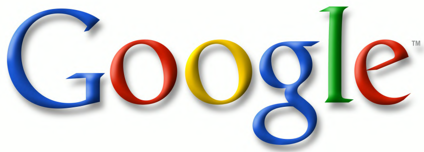



VE
RI
TAS

බාලාවතාරසූත්‍ර නිද්දේශය

සහ

කාත්‍යායන කාරකසූත්‍ර සංක්ෂෙපාර්ථ

වර්ණනාව

එසේම

උපසර්ගනිපාත අර්ථවර්ණනාව.

දොන් අන්ද්‍රිස් ද සිල්වා බටුවන්තුඩාවේ පණ්ඩිතුමා විසින්

සංස්කරණලදී.

ජයකොඩිආරච්චිගේ ජේම්ස් පේ‍රරා බබලපිටියේ

අප්පුහාමි සහ

විතුමගේ සිංඤෝරිස් පේ‍රරා

යන අප විසින්

ලඞ්කාභිනවවිශ්‍රැත යන්ත්‍රාලයෙහි

අ ච්චු ග ස් ව න ල දී.

ශ්‍රී බුද්ධ වර්ෂ 2429.

1885

බාලාවතාර සූත්‍රනිර්දේශය.

——XOX——

මේ කුඩා පොත බාලාවතාරය පුහුණුකරණ බාලයන්ට සුවසේ සූත්‍රාර්ථ ඉගෙණගැන්මෙහිදී ඉතා පහසුයි—මුඛමත්තදීපනී කාත්‍යායන වර්ණනා සූත්‍රනිර්දේශාදි පොත්වල ඉතා මනා විස්තර පෙණෙනනමුත් පොත් ඉතා මහත් බැවිනුත් ඒ ප්‍රකරණ වික මිළකින් සුවසේ ලබාගත නොහැකිබැවිනුත් අතිවිස්තර ග්‍රන්ථ ආධුනික බාලජනයා විසින් දුර්බෝධහෙයිනුත් මේ ප්‍රාජ්ඥපාසයි "දුස්තරඃ ස්තොකබුද්ධීනාං ශාස්ත්‍රවිස්තාරවාරිධිඃ—යනු වෙන් මන්දබුද්ධීන් විසින් විශාල ශාස්ත්‍රනමැති ජලනිධිය දුකසේ එතරවනු ලැබේ—මෙසේ පුරාතනයෝද කියති"—මේ ප්‍රකරණය සුවසේ ග්‍රහණධාරණය කටහැකිබැවි කල්පනාකටයුතු-පසුපසෙහි විශාල ශාස්ත්‍රයන් ඉගෙණගන්නා අයටත් ආරම්භයෙහිදී මෙ බඳුදෑ යහපත් වාශීහවෙයි.

තවද බොහෝ පොත්වල නොපෙණෙන ශ්ලෝක ගාථාදී ගුරුකම් මේ ආචාරීන් විසින් නොයෙක්තැන දක්වනලද්දේය—එසේම උපසර්ග නිපාත විස්තාරත් ගාථා රාශියකින් මෙහි පෙණෙයි.

එසේම මේ ආචාරීන් විසින් කාරක සූත්‍රනිර්දේශ නොකරණලද නොහොත් කරලාතිබී කාලයකදී නැතිවෙන්වත් පුළුවණි-දැනට අප විසින් ඇසූ දුටු කොතැනකවත් නැත්මැයි—එහෙයින් මේ පොත මුද්‍රකරණයෙහි සකස්කරණ මා විසින් බොහෝදෙනෙකුගේ ඉල්ලීම සඳහා කාත්‍යායන කාරක කාණ්ඩයෙහි ආවාවූ පන්සාලියක් පමණ සූත්‍ර සංඛ්‍යාත ව්‍යාකරණයෙහි අ කිසි කිසි ගුරුකමකුත් දක්වමින් සම්ක්ෂෙපකොට අර්ථ ලියා මෙහි දක්වනලදි.

තවද මූලකී පරිච්ඡෙදන් මේ සූත්‍රනිර්දේශයෙහි උපසර්ගනිපාත අර්ථ දක්වන ගාථා පමණක්මුත් එහි අ

ඒ නොදක්වූ හෙයිනුත් බාලජනයාගේ අවබොධාය සඳහාත් අප අතරේ පැවති උපසර්ගනිපාත වර්ණනාවී සකස්කොට මිට එක්කෙළෙමු-කරන්නමෝද මුශලන් ව්‍යාකරණ මාර්ගයෙහි අර්ථ කී ක්‍රමත් බලා මෙය සකස් කෙළෙමු.—පුරාතනයෝ·

යෙසං න සම්තා පඤ්ඤා නෙකසත්ථන්තරෙවිනා
සම්මොහඛ්ඛාහතාවෙතෙ නාවබුජ්ඣන්ති කිම්පි.

යම් කෙනෙකුන් විසින් අනෙක ශාස්ත්‍රාන්තරයෙහි ප්‍රරූඪකරණලද ප්‍රඥතොමෝ කැම්කරණලද්දී නොවී නම් දැඩි මෝහයෙන් පහරණලද්දවූම මොව්හු කිසිවක් අවබොධ නොකෙරෙති.

මාතෙව රක්ෂති පිතෙව හිතෙ නියුඞ්ක්තෙ
කාන්තෙවචාභිරමයත්‍යපනීය ඛෙදම්
කීර්තිංච දික්ෂු විමලාං විතනොති ලක්ෂ්මීං
කිංකිං නසාධයති කල්පලතෙව විද්‍යා.

කල්පලතාඉව, කප්ලියක් බඳුවූ; විද්‍යා, විද්‍යාවතොමෝ හෝ ශාස්ත්‍රය; මාතාඉව, හිතකාමිනී වැදූ මවක්මෙන්; රක්ෂති, ඒ උගන්නනු රක්ෂාකරනණීය; පිතාඉව, අපී කාමී පියෙකුසේ; හිතෙ, වැඩෙහි හෝ අභිවෘද්ධියෙහි; නියුඞ්ක්තෙ, යොදනෙන්ය; කාන්තාඉව, ප්‍රියවල්ලභාවක්සේ; ඛෙදම්අපනීය, දොම්නස් බැහැරලා; අභිරමයති, සිත් අලවනණීය; දික්ෂු, නානාදිශාහ්; විමලාංකීර්තිංච, කුන්ද කුසුම චන්ද්‍රකාන්තිබඳු නිර්මල් යසසඳ; ලක්ෂ්මීං, ඉසුරු ද; විතනොති, පතුරුවයි (කල්පලතෙවවිද්‍යා); කිංකිං නසාධයති, කුමක්කුමක් සිඩනොකරනනීද සියල්ලම සිඩකෙරෙයි යේහි.

——*o*——

ශුද්ධ පත්‍රය.

——**——

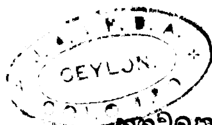
පිට.	පෙළ.	අශුද්ධ.	ශුද්ධ.
1	14	කත්	කින්
2	18	නිවඩ්ඩාහති	නිවච්චාහති
4	16	පියවූ	පියාවූ
,,	18	වයම්පි	මයම්පි
,,	20	වීවෘත	විවෘත
,,	29	ශිෂ්‍ය	ශිෂ්‍ය
5	5	ක්ෂිර	ක්ෂීර
,,	23	සමාපපත්තිය	සමාපත්තිය
,,	26	තනා ත්‍රාණම්	තනත්‍රාණම්
8	26	චතුශ්ශෝවජ්ඣු	චතුෂ්ෂවජ්ඣු
9	13	සඤ්ඥිතවූ	සඤ්ඥීතවූ
,,	26	එකජාක්ෂරයෙ	එකජාක්ෂරයෝ
10	30	සංයොගො	සංයොගො
12	29	විනාසෙ	විනාසො
13	20	සවණණො	සවණ්ණො
14	29	දෙවතොව	දෙවතොවතොව
19	2	පව	පච
,,	16	කස්මා	තස්මා
21	21	ව්‍යපදසො	ව්‍යපදෙසො
23	2	නානතයි	ඤානතයි
,,	22	නානතයි	නාණතයි
24	10	ලොපො	සලොපො
27	1	විධසූත්‍රයි	විධිසූත්‍රයි
29	1	එතතාරො	චතතාරො
,,	4	වී	ත්‍ර
32	22	ලාබිනා	ලබිනා
,,	22	ඉවවතෙ	ඉවෙවතෙ

පිට.	පෙළ.	අශුද්ධ	ශුද්ධ
34	29	අශුකත	අශුකතා
35	31	කාරෙති	කරෙති
36	4	ක්‍රිය	ක්‍රියා
,,	20	චසෙ	විසෙ
,,	29	කස්සපපහවො	කස්සාප්‍යහාවො
38	6	විධි	සංඥ
39	10	දීනං	දීනච
,,	23	හරුද්ධ	විරුද්ධ
40	20	කරතො	කාරතො
42	24	කාතාදි	කතාදී
,,	28	මගෙත්ථ	මඤ්ඤෙත්ථ
45	3	තතනොච	තතච
49	9	තොණ	තොනොණ
52	28	පච්චයාදි	පච්ඡාද
54	20	නිද්දෙයි	නිද්දෙසයි
55	18	පුථි	ප්‍රථි
56	29	අදි	ආදි
60	7	සත්‍රයි	සූත්‍රයි
69	24	අපාදානායයි	අපාදානයයි
,,	30	සලකුනු	සලකනු
79	3	නවාවතඃ	නවාවිතඃ
87	32	හවය	භාවය

බාලාවතාර

සූත්‍ර නිද්දේශය.

——XOX——



නමො තස්ස

භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

බුද්ධං තිධාභිවන්දිත්වා බුද්ධම්බුජවිලොචනං,
බාලාවතාරං භාසිස්සං බාලානං බුද්ධිවුද්ධියා.

බුද්ධං අභිවන්දිත්වා බාලාවතාරං භාසිස්සං-යනු මෙහි පදසම්බන්ධයි.

බුද්ධං, සර්වඥයා; අභිවන්දිත්වා, වැඳ; බාලාවතාරං, බාලාවතාරනම්වූ ප්‍රකරණය; භාසිස්සං, කියම්—කෙසේවූ සර්වඥයා කවර ප්‍රකාරයකින් වැඳ කුමක්පිණිස බාලාවතාරනම්වූ ප්‍රකරණය කියයිද යත්—බුද්ධ, ප්‍රබුද්ධවූ; අම්බුජ, පියුම්බඳුවූ; විලොචනං, ඇස්ඇති; බුද්ධං, සර්වඥයා; තිධා, තුන්පරිද්දෙකින් (කායාදි වාරත්‍රයෙන්); අභිවන්දිත්වා, (භයලොභාදීන් විනා) මනාකොට වැඳ; බාලානං, බාලයන්ගේ (අවිදිතශබ්දස්වරූපඇති අව්‍යුත්පන්න බාලජනයන්ගේ); බුද්ධිවුද්ධියා, ඥානාභිවෘද්ධිය පිණිස; බාලාවතාරං, බාලාවතාරනාම් ප්‍රකරණය; භාසිස්සං, කියම්.

මෙහි බුද්ධං යනු ද්විතීයෙක වචනාන්ත නාමිකපදය, තිධා, යනු නිෂ්පන්න නිපාතය; අභි, යනු උපසර්ගපදය; වන්දිත්වා යනු නිෂ්පන්න නිපාතපදය; බුද්ධම්බුජවිලොචනං යනු ද්විතීයෙක වචනාන්ත නාමිකපදය; බාලාවතාරං යනු ද්විතීයෙකවචනාන්තනාමිකපදය; භාසිස්සං යනු ආඛ්‍යාතපදය; බාලානං යනු ෂෂ්ඨීබහුවචනාන්ත නාමිකපදය; බුද්ධිවුද්ධියා යනු චතුර්ථ්‍යෙකවචනාන්ත නාමිකපදය—සබ්බෙ සඞ්ඛතාසඞ්ඛතෙ ධම්මෙ, අබුජ්ඣි බුජ්ඣති බුජ්ඣිස්සතීතිවා බුද්ධො, තං බුද්ධං—නිති විභාගෙ

ති තිධා—අබුජ්ඣිංසූති බුධානි—අබුජ්ඣි ජානාති, අබු ජ්ඣි, බුධානිව තානි අබුජ්ඣිවාති බුධබුජ්ඣි—විලොම නති එතෙහීති විලොමනානි—බුධබුජ්ඣි විය විලොමනා නි යස්ස සො බුධබුජ්ඣවිලොමනො-තං බුධබුජ්ඣ විලොම නං-බාලෙන්ති අස්සාසපස්සාසමත්තෙන ජීවන්තීති බා ලා-අත්තත්ථපරත්ථසඞ්ඛාතං වයං ලුනන්තීතිවා බාලා— අත්තානත්ථපරානත්ථ සඞ්ඛාතෙ ලාගන්තීතිවා බාලා, තෙ සං බාලානං—අවතරන්ති සත්ථමනෙනාති අවතාරො; බාලානං අවතාරො බාලාවතාරො, තං බාලාවතාරං— බුජ්ඣිතබ්බන්ති බුද්ධි, වඩ්ඪනං වුද්ධි, බුද්ධියා වුද්ධි බුද්ධිවුද්ධි, තද ත්ථාය බුද්ධිවුද්ධියා—අභිවන්දිත්වා යනු පූර්වක්‍රියායි, භාසිස්සං යනු අපරක්‍රියායි-අභිවන්දිත්වා යනු අප්‍රධානක්‍රියායි, භාසි ස්සං යනු ප්‍රධානක්‍රියායි-අභිවන්දිත්වා යන ක්‍රියායෙන් පැ මිනියයුතුහෙයින් බුධබුජ්ඣවිලොචනං බුධං යනු ප්‍රාප්ති කර්ම්මකාරකය, වඳින ක්‍රියාව තමා ස්වප්‍රධානව කරණ හෙයින් අභිහිතායේවූ අහං යනු සුද්ධකර්තෘකාරකයි-භාසි ස්සං යන ක්‍රියායෙන් නිපදවියයුතුහෙයින් බාලාවතාරං යනු නිර්ව්වර්ත්තිකර්ම්මකාරකය, භාසනක්‍රියාවතමා ස්වප්‍ර ධානව කරණහෙයින් අහං යනු සුද්ධකර්තෘකාරකයි- අභිවන්දිත්වා යන ක්‍රියායෙහි කිතකයා විසින් කියනලද හෙයින් අහං යනු උක්තකර්තෘකාරකය, ඔහු විසින් නො කියනලදහෙයින් බුධබුජ්ඣවිලොචනං බුධං යනු අනුක්ත කර්ම්මකාරකයි—භාසිස්සං යන ක්‍රියාපදයෙහි ආඛ්‍යාත යාවිසින් කියනලදහෙයින් අහං යනු උක්තකර්තෘකාර කය, ඔහු විසින් නොකියනලදහෙයින් බාලාවතාරං ය නු අනුක්තකර්ම්මකාරකයි-බුධබුජ්ඣවිලොචනං යනු විශෙ ෂණය, බුධං යනු විශෙෂ්‍යයයි.

න චොදයාමි වත්වා සා වත්තබ්බං ගන්ථමත්තනා
ගාථායෙතාය දීපෙති කිමාචරියපුඞ්ගවො.

නචොදයාමි, චොදනානොකෙරෙමි; අහං ආචරියපු ඞ්ගවො, මේ ආචාර්ය්‍යොත්තමවූමම; අත්තනා, තමාවිසි

න්; වක්තබ්බං, කියයුතුවූ; ගන්ථං, ග්‍රන්ථය ප්‍රකරණය; අව ක්ඛාන, නොකියා; එතාය ගාථාය, මේ ප්‍රථම ගාථාවෙන්; කිං දීපෙති, කුමක් දක්වාද.

මෙසේ කළාවූ චොද්‍යය ව්‍යර්ථකොට දක්වන
ආචාර්‍ය්‍යී කියා.

දොෂහීනස්‍ය ශාස්ත්‍රස්‍ය චොදනාතු න විද්‍යතෙ
දොෂයුක්තමතන්ත්‍රංච තස්මාච්චොද්‍යමපාර්ථකම්.

දොෂහීනස්‍ය, දොෂරහිතවූ නිදොස්වූ; ශාස්ත්‍රස්‍ය, ශාස්ත්‍රය සම්බන්ධිවූ; චොදනාතු, චොදනාතොමෝ; නවිද්‍යතෙ, නැත්; දොෂයුක්තාච, දොෂයුක්තාහද දොසවූ ග්‍රන්ථයද; අතන්ත්‍රම්, ශාස්ත්‍ර නම් නොවේ; තස්මාත්, එහෙයින්; චොද්‍යං, චොද්‍යය; අපාර්ථකම්, නිරර්ථකයි.

ඉක්බිති ශිෂ්‍යයා තමාකළ චොද්‍යය සාර්ථකකොට
දක්වනසේ කියා.

ඵලං සදපි වෘක්ෂාත් යන්නපතත්‍යප්‍රකම්පිතාත්
චොදනායාසතු ශාස්ත්‍රාණාං ප්‍රාපෙනාත්‍යර්ථඵලං මහත්

යත්, යම්හෙයකින්; අප්‍රකම්පිතාත්, නොසලනලදද වූ; වෘක්ෂාත්, වෘක්ෂයෙන්; සදපි ඵලං, ඇතනාවූද ඵලය; නපතති, නොනේද; චොදනායාසතු, චොදනා යෙන්වනානි; ශාස්ත්‍රාණාම්, ශාස්ත්‍රයන්ගේ; අර්ථඵලංම හත්, අර්ථනැමති මහත්ඵලයට; ප්‍රාපෙනාති, පැමිණේ. යම්සේ ඵලහරිතවූ වෘක්ෂයාගේ නොසැලීමෙන් ඵල ප්‍රතිලාභයනොවේද, සැලීමෙන්වේද, එසේම නිර්දොෂවූ ශාස්ත්‍රයාගේ චොදනා නොකිරීමෙන් අර්ථප්‍රතිලාභය නොවෙයි, කිරීමෙන්මවෙයි, එහෙයින්ම චොදනාව සා ර්ථකය යනු අභිප්‍රායි.

න හෙතුං නාධ්‍යතෙ සම්‍යක්ග්‍රාහිතුං නාධ්‍යතෙ ශටඃ
ආක්ෂෙපඃ ක්‍රියතෙ තාවත් ශිෂ්‍යාණාං බුද්ධිවර්ධනම්.

ශටඃ, මෘජ්භාජනය; හෙතුං, සිඳිනාපිණිස; නනා ධ්‍යතෙ, නොගසනුලැබෙයි; සම්‍යක්ග්‍රාහිතුං, මොනාවට

(විමසා) ගන්නාපිණිස; ඥායතෙ, ගන්නුලැබෙයි; තා වත්, එමෙන්; ශිෂ්‍යාණාං, ශිෂ්‍යයන්ගේ; බුද්ධිවර්ධනම්, ඥනාභිවෘද්ධිය පිණිස; ආසෙවාඃ, චොද්‍යඃ; ක්‍රියතෙ, කරණුලැබෙයි.

යම්සේ කුම්භකාරකුලයෙන් නවුම්භාජන ගන්නාවුන් විසින් බිඳිනාපිණිස ගසනුනොලැබේද, මනාකොට ගන්නාපිණිස ගසනුලැබේද එසෙයින්ම ගුරුන් සමීපයෙන් ගන්නාවූ ශාස්ත්‍රය නසනුපිණිස චොද්‍යය කරණුනොලැබෙයි; චොද්‍යව පරිහාරවශයෙන් ගුරුන්විසින් කපිතවූ අර්ථශ්‍රවණයෙන් පවුතරවූ අර්ථබුද්ධිඇතිව ශාස්ත්‍රයාගේ සම්‍යක් ග්‍රහණයපිණිස චොදනාකරණුලැබෙයි යනුභාවයි.

යථාහි ඡප්පදඃ පදුමම්බුද්ධං ගන්ධලිප්සයා
භින්දතෙ වයමප්‍යෙවං ශාස්ත්‍රං තත්වාර්ථලිප්සයා.

යථාහි, යම්සේ; ඡප්පදඃ, භෘඞ්ගයාතෙම; අබුද්ධං පදුමං, නොපිපියාවූ පද්මය; ගන්ධලිප්සයා, ගන්ධකාමිව නොහොත් රෙහෙණුකැමතිව; භින්දතෙ, මුකුලිතවූ පත්‍රයන් විවෘතකෙරේද; එවං, එපරිද්දෙන්ම; වයමපි, අපිද; ශාස්ත්‍රං, අවිවෘතවූ ශාස්ත්‍රය; තත්වාර්ථලිප්සයා, තත්වාර්ථ කැමතිබැවින් චොද්‍යයෙන් විවෘතකරමු.

යම්සේ භෘඞ්ගයාතෙම අවිකසිතවූ පද්මය මධුබීජවූ රෙහෙණුගන්නා කැමැත්තෙන් විවෘතකෙරේද, එපරිද්දෙන් අපිද ශබ්දනැමති පෙතිපතරින් අවිකසිතවූ ශාස්ත්‍ර නැමති පද්මය විකසිතහෙතුවූ තත්වාර්ථ නැමති රෙහෙණු ප්‍රතිලාභය කැමැතිව චොදනාවෙන් විකසිතකරමහ. ශාස්ත්‍රයෙහි දෙස දක්නාපිණිස නොවෙයි යනු භාවයි

සම්‍යක් ප්‍රබොධනාත් බලූ ගුරොර්විවක්ෂා විවර්ධ්‍යති ශිෂ්‍යඃ
අඤවටිතානි මනෙපනාභ්‍යධිකං ගොත්‍රපඃ ශ්‍රවති.

ශිෂ්‍යඃ, ශිෂ්‍යතෙම; සම්‍යක් ප්‍රබොධනාත්, මනාකොට බොධනාක්‍රමයෙන්; ගුරොඃ, ගුරුහුගේ; විවක්ෂාම්, විවක්ෂාව කියනුකැමතිබව; බලූ, ඒකාන්තයෙන්; විවර්ධ්‍යති-

වච්ඡා; හි, ඒ එසේමැයි; වච්ඡෙන, වත්සාවිසින්; ආඝට්ටිතාහි, ඛාවනලද්දාවූ; ගෞඃ, ධෙනුතොම; අභ්‍යධිකං, බොහෝවූ; පයඃ, ක්ෂීරය; ශ්‍රවති, ප්‍රසවකෙරේ.

යම්සේ ධෙනුතොමෝ වත්සාවිසින් ඛාවනලද්දී අනලපවූ ක්ෂීරරසය ප්‍රසවකෙරේද, එසේම ශිෂ්‍යයාවිසින් කරණලද චොද්‍යයඇතිතාවූ ගුරුතෙම අනලපවූ සාරාර්ථ රසයන් ප්‍රසවකෙරෙයි, එසේහෙයින් ශිෂ්‍යතෙම මනාකොට චොදනාකිරීමෙන් ගුරුන්ගේ අර්ථව්‍යාඛ්‍යානාභිවෘද්ධිය වඩයි යනු භාවයි.

මේ ශිෂ්‍යයා තමාකළ චොද්‍යය ව්‍යවහාරසීකොට
දක්වූකල්හි පරිහාර කියනු කැමතිව.

පණාමපුබ්බකං තාව සබ්බඤ්ඤුත්ථුතිපචකං
ගාථායෙතාය දීපෙති ගූඪාචරියපුඞ්ගවො

ආචාර්යපුංගවො, ආචාර්යශ්‍රෙෂ්ඨතෙම; ඉධ, මේ ප්‍රකරණයෙහි; එතායගාථාය, මේ ප්‍රථම ගාථාවෙන්; තාව, පළමුකොට; පණාමපුබ්බකං, ඉෂ්ටදෙවතා ස්වරූපයෙන් සිටි රත්නත්‍රයට ප්‍රණාම පූර්වාංගමකොට ඇති; සබ්බඤ්ඤුත්ථුතිපචකං. සර්වඥාදී පූර්වාර්ථපචකය; දීපෙති, දක්වා.

ශාස්ත්‍රාදීයෙහි ප්‍රණාමාදි දර්ශනය කුමක්පිණිසදයත්.

ප්‍රණාමකරණනැමති පුණ්‍යය පුණ්‍යානුභාවයෙන් යථාරබ්ධප්‍රකරණ සිද්ධිප්‍රතිබන්ධකරොගාද්‍යන්තරාය නිමිත්තවූ උපපීඩක, උපච්ඡේදක, කර්මයන් පිළිබහා යථාරබ්ධ ප්‍රකරණයාගේ පරිසමාප්තිය පිණිසය; එද මේ ගාථාවෙහි පූර්වාර්ධයෙනි.

සංඥං නිමිත්තං කර්තාරං පරිමාණං ප්‍රයොජනම්
ප්‍රාගුක්ත්වාසර්වතන්ත්‍රාණාම් පශ්චාත් ව්‍යාඛ්‍යානුවර්ණයෙත්.

සංඥං, ශාස්ත්‍රයෙහි නාමාවගති සඳහා සංඥාවද; නිමිත්තං, කාරණාවගතිසඳහා නිමිත්තද; කර්තාරං, ප්‍රතිපත්ති කර්තෘන්ගේ ගෞරවොත්පාදනය පිණිස කර්තෘ

න්ද; පරිමාණම, ප්‍රතිපත්තීන්ට උත්සාහජනකවන පිණි
ස ග්‍රන්ථප්‍රමාණද; ප්‍රයෝජනම; උද්ග්‍රහණාදි වශයෙන්
ශාස්ත්‍රයෙහි ප්‍රවෘත්තිය පිණිස ප්‍රයෝජනද; සර්වතන්ත්‍රා
ණාම්, සියලු ශාස්ත්‍රයන්ට; ප්‍රමුඛක්වා, පූර්වකොට කියා;
පශ්චාත්, පසුව; වක්තා, වක්තෘතෙම, අනුවර්ණයෙ
න්, ව්‍යාඛ්‍යානකරනෙන්නයි කීබැවින් ශාස්ත්‍රාරම්භයෙහි
සංඥාදි දර්ශනය ශාස්ත්‍රකාරකයන්ගේ ආචාරයක්තුයි අප
රාධියෙන් සංඥාද්‍යර්ථ පඤ්චකය දැක්වූනු.

කා සංඥාස්‍ය(තු) තන්ත්‍රස්‍ය කිංනිමිත්තමිදං කෘතම්
කෝ'ස්‍ය කර්තා ප්‍රමාණං කිං කස්‍ය කිංවා ප්‍රයෝජනම්

අස්‍ය(තු)තන්ත්‍රස්‍ය, මේ ශාස්ත්‍රයාගේ; සංඥා, සංඥා
තොමෝ; කා, කවරක්ද; ඉදං තන්ත්‍රං, මේ ශාස්ත්‍රය;
කිංනිමිත්තං කෘතං, කුමක් නිමිත්තකොට කරණලදද;
අස්‍ය තන්ත්‍රස්‍ය, මේ ශාස්ත්‍රයට; කර්තා, කර්තෘතෙම;
කඃ, කවරෙක්ද; අස්‍ය තන්ත්‍රස්‍ය, මේ ශාස්ත්‍රයාගේ; ප්‍ර
මාණං, ප්‍රමාණය; කිං, කවරෙක්ද; අස්‍ය තන්ත්‍රස්‍ය,
මේ ශාස්ත්‍රයාගේ; ප්‍රයෝජනම්, ප්‍රයෝජන; කිංවා, කී
මෙක්දයත්.

අන්වර්ථරූඪිවශයෙන් ද්විප්‍රකාරවූ සංඥාවන් අතුරෙන්
බාලාවතාරං යනු අන්වර්ථ සංඥාය, අධ්‍යාත්මික බාහ්‍ය
වශයෙන් ද්විප්‍රකාරවූ නිමිත්තයන් අතුරෙන් බාලානං යනු
මෙයින් දර්ශිතවූ අවිදිත ශබ්දරූපඇති අව්‍යුත්පන්න ජ
නයෝ බාහ්‍ය නිමිත්තය, ශාස්ත්‍රාරම්භකරණයෙන්ම ග
ම්‍යවූ සත්වවිශයවූ කරුණාතොමෝ අභ්‍යන්තර නිමිත්තයි.
භාසිස්සං යන ක්‍රියායෙන් උක්තවූ ප්‍රකරණකාරකතෙ
මේ කර්තෘයි, නාතිසංක්ෂිප්ත නාතිවිස්තරවූයේම බාල
යන්ගේ සුශබ්ද අපශබ්ද පරිඥානයට කාරණවෙයි, බා
ලාවතාරං යන වචන සාමර්ථ්‍යයෙන් ප්‍රමාණ දර්ශිතවෙයි,
භෙද පරිච්ඡෙද ප්‍රමාණ ග්‍රන්ථ ප්‍රමාණවශයෙන් ද්විප්‍රකා
රවෙයි—මෙහි සංහිතා කාණ්ඩාදිවූ නව පරිච්ඡෙදයෙ
කි, ග්‍රන්ථප්‍රමාණ විසින් සහශ්‍රයෙකි.

ප්‍රයොජනබුද්ධිප්‍රවෘත්තියා සඟොභාන් දක්වනලද හෙයින් ව්‍යවහිතාව්‍යවහිතවශයෙන් ද්විප්‍රකාරවෙයි-ශූ ශබ්ද අප ශබ්ද පරිඥාන මූලකවූ කච්චායනාගම වක්තෘප්‍රභාදී වාක්නිෂ්පත්ති අව්‍යවහිත ප්‍රයොජනය; ජිනවචනාර්ථයද දැන දැන සීලාදී ප්‍රතිපත්තියෙහි පිළිපැද නිර්වාණ ප්‍රත්‍යක්ෂකරණය ව්‍යවහිත ප්‍රයොජනයි.

අක්ඛරපාදයො එකචත්තාලීසං-ති.

සඤ්ඤාච පරිභාසාච විධිනානියමොමෙවච
පටිසෙධාධිකාරෙච ඡබ්බිධං සුත්තලක්ඛණං.

යනු සූත්‍රලක්ෂණයි.

සම්බන්ධොච පදඤ්චෙව පදත්ථො පදවිග්ගහො
චොදනා පරිහාරොති ඡබ්බිධං සුත්තවණ්ණනා-ති.

යනු සූත්‍රවර්ණනායි.

අක්ඛරපාදයො එකචත්තාලීසං - යනු අක්ෂරසංඥා විධාන සූත්‍රයි—ආරම්භය, වචනය, ප්‍රාපතිය, ලක්ෂණය, යොගය, ලක්ෂණීය, වාක්‍යය, සූත්‍රය, යතන යයි - යනාදිවූ සූත්‍රනම් නොයෙක් පර්යායයි—එහෙයින්ම කියනලදී.

ආරම්භො වචනං ප්‍රාපතිර්ලක්ෂණං යොගලක්ෂණී
වාක්‍යං සූත්‍රඤ්ච යතනාද්‍යාඃ සූත්‍රාණාමභිධායකාඃ.

සූත්‍රයන්ගේ වැණුම්.—අක්ඛරා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්ත නාමික පදය, අපි යනු උපසර්ගපදය, ආදයො යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්ත නාමිකපදය, එකචත්තාලීසං යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්ත නාමිකපදය—අක්ඛරා යනු සංඥා නිර්දේශයි, අපි යනු සමුච්චයාර්ථයන්ගේ අපෙක්ෂාකාරණයි, ආදයො යනු සංඥීනිර්දේශයි, එකචත්තාලීසං යනු සඞ්ඛ්‍යානිර්දේශයි—ඛරන්ති ගච්ඡන්තීති ඛරා, නඛරාති අනන්තමභිධෙය්‍යං පඨා න ඛියන්තීති අක්ඛරා—අ ආ ඉ යෙසංතෙ, ආදයො, එකච චත්තාලීසඤ්ච, එකචත්තාලීසං. එකෙනාධිකාවා චත්තාලීසං එකචත්තාලීසං, යනු වාක්‍යයි.

පටිසෙධවුඩ්ඪිතබ්භාවෙ අඤ්ඤත්ථෙ සදිසෙපිච
විරුද්ධෙ ගරහෙ සුඤ්ඤෙ අකාරො විරහප්පකෙ.

පටිසෙධ, අපුනගෙය්‍යා යනාදියෙහිමෙන් ප්‍රතිෂෙධාර්ථයෙහිද; වුඩ්ඪි, අසෙක්ඛා ධම්මා යනාදියෙහි මෙන් වෘද්ධ්‍යර්ථයෙහිද; තබ්භාවෙ, අනවජ්ජං යනාදියෙහි මෙන් තත්ස්වභාවයෙහිද; අඤ්ඤත්ථෙ, අව්‍යාකතා ධම්මා යනාදියෙහි මෙන් අන්‍යාර්ථයෙහිද; සදිසෙපිච, අනසො යනාදියෙහිමෙන් සදෘශාර්ථයෙහිද; විරුද්ධෙ, අකුසලා ධම්මා යනාදියෙහි මෙන් විරුද්ධාර්ථයෙහිද; ගරහෙ, අස්සමණො සමණපටිඤ්ඤො යනාදියෙහි මෙන් නින්දාර්ථයෙහිද; සුඤ්ඤෙ, අභික්ඛුකො ආවාසො යනාදියෙහි මෙන් ශූන්‍යාර්ථයෙහිද; විරහෙ, අසහායො යනාදියෙහි මෙන් වියොගාර්ථයෙහිද; අප්පකෙ, අනුදරා කඤ්ඤා යනාදියෙහි මෙන් අල්පාර්ථයෙහිද; අකාරො, අයන මේ නිපාතතෙම; වත්තතෙ, වැවේ.

කියනලද දශාර්ථයෙන් අනබ්භි යන තන්හි අකාර කවර අර්ථයෙක්හිද යනු චොදනායි—අන්‍යාර්ථයෙහි වැටෙයි යනු පරිහාරයි—අපි යනු කුමක්පිණිසද යනු චොදනායි—අපෙඨා අනබ්භරසඤ්ඤතො යන මේ වාක්‍යයෙන් සඳහන්වූ යොජනාඇති වර්ණිතයන්ගේ අපෙක්ෂාව පිණිසය යනු පරිහාරයි.

සම්භාවනෙච ගරහාපෙක්ඛාසුච සමුච්චයෙ
පඤ්හ සංවරණෙචෙව ආසිංසායෙ අපීරිතං.

අපි ශබ්දය සත් අර්ථයෙක්හි වැටේ.

මර්‍ය්‍යාදායාං ප්‍රකාරෙච සමීපාවයවෙ තථා
චතුෂ්වර්ථෙෂු මෙධාවී ආදිශබ්දනතු ලක්ෂයෙත්.

මර්‍ය්‍යාදායාං, සීමායෙහිද; ප්‍රකාරෙච, ප්‍රකාරයෙහිද; සමීපෙ, ආසන්නයෙහිද; තථා, එසේම; අවයවෙපිච, අවයවයෙහිදයි කියා; චතුර්ෂ්වර්ථෙෂු, සතර අර්ථයෙක්හි; මෙධාවී, පණ්ඩිතතෙම; ආදිශබ්දනතු, ආදිශබ්දය; ලක්ෂයෙත්, දනෙත්යි.

කියනලද සතර අක්ෂරයෙන් ආදයො යන තන්හි ආදි ශබ්දය කවර අර්ථයෙක්හි වැටේද යනු චොදනායි.

මජ්ඣාදියෙහි වැටෙයි යනු පරිහාරයි, එකචත්තාළී සඞ්ගහණෙන ආචරියාසභො කිංදීපෙති යනු චොදනායි.

අධිකක්ඛරවන්තානි එකතාළීසතො ඉතො
න බුද්ධවචනානීති දීපෙතාචරියාසභො.

යනු පරිහාරයි.

අක්ඛරාපි අකාරාදයො එකචත්තාළීසං සුත්තන්තෙනොපකාරා — අකාරාදයො, අකාරය ආදිකොට ඇති; අක්ඛරාපි, අක්ෂරයෝද; සුත්තන්තෙනොපකාරා, පිටකත්‍රයට උපකාර සහිතවූ; එකචත්තාළීසං, එක්සාළිසක් පමණවූ; අපි, ඔහුද; අථෝඅක්ඛර සඤ්ඤතො යන පූර්ව වාක්‍යයෙන් සඳැහීනවූ වර්ණසංඛ්‍යාත අක්ෂරයෝ නම් වෙත්. තාඩා-තෙකතමෙ, ඔහු කවරහයත්-අ ආ යනාදි දක්වනලද මොහුවැයි. අකාරාදීන්ගේ මේ ක්‍රමය උත්පත්ති ක්‍රමයෙන්ද ප්‍රධානාදි ක්‍රමයෙන්ද, කියනලද්දේ නොවෙයි, නිස්සයාදි ක්‍රමයෙන් කියනලදී, උක්තමැයි.

නිස්සයාදො සරා වුත්තා බ්‍යඤ්ජනා නිස්සිතා තතො
වග්ගෙකජා බහුත්තාදො තතො ඨානලහුක්කමා.

නිස්සයා, නිශ්‍රිතවූ ව්‍යඤ්ජනයන්ට ආශ්‍රයවූ; සරා, ස්වරයෝ; ආදොවුත්තා, ආදියෙහි කියනලදහ; තතො, ඉක්බිත්තෙන්; නිස්සිතා, ස්වරයන් ආශ්‍රයකොට ඇති; බ්‍යඤ්ජනා, ව්‍යඤ්ජනයෝ; වුත්තා, කියනලදහ; ඒ ස්වර ව්‍යඤ්ජනයන් කෙරෙහිද; වග්ගෙකජා, වර්ගයන් හා ඒකජාක්ෂරයෝ; බහුත්තා, බොහෝබැවින්; ආදො, ආදියෙහි; වුත්තා, කියනලදහ; තතො, ඉක්බිත්තෙන්; එම වර්ගයන් හා ඒකජාක්ෂරයෝ; ඨානලහුක්කමා, කණ්ඨතාලුදන්ත ඔෂ්ඨ නාසිකා යයි කියනලද ස්ථානක්‍රමයෙන් හා ලඝුගරුකාදි ක්‍රමයෙන්ද; වුත්තා, කියනලදහ.

නිස්සයනිස්සිතෙසු නිස්සයාව පඨමං වත්තබ්බා—අප්පකබහුකෙසු බහුකාව පඨමං වත්තබ්බා—ගරුක ලහුකෙසු ලහුකාව පඨමං වත්තබ්බා—ඒකජද්විජෙසු ඒකජාව පඨමං වත්තබ්බා—ඝොසාඝොසෙසු අඝොසාව පඨමං වත්තබ්බා—සිථිලධනිතෙසු සිථිලාව පඨමං වත්තබ්බා—අකාරාදීන්ගේ ක්‍රමය මෙසේ දතයුතු.

තත්‍ථොදන්තා සරා අට්ඨ, යනු ස්වරසංඥා විධාන සූත්‍රයි, තත්ථ යනු නිර්ද්ධාරණ නිපාත පදය, ඔදන්තා යනුද, සරා යනුද, අට්ඨ යනුද, ප්‍රථමා බහුවචනාන්ත නාමික පදයි—ඔදන්තා යනු සංඥා නිර්ද්දේශයි, සරා යනු සංඥී නිර්ද්දේශයි—ඔ අන්තො යෙසං තෙ, ඔදන්තා—සරන්ති ගච්ඡන්ති පවත්තන්තීති, සරා—බ්‍යඤ්ජනෙ සාරෙන්තීති වා සරා—සයං රාජන්තීතිපි සරා—තත්ථාක්ඛරෙසු ඔකාරන්තා අට්ඨ සරානාම.

ලහුමත්තා තයො රස්සා, යනු හ්‍රස්ව සංඥාවිධානසූත්‍රයි. ලහුමත්තා යනුද, තයො යනුද, රස්සා යනුද ප්‍රථමා බහුවචනාන්ත නාමිකපදයි—ලහුමත්තා යනු සංඥානිර්ද්දේශයි, තයො යනු සඞ්ඛ්‍යානිර්ද්දේශයි, රස්සා යනු සංඥීනිර්ද්දේශයි—ලහුකං මත්තං පමාණං යෙසං තෙ ලහුමත්තා—රස්සකාලයොගතො රස්සා-රස්සො කාලො එතෙසමත්ථීතිවා රස්සා—තත්ථ සරෙසු අ ඉ උ ඉති තයො රස්සා.

අඤ්ඤෙ දීඝා, යනු දීර්ඝසංඥා විධානසූත්‍රයි, අඤ්ඤෙ යනුද, දීඝා යනුද ප්‍රථමා බහුවචනාන්ත නාමිකපදයි, අඤ්ඤෙ යනු සංඥානිර්ද්දේශයි, දීඝා යනු සංඥීනිර්ද්දේශයි.

දීඝකාලයොගතො දීඝා දීඝො කාලො එතෙසමත්ථීතිවා දීඝා—දීඝො කාලො, දීර්ඝකාලය; එතෙසං, මොවුන්ට; අත්ථීතිවා, ඇත්තුයිහෝ; දීඝා, දීර්ඝනම් වෙත්—තත්ථ සරෙසු රස්සෙහි අඤ්ඤෙ දීඝා.

අනන්තරා, ස්වරයන්නු විසින් අව්‍යවහිතවූ; ව්‍යඤ්ජනා, ව්‍යඤ්ජනයෝ; සංයොගො, සංයොගනම්වෙයි.

සංයොගතො පුබ්බ, සංයොගයා කෙරෙන් පූර්වවූ; එ ඔ, එය ඔය යන දෙදෙන; රස්සාභව, හ්‍රස්වයන්නමන්; ක්වචි, සමහරතැනෙක්හි; උච්චන්ත, කියනුලැබෙත්.

සෙසා බ්‍යඤ්ජනා, යනු බ්‍යඤ්ජනසංඥාවිධාන සූත්‍රයි—සෙසා යනුද බ්‍යඤ්ජනා යනුද ප්‍රථමා බහුවචනාන්ත නාමිකපදයි—සෙසා යනු සංඥානිද්දේශයි, බ්‍යඤ්ජනා යනු සංඥීනිද්දේශයි, සෙසීයන්තීති සෙසා, ව්‍යඤ්ජීයන්ති අත්ථං පකාසෙන්තීති ව්‍යඤ්ජනා—ලෞකික ලොකොත්තරාර්ථයන් ප්‍රකාශකෙරෙත්නුයි ව්‍යඤ්ජනනම් වෙත්—ව්‍යඤ්ජීයන්ති අත්ථා එතෙහීති ව්‍යඤ්ජනා—එතෙහි, මොවුන් කරණකොටගෙණ; අත්ථා, ලෞකික ලොකොත්තරාර්ථයෙතෙම; ව්‍යඤ්ජීයන්ති, ප්‍රකාශකරණුලැබෙත්නුයිහෝ; ව්‍යඤ්ජනා, ව්‍යඤ්ජනනම්වෙත්.

වග්ගා පඤ්චපඤ්චසො මන්තා, යනු වර්ගසංඥාවිධාන සූත්‍රයි—වග්ගා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්ත නාමිකපදය, පඤ්චපඤ්චසො යනු නිෂ්පන්න නිපාතපදය, මන්තා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්ත නාමිකපදය—වග්ගා යනු සංඥානිද්දේශයි, පඤ්චපඤ්චසො යන සඞ්ඛ්‍යානිද්දේශයි, මන්තා යනු සංඥීනිද්දේශයි—වජ්ජීයන්ති අන්තට්ඨෙහි යරලවාදීහීති වග්ගා—අන්තට්ඨෙහි, අන්තස්ථවූ; යරලවාදීහි, යරලවාදීන් විසින්; වජ්ජීයන්තීති, හරණුලැබෙත්නුයි; වග්ගා, වර්ගයෝනම් වෙත්—පඤ්චපඤ්ච විභාගෙන පඤ්චපඤ්චසො—පඤ්චපඤ්ච මෙතෙසමත්ථිතිවා පඤ්චපඤ්චසො—මො අන්තො යෙසන්තෙ මන්තා.

ළන්තාසෙඝොසා ඝොසා, ළන්තා, ළකාරයා අන්තකොටඇති; අඝොසා, අන්‍යවූ, ග ඝ ඞ ජ ඣ ඤ ඩ ඪ ණ ද ධ න බ භ ම යන මොහුද, ය ර ල ව හ ළ යන මොහුද, ඝොසා; ඝොසනම් වෙත්.

අංඉති නිග්ගහීතං, යනු නිග්ගහීත සංඥාවිධාන සූත්‍රයි.

අං යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්ත නාමිකපදය; ඉති යනු නිපාතපදය, නිග්ගහීතං යනු ප්‍රථමා එකවචනාන්ත නාමිකපදයි—අං යනු සංඥීනිද්දේශයි, නිග්ගහීතං යනු සංඥානිද්දේශයි—කරණං නිග්ගහෙත්වාන ගය්හතීති නිග්ගහී

තං—කරණං, උත්පත්තියට සාධකවූ අත්‍යන්තයෙන් කාරණවූ නාසිකාස්ථානය; නිග්ගහෙත්වාන, පෙළා; ගණ්හන්ති, ගන්නාලැබේතුයි; නිග්ගහීතං, නිග්ගහීතනාමී—නිස්සාය ගය්හතීතිවා නිග්ගහීතං.

කරණං නිග්ගහෙත්වාන මුඛෙනාවිවටෙන යං
වුච්චතෙ නිග්ගහීතන්ති වුත්තං බින්දු සරානුගං.

කරණං නිග්ගහෙත්වාන, තමාගේ උත්පත්තියට කාරණවූ නාසිකාස්ථානය පෙළා; අවිවටෙන මුඛෙන, අවිවෘතවූ මුඛයෙන්; යං, යමෙක්තෙම; වුච්චතෙ, කියනු ලැබේද; සරානුගං, හ්‍රස්ව ස්වරයා අනුගතවූ; තං බින්දු, ඒ බින්දුව; නිග්ගහීතං ඉති, නිග්ගහීතයයි; වුත්තං, කියන ලදී.

අකවග්ගා හකාරොච අඞ්ඨ කණ්ඨම්හි ජායරෙ
ඉචවග්ගා යකාරොච අඞ්ඨ තාලුම්හි ජායරෙ.
උවණ්ණොච පවග්ගොච සත්ත ඔට්ඨෙසු ජායරෙ
ටවග්ගො රළකාරොච සත්ත ජායන්ති මුද්ධනි.
තවග්ගො ලසකාරොච සත්ත දන්තෙසු ජායරෙ
කණ්ඨතාලුම්හි එකාරො ඔකාරොච කණ්ඨොට්ඨජො
දන්තොට්ඨජො වකාරොචානුස්සාරො නාසිකට්ඨජො
සකණ්ඨොච නාසාය ජායන්තෙ වග්ගපඤ්චමා.

සඤ්ඤාවිධීයති එත්ථ එතෙනාතිවා සඤ්ඤාවිධානං.

——**——

සරා සරෙ ලොපං, යනු විධිසූත්‍රයි—සරා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්ත නාමිකපදය, සරෙ යනු සප්තම්‍යෙක වචනාන්ත නාමිකපදය, ලොපං යනු ද්විතීයෙක වචනාන්ත නාමිකපදය—සරා යනු කාර්‍ය්‍යිනිර්දෙශයි, සරෙ යනු නිමිත්ත නිර්දෙශයි, ලොපං, යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි—සරන්ති ගච්ඡන්තීති සරා, ව්‍යඤ්ජනෙ සාරෙන්තීතිපි සරා—සරති ගච්ඡතීති සරො, තස්මිං සරෙ—ලුප්‍යතීති, ලොපො, තං ලොපං, අදස්සනං අනුච්චාරණන්ති අත්‍ථො.

විනාසෙ විජ්ජමානස්ස ලොපො ඉති පවුච්චති
අවිජ්ජමානං යං තත්‍ථ තස්ස උප්පත්ති ආගමො.

සරෙත්‍යධිකාරො යන තන්හි, අධිකරීයති සම්බන්ධීය තීති අධිකාරො.

වාපරො අසරූපා, යනු විධිසූත්‍රයි—වා යනු නිපාතපද ය, පරො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, අසරූපා යනු පඤ්චම්‍යෙක වචනාන්තයි—වා යනු විකල්පනිර්දේශයි, පරො යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, අසරූපා යනු අවධිනිර්දේශයි—සමානං රූපං යස්ස සො සරූපො, නසරූපො අසරූපො තස්මා අසරූපා.

ක්වචාසවණ්ණං ලුත්තෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—ක්වචි, යනු නිෂ්පන්න නිපාතපදය, අසවණ්ණං යනු විතීයෛක වචනාන්තයි, ලුත්තෙ යනු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි—ක්ව යනානු කෙරෙන් පරවූ චි යන නිපාත අල්පාර්ථයෙහි වැටේ—ක්වචි යනු නිෂ්පන්න නිපාතපදයි, අසවණ්ණං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, ලුත්තෙ යනු නිමිත්තනිර්දේශයි—අධිකවචනමධිකාර්ත්ථා ගමයති යනු න්‍යායෙහයින්.

සති වාඝගහණෙ හෙඨා ක්වචිඝගහණතො ඉධ
අවණ්ණෙ එව ලුත්තෙත්‍යං [illegible] හොති සවණ්ණතා.

වණ්ණීයති අත්ථො එතෙනාති වණ්ණො, සමානො වණ්ණො යස්ස සො, සවණ්ණො, න සවණ්ණො අසවණ්ණො තං, අසවණ්ණං.

දීඝං, යනු විධිසූත්‍රයි—විතීයාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි.

දීඝකාලයොගතො දීඝො කාලො එතස්ස අත්ථීති වා දීඝො, තං දීඝං.

පුබ්බො ච, යනු විධිසූත්‍රයි—පුබ්බො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—පුබ්බො යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, ච යනු නිපාතයි—වාඝගහණං දීඝඝගහණානුක ඩ්ඪනත්ථං වානුකඩ්ඪනමුත්තරත්‍රානුවත්තනෙනාති ඤාපනත්ථං.

යමෙදන්තස්සාදෙසො, යනු විධිසූත්‍රයි—යං යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, එදන්තස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙක වචනාන්තයි, ආදෙසො යනු ප්‍රථමා එකවචනාන්තයි—යං යනු කා

ය්‍යී නිර්ද්දේශයි, එදන්තස්ස යනුද, ආදෙසො යනුද කාරි නිර්ද්දේශයි—එ එව සො අන්තොවාති එදන්තො තස්ස එදන්තස්ස—ආදෙසීයතෙ ආදිස්සතීති ආදෙසො.

වමොද්දන්තානං, යනු විධිසූත්‍රයි—වං යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, ඔද්දන්තානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, වං යනු කාය්‍යී නිර්ද්දේශයි, ඔදුදන්තානං යනු කාරි නිර්ද්දේශයි—ඔච උච ඔදු, තෙ චතෙ අන්තාචාති ඔදුදන්තා තෙසං ඔදුදන්තානං.

දෙඝස්සච, යනු විධිසූත්‍රයි—දෙ යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, ඝස්ස යනු චතුර්ථ්‍යෙක වචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—දෙ යනු කාය්‍යී නිර්ද්දේශයි, ඝස්ස යනු කාරි නිර්ද්දේශයි.

ඉවණ්ණොයන්නවා, යනු විධිසූත්‍රයි—ඉවණ්ණො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, යං යනු විතීයෛක වචනාන්තයි—ඉවණ්ණො යනු කාරි නිර්ද්දේශයි, යං යනු කාය්‍යී නිර්ද්දේශයි, නවා යනු විකල්පනිර්ද්දේශයි—වණ්ණීයති අනෙනාති වණ්ණො, ඉ එව වණ්ණො ඉවණ්ණො.

එවාදිස්සරි පුබ්බොච රස්සො, යනු විධිසූත්‍රයි—එවාදිස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, රි යනුද, පුබ්බො යනුද, රස්සො යනුද, ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි—එවාදිස්ස යනුද පුබ්බො යනුද කාරිනිර්ද්දේශයි, රි යනුද, රස්සො යනුද කාය්‍යීනිර්ද්දේශයි—ච යනු උක්තසමුච්චයයි—මෙහි එවාදිස්ස යනු අනුකරණ ශබ්දයි—එහෙයින් විභක්ත්‍ය ලොපයි—අනුකරීයති සදිසීයති අනෙනාති අනුකරණං—එවස්ස ආදි එවාදි තස්ස එවාදිස්ස.

යවමදනතරලාචාගමා, යනු විධිසූත්‍රයි—යවමදනතරලා යනුද ආගමා යනුද ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතපදයි—යවමදනතරලා යනු කාරිනිර්ද්දේශයි, ආගමා යනු කාය්‍යීනිර්ද්දේශයි—යොච වොච මොච දොච තොච රොච ලොච යවමදනතරලා, ආගච්ඡන්තීති ආගමො.

සන්ධානං සන්ධි-සරානං සන්ධි සරසන්ධි.

ලොපච තත්‍රාකාරෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—ලොපං යනු විභත්‍යෙක වචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි, තත්‍ර යනු සත්තම්‍යර්ථයෙහි නිඃපන්නා නිපාතයි, අකාරෙ යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, ලොපං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්‍ද්දෙශයි, තත්‍ර යනු විෂයනිර්‍ද්දෙශයි, අකාරෙ යනු කාරීනිර්‍ද්දෙශයි—ච යනු ව්‍යඤ්ජනාන්තර සමුච්චයෙහි වැටේ, ව්‍යඤ්ජනාර්ථයෙහි වැටේ—විධි අර්ථයෙහි වැටෙයි සේයි—තස්මිං අරෙථ තත්‍ර.

වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා, යනු විධිසූත්‍රයි—වග්ගෙ යනු සත්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, ඝොසාඝොසානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, තතියපඨමා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—වග්ගෙ යනු විෂයනිර්‍ද්දෙශයි, ඝොසාඝොසානං යනු කාරීනිර්‍ද්දෙශයි, තතියපඨමා යනු කාර්‍ය්‍යනිර්‍ද්දෙශයි—වජ්ජීයන්ති අනන්තරෙහි යරලවාදීහීති වග්ගා, තස්මිං වග්ගෙ, ඝොසාච අඝොසාච ඝොසාඝොසා—තෙසං ඝොසාඝොසානං—තතියාච පඨමාච තතියපඨමා—ව්‍යජ්‍යන්ති අත්‍ථො එතෙහීති ව්‍යඤ්ජනා.

සන්ධානං සන්ධි—බ්‍යඤ්ජනානං සන්ධි බ්‍යඤ්ජනසන්ධි.

වග්ගන්තං වා වග්ගෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—වග්ගන්තං යනු විභත්‍යෙක වචනාන්තයි, වා යනු නිපාතයි, වග්ගෙ යනු සත්තම්‍යෙක වචනාන්තයි—වග්ගන්තං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්‍ද්දෙශයි, වා යනු විකල්පනිර්‍ද්දෙශයි, වග්ගෙ යනු නිමිත්තනිර්‍ද්දෙශයි—වග්ගස්ස අන්තො වග්ගන්තො, තං වග්ගන්තං—වජ්ජීයන්ති අනන්තරෙහි යරලවාදීහීති වග්ගා, තස්මිං වග්ගෙ.

මයදා සරෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—මයදා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, සරෙ යනු සත්තම්‍යෙකවචනාන්තයි—මයදා යනු කාර්‍ය්‍යනිර්‍ද්දෙශයි, සරෙ යනු නිමිත්තනිර්‍ද්දෙශයි—මොච යොච දොච මයදා, සරති ගච්ඡතීති සරො, තස්මිං සරෙ.

එහෙඤං, යනු විධිසූත්‍රයි—එහෙ යනු සත්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, ඤං යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි—එහෙ යනු නිමිත්ත නිර්‍ද්දෙශයි, ඤං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්‍ද්දෙශයි—එච හොච එහං, තස්මිං එහෙ.

සසෙම, යනු විධිසූත්‍රයි—ස යනු නිපාතයි. යෙ යනු සත්තමේ‍යකවචනාන්තයි—ස යනු කාර්‍ය්‍යීනිර්ද්දේශයි, යෙ යනු නිමිත්ත නිර්ද්දේශයි—ච යනු ඍද්ධ්‍යාදෙසාකර්ෂණය පිණිසයි.

නිග්ගහීතඤ්ච, යනු විධිසූත්‍රයි—නිග්ගහීතං යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—නිග්ගහීතං යනු කාර්‍ය්‍යීනිර්ද්දේශයි—ච යනු ආගමග්‍රහණානුකර්ෂණයෙහි වැටෙනු පිණිසයි—කරණං නිග්ගහෙත්වාන ගය්හතීති නිග්ගහීතං.

පරෙවා සරෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—පරෙ යනුද සරෙ යනුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, වා යනු නිපාතයි—පරෙ යනුද සරෙ යනුද කාර්‍ය්‍යීනිර්ද්දේශයි, වා යනු විකල්ප නිර්ද්දේශයි.

බ්‍යඤ්ජනො ච විසඤ්ඤොගො, යනු විධිසූත්‍රයි—බ්‍යඤ්ජනො යනුද විසංයොගො යනුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—බ්‍යඤ්ජනො යනු කාර්‍ය්‍යීනිර්ද්දේශයි, විසංයොගො යනු කාරිනිර්ද්දේශයි—බ්‍යඤ්ජීයති අත්ථො එතෙනාති බ්‍යඤ්ජනො—සංයුජ්ජතීති සංයොගො, විගතො සංයොගො අස්සාති, විසංයොගො.

නිග්ගහීතස්ස සන්ධි, නිග්ගහීත සන්ධි.

අනුපදිට්ඨානං වුත්ත යොගතො යනු විධිසූත්‍රයි—අනුපදිට්ඨානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි නොහොත් ප්‍රථමායි, වුත්තයොගතො යනු නිපන්නනිපාතයි—අනුපදිට්ඨානං යනු කාර්‍ය්‍යීනිර්ද්දේශයි, වුත්තයොගතො යනු කාරි නිර්ද්දේශයි—උපදිස්සන්තීති උපදිට්ඨා, න උපදිට්ඨා අනුපදිට්ඨා, තෙසං අනුපදිට්ඨානං—වුත්තාච තෙ යොගාචාති වුත්තයොගා, තතො වුත්තයොගතො.

——— * ———

ජිනවචනයුත්තංහි, යනු අධිකාරසූත්‍රයි—ජිනවචනයුත්තං යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, හි යනු නිපාතයි—බලවිධමනවසෙන දෙවපුත්තමාරං, සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන කිලෙසමාරං, සහාය වෙකල්‍යවසෙන අභිසංඛාර මා

රං, ඛන්ධූපච්ඡෙදප්පහානවසෙන ඛන්ධමාරං, විසයාතික්කමනවසෙන මච්චුමාරං ජිනවාති, ජිනො—වුච්චතෙ තෙනාති වචනං, ජිනස්ස වචනං ජිනවචනං—ජිනවචනස්ස යුත්තං, ජිනවචනයුත්තං.

සා මාගධී මූලභාසා නරා යායාදිකප්පිකා
බ්‍රහ්මාණො චස්සුතාලාපා සම්බුද්ධා චාපි භාසරෙ.

ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ, යනු පරිභාෂාසූත්‍රයි—ලිඞ්ගං යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි, නිපච්චතෙ යනු ආඛ්‍යාතපදයි—ලීනං අත්ථං ගමයතී බොධයතීති ලිඞ්ගං, ලීනං අඞ්ගණ්හාතීවා ලිඞ්ගං, ධාතවො ච පච්චයා ච විභත්තියො ච, ධාතුප්පච්චය විභත්තියො, ධාතුප්පච්චය විභත්තීහි වජ්ජිතං, ධාතුප්පච්චය විභත්ති වජ්ජිතං.

තතො ච විභත්තියො, යනු විධිසූත්‍රයි—තතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, ච යනු නිපාතයි, විභත්තියො යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, තතො යනු අවධිනිර්දෙශයි, ච යනු විකල්පනිපාතයි, විභත්තියො යනු කාර්‍ය්‍යිනිර්දෙශයි—එකම්පි අත්ථං කම්මාදිවසෙනච එකත්තාදිවසෙනච විභජන්තීති, විභත්තියො.

ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා, යනු විධිසූත්‍රයි—ලිඞ්ගත්ථෙ යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, පඨමා යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි. ලිඞ්ගත්ථෙ යනු විෂයනිර්දෙශයි, පඨමා යනු කාර්‍ය්‍යිනිර්දෙශයි—ලීනං අත්ථං ගමයතී බොධයතීති ලිඞ්ගං, ලීනං අඞ්ගණ්හාතීවා ලිඞ්ගං—අරියති ඤායතීති අත්ථො, ලිඞ්ගස්ස අත්ථො ලිඞ්ගත්ථො, තස්මිං ලිඞ්ගත්ථෙ.

රූළ්හක්ඛාති වචනං ලිඞ්ගං ලිඞ්ගත්ථො තෙන දීපිතො
එවං ලිඞ්ගඤ්ච ලිඞ්ගත්ථං ඤත්වා යොජෙය්‍ය පණ්ඩිතො.

සො, යනු විධිසූත්‍රයි—සි යනුද ඔ යනුද ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි—සි යනු කාර්‍ය්‍යිනිර්දෙශයි, ඔ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි.

සරලොපො මාදෙසප්පච්චයාදිම්හි සරලොපෙතු පකති, යනු පරිභාෂාසූත්‍රයි—සරලොපො යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි යනු සප්තම්‍යෙකවච

නානතයි, සරලොපෙ යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, තු යනු නිපාතයි, පකති යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—සරලොපො යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි, අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි යනුද සරලොපෙ යනුද නිමිත්තනිර්දෙශයි, තු යනු විකල්පනිර්දෙශයි, පකති යනු නිවර්ත්‍යනිර්දෙශයි—සරන්ති ගච්ඡන්තීති සරා, ලුප්පතීති ලොපො, සරානං ලොපො සරලොපො, අම ආදෙසො ච පච්චයා ච අමාදෙසප්පච්චයා, තෙ ආදී යස්ස සොයං අමාදෙසප්පච්චයාදි, තම්හි අමාදෙසප්පච්චයාදිම්හි, සරානං ලොපො, සරලොපො, තස්මිං සරලොපෙ—තුග්ගහණං කත්ථචි ලොපනිසෙධනත්ථං—ක්වචි පකති භාවනිදස්සනත්ථං.

ත්‍යාදී විභක්ත්‍යොජෙවත්‍ය පච්ඡ්‍යතෙටනා ගණගරෙ
ආදිග්‍රහණමාඛ්‍යාතකිත කොෂ්වාගමත්‍රිදං.

සබ්බයොනීනමාඑ, යනු විධිසූත්‍රයි—සබ්බයොනීනං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ආඑ යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—සබ්බයොනීනං යනු කාරී නිර්දෙශයි, ආඑ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි, යො ච නි ච, යොනී, සබ්බෙ ච තෙ යොනීචාති, සබ්බයොනී, තෙසං සබ්බයොනීනං, ආ ච එ ච ආඑ.

ආලපනෙච, යනු විධිසූත්‍රයි—ආලපනෙ යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි—ච යනු නිපාතයි—ආලපනෙ යනු විෂයනිර්දෙශයි, ච යනු ප්‍රථමාග්‍රහණානුකර්ෂණය පිණිසයි—ආලපීයතීති ආලපනං, තස්මිං ආලපනෙ.

සද්දෙනාභිමුඛීකාරෙ විජ්ජමානස්ස වත්ථුනො
ආමන්තනං විධාතබ්බෙ නත්ථි රාජ භවෙති තං.

අකාරපිතාද්‍යන්තානමා, යනු විධිසූත්‍රයි—අකාරපිතාද්‍යන්තානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ආ යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—අකාරපිතාද්‍යන්තානං යනු කාරීනිර්දෙශයි, ආ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි—පිතාආදි යෙසං තෙ පිතාදයො, පිතාදීනං අන්තො පිතාද්‍යන්තො, අකාරොච පිතාද්‍යන්තොච අකාරපිතාද්‍යන්තා, තෙසං අකාර පිතාද්‍යන්තානං.

සෙසතො ලොපං ගසිපි, යනු විධිසූත්‍රයි—සෙසතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, ලොපං යනු ද්විතීයෛකවචනාන්තයි, ගසි යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, අපි යනු උපසර්ගයි—සෙසතො යනු අවධිනිර්දේශයි, ලොපං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, ගසි යනු කාරීනිර්දේශයි, අපි යනු සමුච්චයාර්ථයි.

කම්මත්ථෙ දුතියා, යනු විභක්ති විධානසූත්‍රයි—කම්මත්ථෙ යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, දුතියා යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—කම්මත්ථෙ යනු විෂයනිර්දේශයි, දුතියා යනු විෂයීනිර්දේශයි—කරීයති ක්‍රියාය සම්බන්ධීයතීති කම්මං—අර්‍ය්‍යති ඤායතීති අත්ථො, කම්මමෙව අත්ථො කම්මත්ථො තස්මිං කම්මත්ථෙ-ද්වින්නං පූරණී දුතියා.

කත්තරි ච, යනු විධිසූත්‍රයි—කත්තරි යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—කත්තරි යනු විෂයනිර්දේශයි, ච යනු තෘතීයාග්‍රහණානුකර්ෂණය පිණිසයි—කරොතී කිරියං නිප්ඵාදෙතීති කත්තා, තස්මිං කත්තරි, තිණ්ණං පූරණී තතියා.

අතොනෙන, යනු විධිසූත්‍රයි—අතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, නා යනුද එන යනුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—අතො යනු අවධිනිර්දේශයි, නා යනු කාරීනිර්දේශයි, එන යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි.

සුහිස්වකාරෙ එ, යනු විධිසූත්‍රයි—සුහිසු යනු සප්තමී බහුවචනාන්තයි, අකාරො යනුද එ යනුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—සුහිසු යනු නිමිත්තනිර්දේශයි, අකාරො යනු කාරීනිර්දේශයි, එ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—සු ච හි ච, සුහි, තෙසු සුහිසු.

ස්මාහිස්මිංනං ම්හාභිම්හි වා, යනු විධිසූත්‍රයි—ස්මාහිස්මිංනං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ම්හාභිම්හි යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, වා යනු නිපාතයි—ස්මාහිස්මිංනං යනු කාරීනිර්දේශයි, ම්හාභිම්හි යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, වා යනු විකල්පනිර්දේශයි—ස්මා ච හි ච ස්මිං ච, ස්මාහිස්මිං, තෙසං ස්මාහිස්මිංනං, ම්හා ච භි ච ම්හි ච, ම්හාභිම්හි.

කරණෙ තතියා, යනු විධිසූත්‍රයි—කරණෙ යනු සප්තමෙ‍්‍යක වචනාන්තයි, තතියා යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි—කරණෙ යනු විෂයනිර්දේශයි, තතියා යනු විෂයි නිර්දේශයි—කයිරතෙනෙනාති කරණං, තස්මිං කරණෙ—තිණ්ණං පූරණී තතියා.

සම්පදානෙ චතුත්ථී, යනු විභත්ති විධානසූත්‍රයි—සම්පදානෙ යනු සප්තමෙ‍්‍යක වචනාන්තයි, චතුත්ථී යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—සම්පදානෙ යනු විෂයනිර්දේශයි, චතුත්ථී යනු විෂයි නිර්දේශයි—සම්මාපදීයතෙ එතස්සාති සම්පදානං, තස්මිං සම්පදානෙ, චතුන්නං පූරණී චතුත්ථී.

ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු, යනු විධිසූත්‍රයි—ආය යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, චතුත්ථෙකවචනස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, තු යනු නිපාතයි—ආය යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, චතුත්ථෙකවචනස්ස යනු කාරිනිර්දේශයි, තු යනු විකල්පනිර්දේශයි—චතුන්නං පූරණී චතුත්ථී, වුච්චතෙ අනෙනාති වචනං, එකස්සත්ථස්ස වචනං එකවචනං, චතුත්ථියා එකවචනං චතුත්ථෙකවචනං, තස්ස චතුත්ථෙකවචනස්ස.

සුනංහිසු ච, යනු විධිසූත්‍රයි—සුනංහිසු යනු සප්තමී බහුවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—සුනංහිසු යනු නිමිත්තනිර්දේශයි, ච යනු විකල්පනිර්දේශයි—සු ච නං ච හි ච සුනංහි, තෙසු සුනංහිසු.

අපාදානෙ පඤ්චමී, යනු විභත්ති විධානසූත්‍රයි—අපාදානෙ යනු සප්තමෙ‍්‍යක වචනාන්තයි, පඤ්චමී යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි—අපාදානෙ යනු විෂයනිර්දේශයි, පඤ්චමී යනු විෂයි නිර්දේශයි—අපෙච්ච ඉතො අපදදාතීති අපාදානං, තස්මිං අපාදානෙ, පඤ්චන්නං පූරණී පඤ්චමී.

ස්මාස්මින්නං වා, යනු විධිසූත්‍රයි—ස්මාස්මින්නං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, වා යනු නිපාතයි—ස්මාස්මින්නං යනු කාරිනිර්දේශයි, වා යනු විකල්පනිර්දේශයි—ස්මා ච ස්මිං ච ස්මාස්මිං, තෙසං ස්මාස්මින්නං.

සාමිස්මිං ඡට්ඨී, යනු විධිසූත්‍රයි—සාමිස්මිං යනු සප්තමෙ‍්‍යක වචනාන්තයි, ඡට්ඨී යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි—සාමි

ස්මිං යනු විෂයනිර්දේශයි, ජසී යනු විෂයී නිර්දේශයි—පං චසස අජිති, සාමී, තස්මිං සාමිස්මිං—ජනානං පූරණී, ජසී.

ඔකාසෙ සත්තමී, යනු විභත්ති විධානසූත්‍රයි—ඔකාසෙ යනු සත්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, සත්තමී යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—ඔකාසෙ යනු විෂය නිර්දේශයි, සත්තමී යනු විෂයී නිර්දේශයි—අවකාසති දිප්පතීති ඔකාසො, තස්මිං ඔකාසෙ, සත්තන්නං පූරණී සත්තමී.

සහව, යනු විධිසූත්‍රයි—සි යනුද අ යනුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—සි යනු කාරිනිර්දේශයි, අ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි.

අම්හ—පෙ—ස්මා නාව යනු විධිසූත්‍රයි—අම්හ තුම්හ නත්තු රාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථු පිතාදීහි, යනු පචමී බහුවචනාන්තයි, ස්මා යනුද, නා යනුද, ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, ඉව යනු නිපාතයි—අම්හ-පෙ-පිතාදීන් යනු අවධිනිර්දේශයි, ස්මා යනු කාරිනිර්දේශයි, නා යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, ඉව යනු තද්භාවාතිදෙශ නිර්දේශයි—අම්හාච තුම්හාච නත්තුච රාජාච බ්‍රහ්මාච අත්තාච සඛාච සත්ථාච පිතාච—අම්හතුම්හනත්තුරාජබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතරො—අම්හ-පෙ-පිතරො ආදි යෙසං තෙ—අම්හ-පෙ-පිතාදයො, තෙහි අම්හ-පෙ-පිතාදීහි.

ව්‍යපදෙසො නිමිත්තත්ත තං රූපං තංසභාවතා
සූත්තත්ථෙච තථාකාරී ආතිදෙසොති ඡබ්බිධො.

කාර්‍ය්‍යාතිදෙසො.

නාම්හි රඤ්ඤා වා, යනු විධිසූත්‍රයි—නාම්හි යනු සත්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, රඤ්ඤා යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, වා යනු නිපාතයි—නාම්හි යනු නිමිත්තනිර්දේශයි, රඤ්ඤා යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, වා යනු විකල්පනිර්දේශයි.

රාජස්ස රාජු සුනංහිසු ච, යනු විධිසූත්‍රයි—රාජස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, රාජු යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි,

සුනංහිසු යනු සත්තමී බහුවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි. රාජස්ස යනු කාරීනිද්දේශයි, රාජු යනු කාය්‍යීනිද්දේශයි, සුනංහිසු යනු නිමිත්තනිද්දේශයි—සුච නංච හිච සුනංහි, තෙසු සුනංහිසු.

න්තුස්සන්තො යොසුච, යනු විධිසූත්‍රයි—න්තුස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, අන්තො යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, යොසුච යනු සත්තමී බහුවචනාන්තයි—න්තුස්ස යනු කාරී නිද්දේශයි, අන්තො යනු කාය්‍යී නිද්දේශයි, යොසු යනු නිමිත්ත නිද්දේශයි.

අවණ්ණාචගෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—අවණ්ණා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි, ගෙ යනු සත්තම්‍යෙකවචනාන්තයි—අවණ්ණා යනු කාය්‍යීනිද්දේශයි, ගෙ යනු නිමිත්තනිද්දේශයි—වණ්ණියති අත්ථො එතෙහීති වණ්ණා අ එව වණ්ණා අවණ්ණා.

සෙසෙසු න්තුව, යනු විධිසූත්‍රයි—සෙසෙසු යනු සත්තමී බහුවචනාන්තයි, න්තු යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, ඉව යනු නිපාතයි—සෙසෙසු යනු නිමිත්ත නිද්දේශයි, ඉව යනු උපමානිද්දේශයි, නොහොත් න්තු යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, ඉව යනු උපමානිද්දේශයි.

ඝපතො ච යොනං ලොපො, යනු විධිසූත්‍රයි—ඝපතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, ච යනු නිපාතයි, යොනං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ලොපො යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි—ඝපතො යනු අවධි නිද්දේශයි, යොනං යනු කාරී නිද්දේශයි, ලොපො යනු කාය්‍යී නිද්දේශයි—ඝොච පොච ඝපා, තම්හා ඝපතො, ලුතති ලොපො.

යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං, යනු විධිසූත්‍රයි—යොසු යනුද, කතනිකාරලොපෙසු යනුද, සත්තමී බහුවචනාන්තයි, දීඝං යනු ද්විතීයෙක වචනාන්තයි—යොසු යනුද කතනිකාරලොපෙසු යනුද නිමිත්තනිද්දේශයි, දීඝං යනු කාය්‍යීනිද්දේශයි—නිකාරොච ලොපොච නිකාරලොපා, කතානි නිකාරලොපානි යෙසං තෙ කතනිකාරලොපානි, තෙසු කතනිකාරලොපෙසු.

යොස්වකතරස්සො ඣො, යන්නු විධිසූත්‍රයි—යොසු යන්නු සත්තමී බහුවචනාන්තයි, අකතරස්සො යන්නුද, ඣො යන්නුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—යොසු යන්නු නිමිත්තනිර්දෙශයි, අකතරස්සො යන්නුද ඣො යන්නුද කාරීනිර්දෙශයි—නත්‍ථි කතොරස්සො යස්සසො අකතරස්සො.

අම්මො නිග්ගහීතං ඣලපෙහි, යන්නු විධිසූත්‍රයි—අම්මො යන්නුද නිග්ගහීතං යන්නුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, ඣලපෙහි යන්නු පඤ්චමී බහුවචනාන්තයි—අම්මො යන්නු කාරීනිර්දෙශයි, නිග්ගහීතං යන්නු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි, ඣලපෙහි යන්නු අවධිනිර්දෙශයි—කරණං නිග්ගහෙත්වා ගය්හතීති නිග්ගහීතං, ඣො ච ලො ච පො ච ඣලපා, තෙහි ඣලපෙහි.

අඝො රස්සමෙකවචනයොස්වපි ච, යන්නු විධිසූත්‍රයි—අඝො යන්නු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, රස්සං යන්නු ද්විතීයෛකවචනාන්තයි, එකවචනයොසු යන්නු සත්තමී බහුවචනාන්තයි, අපි යන්නු උපසර්ගයි, ච යන්නු නිපාතයි—අඝො යන්නු කාරීනිර්දෙශයි, රස්සං යන්නු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි, එකවචනයොසු යන්නු නිමිත්තනිර්දෙශයි—නඝො අඝො, වුච්චතෙනෙනාති වචනං, එකස්සත්‍ථස්ස වචනං එකවචනං, එකවචනංච යොච එකවචනයො, තෙසු එකවචනයොසු.

යොනංනො, යන්නු විධිසූත්‍රයි—යොනං යන්නු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, නො යන්නු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—යොනං යන්නු කාරීනිර්දෙශයි, නො යන්නු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි.

වෙවොසු ලො ච, යන්නු විධිසූත්‍රයි—වෙවොසු යන්නු සත්තමී බහුවචනාන්තයි, ලො යන්නු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, ච යන්නු නිපාතයි—වෙවොසු යන්නු නිමිත්තනිර්දෙශයි, ලො යන්නු කාරීනිර්දෙශයි—වෙච වොච වෙවො, තෙසු වෙවොසු.

අඤ්ඤෙස්වාරත්තං, යන්නු විධිසූත්‍රයි—අඤ්ඤෙසු යන්නු සත්තමී බහුවචනාන්තයි, ආරත්තං යන්නු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—අඤ්ඤෙසු යන්නු නිමිත්තනිර්දෙශයි, ආරත්තං යන්නු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි—ආරස්ස භාවො ආරත්තං.

තතො යොනමොතු, යන්නු විධිසූත්‍රයි—තතො යන්නු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, යොනං යන්නු ෂෂ්ඨීබහුවචනාන්තයි, ඔ යන්නු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, තු යන්නු නිපාතයි—තතො යන්නු අවධිනිර්දෙශයි, යොනං යන්නු කාරිනිර්දෙශයි, ඔ යන්නු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි, තු යන්නු ආදෙසාන්තර දර්ශනයෙහි වැටේ.

උ සස්මිං සලොපො ච, යන්නු විධිසූත්‍රයි—උ, යන්නුද, සලොපො යන්නුද, ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, සස්මිං යන්නු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, ච යන්නු නිපාතයි—උ යන්නු කාරිනිර්දෙශයි, සස්මිං යන්නු නිමිත්ත නිර්දෙශයි, සලොපො යන්නු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි—සස්සලොපො, සලොපො.

අවම්හි ච, යන්නු විධිසූත්‍රයි—අවො යන්නු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, අම්හි යන්නු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, ච යන්නු නිපාතයි—අවො යන්නු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි, අම්හි යන්නු නිමිත්තනිර්දෙශයි, ච යන්නු අනුක්තසමුච්චයෙහි වැටේ—පුච්ඡසලිනං දුල්ලිහං.

——— o ———

ඝපතොස්මිං යංවා, යන්නු විධිසූත්‍රයි—ඝපතො යන්නු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, ස්මිං යන්නුද, යං යන්නුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, වා යන්නු නිපාතයි—ඝපතො යන්නු අවධිනිර්දෙශයි, ස්මිං යන්නු කාරිනිර්දෙශයි, යං යන්නු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි, වා යන්නු විකල්පනිර්දෙශයි—ගොව පො ච ඝපා, තතො ඝපතො.

ඉත්ථියමතො ආපච්චයො, යන්නු විධිසූත්‍රයි—ඉත්ථියං යන්නු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, අතො යන්නු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, ආපච්චයො යන්නු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—ඉත්ථියං යන්නු විෂයනිර්දෙශයි, අතො යන්නු අවධිනිර්දෙශයි, ආපච්චයො යන්නු ප්‍රත්‍යය නිර්දෙශයි—පතිජ්ජතං පච්චච අත්ථො එති ගම්යතීති පච්චයො, ආ එව පච්චයො ආපච්චයො.

නදාදිතො වා ඊ, යන්නු විධිසූත්‍රයි—නදාදිතො යන්නු පඤ්චම්‍යර්ථයෙන් නිෂ්පන්න නිපාතයි, ඊ යන්නු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, වා යන්නු නිපාතයි—නදාදිතො යන්නු අවධි නි

දේශයි, ඒ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, වා යනු විකල්පනිර්දේශයි—නදී ආදි යෙසංතෙත නදාදී, තතො නදාදිතො.

භවතො හොතො, යනු විධිසූත්‍රයි—භවතො යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, හොතො යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි—භවතො යනු කාරිනිර්දේශයි, හොතො යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි.

පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි ඉනී, යනු විධිසූත්‍රයි—පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි යනු පඤ්චමී බහුවචනාන්තයි, ඉනී යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි—පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි යනු අවධිනිර්දේශයි, ඉනී යනු ප්‍රත්‍යය නිර්දේශයි—ඊ එ චකාරො ඊකාරො ඊකාරො අන්තො යස්ස සො ඊකාරන්තො පතිච භික්ඛුච රාජාච ඊකාරන්තොච පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තා, තෙහි පතිභික්ඛුරාජීකාරන්තෙහි.

ඉත්ථියා ලිඟං ඉත්ථිලිඟං.

——**——

සිං, යනු විධිසූත්‍රයි—සි යනුද අං යනුද ප්‍රථමෙක වචනාන්තයි—සි යනු කාරිනිර්දේශයි, අං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි.

අතො නිච්චං, යනු විධිසූත්‍රයි—අතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, නිච්චං යනු නිපාතයි—අතො යනු අවධිනිර්දේශයි, නිච්චං යනු අවිකල්ප නිර්දේශයි.

මනොගණාදිතො ස්මිංනානමිආ, යනු විධිසූත්‍රයි—මනොගණාදිතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, ස්මිංනානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ඉආ යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—මනොප්පභූතිගණො මනොගණො, මනොගණො ආදියෙසංතෙත මනොගණාදී, තතො මනොගණාදිතො—ස්මිංච නාච ස්මිංනා, තෙසං ස්මිංනානං, ඉච ආච, ඉආ.

ස පරෙවාගමො, යනු විධිසූත්‍රයි—ස යනුද ආගමො යනුද ප්‍රථමෙක වචනාන්තයි, පරෙ යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, වා යනු නිපාතයි—ස යනු කාර්‍ය්‍යනි

ර්දේශයි, පරෙ යනු නිමිත්ත නිර්දේශයි, වා යනු විකල්ප නිර්දේශයි, අගම්මා යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි.

සස්ස චො, යනු විධිසූත්‍රයි—සස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙක වචනාන්තයි, ඔ යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—සස්ස යනු කාරි නිර්දේශයි, ඔ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි.

ශීලාදිගුණනාමච බහුබ්බීහිච තද්ධිතං
සාමඤ්ඤවුත්තාන ණත්වාදි කිතකා වාච්චලිඞ්ගිකා.

නපුංසකස්ස ලිඞ්ගං නපුංසක ලිඞ්ගං.

——**——

සබ්බනාමකාරතෙ පඨමො, යනු විධිසූත්‍රයි—සබ්බනාමකාරතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, එ යනුද පඨමො යනුද ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි—සබ්බනාමකාරතො යනු අවධි නිර්දේශයි, එ යනු කාර්‍ය්‍ය නිර්දේශයි, පඨමො යනු කාරි නිර්දේශයි—සබ්බනාමානං අකාරෙ සබ්බනාමකාරෙ, තතො සබ්බනාමකාරතො.

සබ්බතො නං සංසානං, යනු විධිසූත්‍රයි—සබ්බතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, නං යනුද සංසානං යනුද ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි—සබ්බතො යනු අවධිනිර්දේශයි, නං යනු කාරි නිර්දේශයි, සංසානං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—සංච සාච සංසා, තෙසං සංසානං.

සබ්බනාමානං නම්හිච, යනු විධිසූත්‍රයි—සබ්බනාමානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, නම්හි යනු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—සබ්බනාමානං යනු කාරි නිර්දේශයි, නම්හි යනු නිමිත්තනිර්දේශයි—නමිති නාමං, තෙසං සබ්බනාමානං.

ඝපතො ස්මිංසානං සංසා, යනු විධිසූත්‍රයි—ඝපතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, ස්මිංසානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, සංසානං යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—ඝපතො යනු අවධිනිර්දේශයි, ස්මිංසානං යනු කාරි නිර්දේශයි, සංසා යනු කාර්‍ය්‍ය නිර්දේශයි-ඝොච පොච ඝපා, තතො ඝපතො, ස්මිංච සාච ස්මිංසා, තෙසං ස්මිංසානං, සංච සාච සංසා.

හොරස්සා, යනු විධිසූත්‍රයි — හො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, රස්සං යනු විධේයක වචනාන්තයි - හො යනු කාරී නිර්දේශයි, රස්සං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි.

නෙතාහි ස්මිංායයො, යනු ප්‍රතිෂේධ සූත්‍රයි — න යනු නිපාතයි, එතාහි යනු පඤ්චමී බහුවචනාන්තයි, ස්මිං යනු චතුර්ථ්‍යෙකවචනාන්තයි, ආයයො යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි — න යනු ප්‍රතිෂේධ නිර්දේශයි, එතාහි යනු අවධි නිර්දේශයි, ස්මිං යනු කාරී නිර්දේශයි, ආයයො යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි - ආයොච යාච ආයයො.

එතෙසමෙතා, යනු විධිසූත්‍රයි — එතෙසං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ඒතා යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි — එතෙසං යනු සම්බන්ධ නිර්දේශයි, ඒතා යනු කාරී නිර්දේශයි — එතොච ඒතොච එතා, තෙසං එතෙසං.

තස්ස වා නත්තං සබ්බත්ථ, යනු විධිසූත්‍රයි — තස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, වා යනු නිපාතයි, නත්තං යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, සබ්බත්ථ යනු සප්තම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි — තස්ස යනු කාරී නිර්දේශයි, වා යනු විකල්ප නිර්දේශයි, නත්තං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, සබ්බත්ථ යනු විෂයනිර්දේශයි — තස්ස භාවො නත්තං.

තතො සස්ස ස්සාය, යනු විධිසූත්‍රයි — තතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, සස්ස යනු චතුර්ථ්‍යෙකවචනාන්තයි, ස්සාය යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි — තතො යනු අවධිනිර්දේශයි, සස්ස යනු කාරී නිර්දේශයි, ස්සාය යනු කාර්‍ය්‍ය නිර්දේශයි.

තස්සා වා, යනු විධිසූත්‍රයි — තස්සා යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, වා යනු නිපාතයි — තස්සා යනු කාරීනිර්දේශයි, වා යනු විකල්පනිර්දේශයි.

එතිමාසමි, යනු විධිසූත්‍රයි — එතිමාසං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ඉ යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි — එතිමාසං යනු කාරී නිර්දේශයි, ඉ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි — ඒතාච ඉමාච එතිමා, තාසං එතිමාසං.

ඉමසද්දස්ස ච, යනු විධිසූත්‍රයි — ඉමසද්දස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි — ඉමසද්දස්ස යනු

කාරිනිර්දේශයි—ඉමෙසාව එසො සද්දෙචාති ඉමස්සද්දෙ, තස්ස ඉමස්සද්දස්ස.

ත්වම්හං සිම්හි ච, යනු විධිසූත්‍රයි—ත්වම්හං යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, සිම්හි යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—ත්වමහං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, සිම්හි යනු නිමිත්ත නිර්දේශයි, ච යනු ආදේශාන්තර සමුච්චයෙහි වැටේ—ත්වච අහච ත්වමහං.

පදතො දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු වොනො, යනු විධිසූත්‍රයි—පදතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු යනු සප්තමී බහුවචනාන්තයි, වොනො යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—පදතො යනු අවධි නිර්දේශයි, දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨීසු යනු නිමිත්ත නිර්දේශයි, වොනො යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—පජ්ජතෙ ගම්‍යතෙ නෙනාත්ථොති පදං- චතුබ්බිධං වුත්තං ච.

පදං චතුබ්බිධං වුත්තං නාමාඛ්‍යාතොපසග්ගජං
නිපාතජංච තඤ්ඤූහි අසෙසං බලවබ්ධාවති.

දුතියාච චතුත්ථීච ඡට්ඨීච දුතියාචතුත්ථීඡට්ඨියො, තාසු දුතියා චතුත්ථී ඡට්ඨීසු- වොච නොච, වොනො.

තෙ ච වාදිතො නම්හි, යනු විධිසූත්‍රයි—තෙ යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි, වාදිතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, නම්හි යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි—තෙ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, ච යනු කාර්‍ය්‍යාන්තර සමුච්චයෙහි වැටේ- එහෙයින් නං පරකල්හි චතු ශබ්දයාකෙකරෙන් සසං යනාදි ආගමවේ—වාදිතො යනු අවධිනිර්දේශයි, නම්හි යනු නිමිත්ත නිර්දේශයි—වි ආදි යෙසනෙන වාදි, තතො වාදිතො.

තිචතුන්නං තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීතිචත්තාරි, යනු විධිසූත්‍රයි—තිචතුන්නං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීතිචත්තාරි යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—තිචතුන්නං යනු කාරිනිර්දේශයි, තිස්සොචතස්සොතයොචත්තාරොතීතිචත්තාරි යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි- තිච චතුච තිචතු, තෙසං තිචතු

නතා, නිග්ගහීතාච එ[illegible]ගහීතාච එතාහාරෙව හිති ච, චතාහාරීච නිග්ගහීත[illegible] නාම චතාහාරෙහිති චතාහාරී.

ඊසදුච්චදුතාරමෙතාභාවඤ්ජනාසමූහතානං
ප්‍රුමාදිජනාතෙ [illegible]තො ලිඟම්රීතං.

සන්ධි[illegible]ඨිතං.

අලිඟා වුච්චතෙ-නාමිකං එතෙස නාම අලිඟා.

ක්වචි ඔතො පඤ්චමයෙථ්, යනු විධිසූත්‍රයි—ක්වචි යනු නිපාත සමුදායෙක්, ඔතො යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, පඤ්චමියෙථ් යනු සප්තමෙයකවචනාන්තයි—ක්වචි යනු විකල්පනිර්දේශයි, ඔතො යනු කාර්‍ය්‍යීනිර්දේශයි, පඤ්චමියෙථ් යනු විෂයනිර්දේශයි—පඤ්චන්නං පූරණී පඤ්චමී, අරීයති ඤායතීති අරෙථා, පඤ්චමියා අරෙථා පඤ්චමියෙථා, තස්මිං පඤ්චමියෙථ්.

ඉමස්සිදමංසුනිග්ගහීතාගෙසු ච, යනු විධිසූත්‍රයි—ඉමිස්ස යනු චතුර්ථ්‍යෙකවචනාන්තයි, ඉ යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, අංසුනිග්ගහීතාගෙසු යනු සප්තමී බහුවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—ඉමස්ස යනු කාරී නිර්දේශයි, ඉ යනු කාර්‍ය්‍යීනිර්දේශයි, අංසුනිග්ගහීතාගෙසු යනු නිමිත්තනිර්දේශයි, ච යනු සමුච්චය නිර්දේශයි—අංච දුනිච හච තොච ගොච අංසුනිග්ගහීතොගා, තෙසු අංසුනිග්ගහීතාගෙසු.

ඉමිස්සා ජජ ඊයා කාලෙ සමානාපරතො ජ්ජුච
ඉමස්සදිස්සකාරොච සමානස්සච සො සියා.

සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහිච, යනු විධිසූත්‍රයි—සබ්බාසං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ආවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි යනු පඤ්චමී බහුවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි.—සබ්බාසං යනු කාරී නිර්දේශයි, ආවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි යනු අවධි නිර්දේශයි—උපසග්ගාච නිපාතාච උපසග්ගනිපාතා, උපසග්ගනිපාතා ආදී යෙසං තෙ උපසග්ගනිපාතාදයො, ආවුසොච උපසග්ගනිපාතාදයොච ආවුසොපසග්ගනිපාතාදයො, තෙහි ආවුසොපසග්ගනිපාතාදීහි.

උපෙච්චත්‍ථං සජන්තීති උපසග්ගානි පාදයො
චාදී පදාදිමජ්ඣන්තෙ නිපාතා නිපතන්තීති.

සන්තමෙවහි නීලාදිවණ්ණං දීපාදයො විය
ධාතූසවිං සන්තමෙවත්‍ථං උපසග්ගා පකාසකා.

ධාත්වත්‍ථං බාධතෙ කොචි කොචි තං අනුවත්තතෙ
තමෙවඤ්ඤො විසෙසෙති උපසග්ගගතී තිධා.

උපසග්ගා නිපාතාච පච්චයාච ඉමෙ තයො
නෙකෙ නෙකත්‍ථවිසයා ඉති නෙරුත්තිකාබ්‍රවුං.

පසද්දො සද්දිතොවෙච පකාරෙත්‍ථෙ ච සම්භවෙ
ආදිකම්මප්පධානෙ නත්තාභාවිත පපරතාසුච
වියොගපත්තිනාතිතත්ත්‍ව‍ුසත්තානාවිලාදිසු.

පරා හි පරිහානිම්හි පරාජයගතිස්වපි
වික්කමාමසනාදිසු වත්තතීති විනිද්දිසෙ.

නිස්සෙසනිග්ගතාභාවනිසෙධ'නත්තාපවෙසනෙ
නික්ඛන්තාපාතුභාවෙසු උපමානුපධාරණෙ.

නීහරණාවසානෙසු නිසද්දො ජෙතකාදිසු
නීහි නීහරණෙත්‍ථෙච නිවත්තාවරණාදිසු.

උ උග්ගමෙ පධානෙච අත්තලාභෙච සත්තියං
උග්ගතෙ සම්භවෙත්‍ථෙච වියොගකථනාදිසු.

කුච්ඡිතා සොභනාභාවවිරූපත්තාසම්බිධිසු
කිච්ඡාදිසුච අත්‍ථෙසු දුසද්දො සමුදීරිතො.

සම්මා සමසමන්තත්‍ථසඞ්ගපත්තසම්බිධිසු
පභවාභිමුඛත්‍ථෙච සංගහෙචාපි සහතෙ.

පොනොපුඤ්ඤෙ ච සංඛෙපෙ භූසත්‍ථෙ මිස්සතායච
සමොධානපිධානාදිස්වත්‍ථෙසු සමුදීරිතො.

විසෙසෙච විරුද්ධෙච වියොගෙ විගතෙපිච
විරූපතායා විවිධෙ විසද්දො සමුදීරිතො.

අවසද්දො අධොභාවවියොගෙ සුද්ධිනිච්ඡයෙ
ජානනෙ දෙසසාටියෙසු පරිභාවාදො පවත්තති.

භුසත්ථෙ හීනසාදිස්සෙ තතියත්ථෙසු ලක්ඛණෙ
ඉත්ථම්භූතස්ස අක්ඛානෙ ‘අනුසද්දො‘නුගමෙ තථා
භාගවිච්ඡානුපච්ඡින්නපච්ඡාදීසු ච වත්තතෙ.

සමන්තතො පරිච්ඡෙදෙ වජ්ජනාලිඞ්ගනෙසුච
නිවාසලක්ඛණත්ථෙසු දොසක්ඛානාවජානනෙ
පරිසද්දො තථාපූජා භොජනාදීසු වත්තති.

අධිකිස්සරපරිභාවාධිට්ඨානාධිභවෙසු ච
නිච්ඡයාජ්ඣායනත්ථෙසු පාපුනාදිස්වීරිතො.

විසිට්ඨාධිකත්ථාභිමුඛෙ කුලසාරුප්ප ලක්ඛණෙ
අභි කුඩම්ඉත්ථම්භූතක්ඛානවිච්ඡාස්වීරිතො.

පටිගතෙ පටිලොමෙච පටිදානෙ නිවත්තනෙ
පතිනිධිම්හි ච සාදිස්සෙ ජිඥසධාදනලක්ඛණෙ.
පච්චව පතිකාරෙසු විච්ඡායං පටිබොධනෙ
භාගිත්ථම්භූත අක්ඛානඅත්ථාදීසු පතීරිතො.

සුසද්දො සොභනෙ සුට්ඨුසම්මාසුඛසමිද්ධිසු
ආපරිස්සජනව්හානෙ සම්පාභිමුඛෙසුච.

මරියාදත්තිවිධිච්ඡාසු නිවාසාදානපත්තිසු
උඩකම්මාදිකම්මාදිස්වත්ථෙසුච විධීයතෙ.

අති‘තිසයතික්කන්තාතිභුසත්ථාතික්කමාදිසු
අපි සම්භාවනාපෙක්ඛාගරහාපඤ්හසමුච්චයෙ.

ගරහාපගතපූජාසු වජ්ජනෙච පදුස්සනෙ
අපසද්දොතු වියොඤ්ඤායෙ සමීපොපගමෙස්වුප.

දොසක්ඛානොපපත්තිසු ගණනාකාරවිධිකොසුච
සාදිස්සාපරිතාපුබ්බකම්මෙසවනාසනෙපිච
සඤ්ඤාපූජා භුසත්ථාදි ස්වත්ථෙසු සමුදීරිතො.

ඔපසග්ගික පදං:

නෙපාතිකපදං‘දානි පවක්ඛාමි සමාසතො
අසඞ්ඛවාචිකං තඤ්ච ආලිඞ්ගාසංඛ්‍යමව්‍යයං.

පදත්තපූරණං කිඤ්චි කිඤ්චි අත්ථස්ස පූරණං
පාදපූරණමඤ්ඤන්ති නෙපාතිකපදං ද්විධා.

ඉතරීතරයොගෙච සමාහාරෙවධාරණෙ
සමුච්චයාන්වාචයාදො ච සද්දො සමුදීරිතො.

විකප්පනූපමානෙසු වා සද්දො තු සමුච්චයෙ
වවත්ථිතවිභාසාදීස්වත්ථෙසු ච පවත්තති.

නාලංහල මමානොච පටිසෙධත්ථවාචකා
අලන්තු පරියත්තීසු භූසනෙපිච වත්තති.

පටිසෙධවුද්ධිතබ්භාවෙ අඤ්ඤත්ථෙ සදිසෙපිච
විරුද්ධගරහෙ සුඤ්ඤෙ අකාරො විරහප්පකෙ.

අථොචතතථාබලවසුත්තං නාචතුවෙපන
හවෙකිංවන යනෙඤ්ඤසි මනං ඛො [සො] තනොයථා,

සුදං ච රහිතං සෙය්‍යථීදං වථිප ආදයො
පදපූරණමත්තත්ථනිපාතාති පකාසිතා.

අථෙති අන්වාදෙසෙච නිපාතො තෙසු දස්සිතො
ඛෙදානුකම්පාසඞ්කප්පෙ සංසයෙච වජ්රිතො.

අථාති අධිකාරත්ථෙ පඤ්හවානන්තරාදිසු
බල්හතිච පසිද්ධිම්හි පටිසෙධාවධාරණෙ.

පනසද්දො විසෙසත්ථෙ තුසද්දොතු නිවත්තනෙ
අථො විසෙසනෙතුම්හි එවෙවකංසතාදිසු.

විඤ්ඤෙය්‍යං තං කථං 'නො'ති සෙය්‍යථීදං තිකම්පන
වත්තතෙ සම්භවෙ සියෙන'ධිකෙ පිති සමුච්චයෙ.

දුවිධත්ථ පූරණං වුත්තං භොගාගොනවිහානියා
සකාකාත්ථිලාබ්භා ඉච්චෙතෙ පඨමායං සමීරිතො.

• අම්භො හො ආවුසො හම්භො අරෙ රෙ ජෙ හරෙ ඉති
හෙවාමන්තනෙ දිවා සීයෙන නමොවාදෙ විසුච්චනෙ.

සම්මා සාමං සයං තිඤ්හි සං සො තො ධාච පච්චයා
තතියත්ථෙ චතුත්ථ්‍යත්ථෙ තාවෙ තුං පච්චයන්තකා.

සො තො පඤ්චම්‍යා අත්ථෙ සත්තම්‍යත්ථෙව තො සියා
ත්‍ර ථ භං හිං හ ධාද්‍යන්තා සත්තම්‍යත්ථස්ස ජොතකා.

සමන්තතො එකමන්තං එකපස්සං පරිතොපරි
හෙට්ඨා සමන්තා සාමන්තා උච්චං නීචං තිරො රහො

Digitized by Google

අභිතො පරම්මුඛා උද්ධං අධො තිරියමන්තරා
සම්මුඛා අන්තරං අන්තො බහිද්ධා බාහිරා බහි.

බාහිරං ආවි අජ්ඣත්තං ඔරපාරං පුරෙ හුරං
ආරා (ච) ආරකා පච්ඡා පෙච්ච සත්තමියා සියුං.

අජ්ජ පරජ්ජු සජ්ජු ස්වෙ සුවෙ ජ්‍යෙහ පරෙ දිවා
අභිණ්හං සතතං නිච්චං කාලං කාලමභික්ඛණං.

තත්ත මුත්තර සුවෙ පාතො සායං සම්පති ආයති
මුහුං මුහුත්තඤ්ච යදා භූතපුබ්බං පුරා තදා.

යාවදෙව තාවදෙව යාවදෙ තාවදෙපිච
තං ධුනා දානි රහසත්තා කාලසත්තම්‍යා සියුං.

විභත්‍යප්පයුත්තානෙතානි නිපාතානීති දීපයෙ
සොභනෙ සුට්ඨු සොත්ථිච ආමන්තා සම්පටිච්ඡනෙ.

අප්පෙවනාම අප්පෙව නූසද්දා සංසයෙ මතා
අද්ධා තග්ඝ ජාතු කාමං සසක්කං අඤ්ඤදත්ථුච

ඉච්චෙවමෙතෙකංසත්ථෙ එව ඉත්‍යවධාරණෙ.
නනු කච්චි නු කිං කිංසු කථං කිමනු පුච්ඡනෙ
ඉත්ථමෙවමිතීචෙවෙතෙ සමුද්දිට්ඨා නිදස්සනෙ.
ඉති වාක්‍යපරිසමත්තිහෙතුපපත්තිසුච වත්තති
චයාථාවෙ මුධා ඛියෙ තුසොමත්ත්‍යා තිවාධිකෙ.

යාවතා තාවතා යාව තාව කිත්තාවතාපිච
කීව එත්තාව කීවචෙතෙ පරිච්ඡෙදත්ථ වාචකා.

එවං ඔපායිකං සාහු ආම සාහු ලහූපිච
පතිරූපානි එතෙතු නිපාතා සම්පටිච්ඡනෙ.

එවමෙවං එවමෙව යථෙවෙවං තථෙවච
යථා තථා සෙය්‍යථාපි යථා තථරිවාපිච.

යථාකාම සෙය්‍යථාපි නාමාපිය යථාහිච
යථරිව එවමෙවෙති යථා තථරිවාදයො.

නිපාතා තෙ සමුද්දිට්ඨා පටිභාගත්ථවාචකා
අනන්තර විකප්පත්ථෙ අථවාති ඊරියතෙ.

යථා නියොගතාවිච්ඡා පදත්ථානානි වත්තති
සුදස්සනෙච සබ්බීති භූතතායං සමීරිතො.

එවමිත්‍යුපදෙසෙච පඤ්හාදිසුච වත්තති
පසංසා පත්ථනානිඤ්ඤ සහොති ලාපනුග්ගහෙ.

නාවසඤ්ඤ පසංසාසු නිඤ්ඤ පඤ්ඤහසු වත්තති
සාධු ඉති පසාසායං වත්තතා'යාචනෙපිච.

එවමෙතං සාධු සුඤ්ඤ සද්ද වුත්තානුමොදනෙ
ඤාතං පරිවිතක්කත්ථානුමානානුස්සතීසුච.

අසම්භියනුස්සවෙසු කිර නිස්සම්මීරිතො
තස්මා කාරණපුච්ඡායං දුක්ඛ ගන්ධන චොදනෙ.

කාරණච්ජෙදනෙ යස්මා තස්මා තෙන තථාහිති
සමුච්චයායනත්ථ අමා සහ සද්ධිං සමීරිතො.

විසුං පුථු අසංඝාතෙ විප්පයොගෙ විනා රිතෙ
භිඤ්ඤප්පකාරෙ පුථු නානා සද්ද සුඤ්ඤ කුකුච්ඡිතෙ.

පුන අප්පඨමෙ වුත්තං වීවජ්ජෙත්ථු කාංචිති
ධාක්කිතරුං සකිං සංඛා විභාගත්ථස්ස ජොතකා.

රසකං අප්පමණ්ඤු මන්දත්ථ සනිකං ඉති
ආසු තුන්නාසරං ඛිප්පම්චිරං තුවටං ලහු.

සීඝත්ථ දීඝකාලෙව චිරස්සං චිරමීරිතං
සචෙ චෙ යදි සද්දා තු සංභාවනාවාචකා.

ජීරවධාරණත්ථෙසු ධුවං තණ්හ අභාසනෙ
සාවසානෙලිකාංවීචජා මුසාසමෙවසු වත්තරෙ.

සුචිත්තසිංසනෙ සචිණී සාබ්පච්චක්ඛවාචකා
ඨානුනඨානමත්තානි නිපාතානුසාසනෙ සිද්ධං.

වුත්තං පදස්සාතයා තස්මා නිපාතානයතත්‍රන්තරා
නෙපාතිකානන්ති තා වුත්තං යං අව්‍යයසලක්ඛනං.

නෙපාතික පදං.

නාමානං සමාසයා යුත්තත්ථො, යනු අධිකාරෙ, මතුම තු සූත්‍රහා සම්බන්ධකරණුලැබේ—ඉම් සූත්‍රය කම්මධාරය යනාදී ෂඩ්විධ සමාසයන්ටද මෙයින් පිටත් අලුනගෙ ස්‍යහ යනාදීන් අලුක්ත සමාසයන්ටද සාධාරණ සංඥා සූත්‍රයයි—ඉම්සේ ලක්ඛණපාදයො යනාදීන් සාධාරණවූ අ

ස්වර සංඥාකරණයද වර්ණයන්වද, තපෝදනාය ස
නාදීන් ස්වරසංඥාදී විශෙෂ සංඥාවෝ විහිතයොද, එසේ
ම මෙයින් සාධාරණ සංඥාකරණලද සමාසයන්ටම, ද්වි
පදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ යනාදීන් කම්මධාරය විශෙෂසං
ඥාවෝ විහිතයහයි දතයුතු.

නාමානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්ත නාමිකපදය, සමා
සො යනුද යුත්තත්ථො යනුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—
නාමානං යනු සම්බන්ධ නිර්දේශයි, සමාසො යනු සංඥානි
ර්දේශයි, යුත්තත්ථො යනු සංඥිනිර්දේශයි—අත්ථාභිමුඛා
නමන්ති අත්තනිච අත්ථං නාමෙන්තීති නාමානි, තානි නා
නි සත්‍යාදි විභත්‍යන්ත පදානි, තෙසං නාමානං · සමාසී
යති සංඛිපීයතීති සමාසො, සංක්‍ෂිප්ත අල්පභෙදයෙන යන
ධාතුයි-සමාසනම් නානා විභත්තිකපදයන්ගේ එකපද
භාවයහා නානාර්ථපදයන්ගේද එකාර්ථබවයි-එසේහෙ
යින්ම කීහ.

සමාසො පදසංඛෙපො පදප්පච්චයසංහිතො
තද්ධිතං නාම හොතෙවං විඤ්ඤෙය්‍යං තෙසමන්තරං-යි

සමාසොති. යුත්තත්ථානං පදානමෙකත්ථතායිද-යුජ
ජ යුජති යුජ්ජතීති යුත්තා, අරීයතී ඤායතීති අ
ත්ථො, යුත්තා සඞ්ගතා සම්බන්ධා අත්ථා යෙස
සො යුත්තත්ථො තෙ සො සමාසො.

ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො, යනු කම්ම
ධාරය සංඥාසූත්‍රයි—සමාස විධියද මෙම නාමයෙන් කරණු
ලැබෙයි-එතකුදුවුවත් සංඥාප්‍රධානබවයෙන් විහිතනුයි
සංඥාසූත්‍රයයි කියනලදී—ද්විපදෙ යනුද තුල්‍යාධිකර
ණෙ යනුද සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, කම්මධාරයො ය
නු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි—ද්විපදෙ යනු සංඥානිර්දේශ
යි, තුල්‍යාධිකරණෙ යනු විශෙෂණයි, කම්මධාරයො
යනු සංඥානිර්දේශයි—පජ්ජතෙ ගම්‍යතෙ අනෙනාත්ථො
ති පදං, ද්වෙ පදානි සමාහටානි ද්විපදං තස්මිං ද්විප
දෙ— තුලයතීති තුලා, තුලපතිරූපං, තුල්‍යා සම්මිතා
තුල්‍යං, යප්පච්චයො—අධිකාරෙන්තීති අධිකරණං

තුල්‍යං සමානං අධිකරණං අත්ථො යස්ස තං තුල්‍යාධි කරණං, තස්මිං තුල්‍යාධිකරණෙ, කරීයතීති, කම්මං, කම්මමිව ද්වයං ධාරයතීති කම්මධාරයො—යම්සේ ඝටං කරෙති යනාදීයෙහි ඝටාදි කර්මකරණ ක්‍රියාවද, උදකග්‍රහණාදී ප්‍රයොජනයද යන දෙක දරාද, එසේම මේ සමාසයද එකාර්ථයෙහි වැටෙන නාමයන් දෙදෙනකු දරානුයි කියා කර්මධාරයනම් වේ—භින්නප්‍රවෘත්ති නිමිත්තා යෙසානි ප්‍රවෘත්ති නිමිත්තනම් ශබ්ද ප්‍රවෘත්තියට නිමිත්තවූ ජාති ක්‍රියා ගුණ ද්‍රව්‍ය නාම යන මොහුය-මෙසේ වෙන්වෙන්වූ ජාත්‍යාදි ප්‍රවෘත්ති නිමිත්තයන් ඇති ශබ්දයෝ එකම වස්තුයෙහි පැවැත්තාහු තුල්‍යාධිකරණනම් වෙති සේයි.

තෙසං විභත්තියො ලොපාච, යනු විධිසූත්‍රයි—තෙසං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, විභත්තියො යනුද ලොපා යනුද ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, ච යනු අනියමිත නිපාතයි—තෙසං යනු සම්බන්ධ නිර්දේශයි, විභත්තියො යනු කාර්‍යී නිර්දේශයි, ලොපා යනු කාර්‍ය්‍ය නිර්දේශයි—ච යනු දීපංකරො පරස්ස පදං යනාදියෙහි ලොපවිධි ප්‍රතිෂෙධය පිණිසයි—එකත්තං අර්ථං කම්මාදිවශයෙනුව එකත්තාදිවශයෙනුව විභජන්තීති විභත්තියො, ලුප්‍යන්තීති ලොපො, ලුපලොපා.

පකති චස්ස සරන්තස්ස, යනු විධිසූත්‍රයි—පකති යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි, අස්ස යනුද සරන්තස්ස යනුද ෂෂ්ඨ්‍යෙක වචනාන්තයි—පකරණා පකති, සරති ගච්ඡතීති සරො, සරො අන්තො යස්සසොයං සරන්තො තස්ස සරන්තස්ස—පරිභාෂා සූත්‍රයට සංඥාදි නැති—ච ශබ්දය, කිං සමුච්චය, ඉදප්පච්චයා යනාදියෙහි නියගහීතයට ප්‍රකෘතිවත් පිණිසය-නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තකස්සාප්‍යභාවො, යනු හෙයින් ස්‍යාදිලොපාදි නිමිත්තවූ තරුච්ඡායාදීන්ගේ ආලොකාභාවයෙහි අභාවසේ විභක්ති නිමිත්තවූ ලොපාදෙසාදි විකාරය විභක්තීන්ගේ ලොපයෙන්ම නැතිවන්නේය-එසේකල්හි ශබ්දයාගේ පූර්වස්වරූපයම ප්‍රකෘතිවත් පිණිස මේ සූත්‍රය කුමටදයි

චොදනා නොකටයුතු—චන්ද්‍ර සූර්‍ය්‍ය රශ්මීන් නිමිත්තකොට චන්ද්‍රකාන්ත සූර්‍ය්‍යකාන්ත පාෂාණයෙන් ප්‍රසූතවූ ජලව හනින් චන්ද්‍ර සූර්‍ය්‍යොපගමයෙහි නොපවත්නාසෙයින්, නිමිත්තාභාවෙ නෛමිත්තිකස්‍යාප්‍යභාවෝ යන න්‍යාය, අනෛකාන්තිකතුයි විභක්තීන්ගේ අභාවයෙහිද විභක්තිනිමිත්තවූ විකාරභාවය පිණිස මේ සූත්‍රය හදාළහෙයිනි.

තද්ධිත-ණප-දීසුව, යනු ව්‍යපදෙශාතිදෙශ සූත්‍රයි— තද්ධිත සමාස කිතකා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, නාමං යනු ප්‍රථමා ඒකවචනාන්තයි, ඉව යනු අනිෂ්පන්න නිපාතයි, අතවෙතූනාදීසු යනු සප්තමී බහුවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—මෙහි ව්‍යපදෙශාතිදෙශය සංඥා ස්වරූපයම හෙයින් තද්ධිත සමාස කිතකා යනු සංඥී නිර්දෙශයි, නාමං යනු සංඥා නිර්දෙශයි, ඉව යනු උපමානිර්දෙශයි- යම්සේ ධාතුප්‍රත්‍යය විභක්තිවර්ජිත අර්ථවත්වූ ශබ්දරූපය ලිඞ්ගනම්වේද එසේම තද්ධිත සමාස කිතක යන ශබ්දරූපයත් ධාතුප්‍රත්‍යයාදීය සහිතවූයේද නාමයම ලිඞ්ගය යනු පරියායතුයි කියා ලිඞ්ගනම් වෙයි-එහෙයින් ලිඞ්ගං යනු වටා, තතොච විභක්තියො යන සූත්‍රයෙන් ස්‍යාදීහු තද්ධිතාදීන්කෙරෙන් පරව වෙතියි යනුභාවයි-අතවෙතූනාදීසු යනු අතිප්‍රසඞ්ග නිවෘත්තියි-කිතකා නාමංවාසි කියා කිතකාන්තයන්ට නම්වත්බැව් සාමාන්‍යයෙන් හදාළහෙයින් අනෙක් කිත් යි, තවෙතූනාදී යනු කිත්ම වනහෙයින් ඔවුන්ටද නම්වත්බව පැමිණෙනෙන්යි-එකල්හි ඔවුන්කෙරෙන් ස්‍යාදිකාරිය පැමිණෙනහෙයින් අනිෂ්ටරූප ප්‍රසඞ්ගය වේනුයි, එහෙයින් තවෙතූනාදීන් හැරණහු අතවෙතූනාදීසුයි කීහ යනුභාවයි-නාමසංඥාව නැතිකල්හි ස්‍යාද්‍යන්තයෝ කවර පදයෙහි ඇතුළත් වෙද්දයත්, නාමාඛ්‍යාත නොපසර්ග පදත්‍රයෙන් පිටත් සියලු පදයත් නිපාතනම් වනහෙයින් ලිඞ්ග විභක්ති වචන වශයෙන් ව්‍යයරහිත හෙයින් නිපාතනම් වෙත්—එහෙයින් කීහ.

වුත්තා පදත්තයා යස්මා නිපතන්ත්‍යන්තරන්තරා
නෛපාතිකානි තං වුත්තං යං අව්‍යය සලක්ඛණං

ච, යනු යත්‍රී ප්‍රත්‍යයන්ගේ සංග්‍රහය පිණිසයි—තද්ධිත ච සමාසොච කිතකොච තද්ධිත සමාස කිතකා—තවෙච තූනොච තවෙතූනා තවෙතූනා ආදී යෙසන්තෙ තවෙ තූනාදයො, තතවෙතූනාදයො අතවෙතූනාදයො, තෙසු අතවෙතූනාදීසු.

——**——

අමාදයො පරපදෙභි, යනු විධිසූත්‍රයි—අමාදයො යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, පරපදෙභි යනු සහාර්ථයෙහි තෘතීයා බහුවචනාන්තයි—අමාදයො පරපදෙභි යනු සංඥි නිර්දේශයි, අං ආදී යෙසන්තෙ අමාදයො, කෙතෙ, අං යො නාහිස්‍ය නං ස්මාහි ස්‍යනං ස්මිංසූති වෙයි-පරානිච තානි පදානිචාති පරපදානි තෙහි පරපදෙහි—මෙහි අමාදයො යි කෙවල විභක්ති වචනයාගේ ග්‍රහණය නොවෙයි, උප ලක්ෂණ වශයෙන් විභක්ත්‍යන්ත පදයන්ගේම ග්‍රහණය යනු සාමර්ථ්‍යයෙන් හැඟෙයි, සාමර්ථ්‍යසද, නාම්‍යනං සමාසො යුත්තත්ථො යි, නාමපදයන්ගේම සමාස හදුරණලද විභක්ති වචනයන්ගේ සමාසයක් නොහදුරණලද හෙයින් සූත්‍රයටම වැටෙයි, එහෙයින්ම අමාදී විභත්තීන්හා පරපදයන්ගේ සමාසයක් නැතිබවයි—එහෙයින්ම වා තතියෙහි ද්විතියන්තාදයොයි කීහ.

——**——

අඤ්ඤපදත්ථෙසු බහුබ්බීහි, යනු සංඥාසූත්‍රයි—අඤ්ඤපදත්ථෙසු යනු සත්තමී බහුවචනාන්තයි, බහුබ්බීහි යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—අඤ්ඤපදත්ථෙසු යනු විෂය නිර්දේශයි, බහුබ්බීහි යනු සංඥානිර්දේශයි—අඤ්ඤානිච තානි පදානිචාති අඤ්ඤපදානි, අඤ්ඤපදානං අත්ථා අඤ්ඤපදත්ථා, තෙසු අඤ්ඤපදත්ථෙසු—බහවො වීහයො අස්සාති බහුබ්බීහිකො සො පුරිසො—අඤ්ඤපදත්ථප්පධානත්තෙන බහුබ්බීහි පදසදිසත්තා අයං සමාසොපි බහුබ්බීහිනාම—භවතිහි තංසදිසෙපි තබ්බොහාරො යථා සීහොයං මාණවකොති-මෙහි අඤ්ඤපදත්ථනම් සමාසකටයුතු.

පදයන්කෙරෙන් පිටත් යසා යනාදී වාක්‍යයෙහි දක්වන ලබනනාවූ පදයාගේ අර්ථයයි—බහුබ්‍රීහි සමාසය තද්ගුණ සංවිඥාන අතද්ගුණ සංවිඥාන වශයෙන් විවිධ වෙ—කියනලදමැයි.

තදනුරූපෙණ 'තදනුරූපෙසොති සමාසො [පො.] විධා භවෙත් තද්ධිතාභිධානමත්‍ර විත්‍රවාග් දෘෂ්ටසාගරඃ.

නාමානං සමුච්චයො ද්වන්දො, යනු සංඥාසූත්‍රයි—නාමානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, සමුච්චයො යනුද ද්වන්දො යනුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—නාමානං යනු සම්බන්ධ නිර්දේශයි, සමුච්චයො යනු සංඥිනිර්දේශයි, ද්වන්දො යනු සංඥානිර්දේශයි—සමුච්චයනං සමුච්චයො, ද්වෙද්වෙව ච ද්වන්දො—උභයපදත්ථප්පධානතා චඤ්ඤපදසදිසත්තා අයං සමාසො ද්වන්දො නාම.

තථා-පෙ-දීනං, යනු විධිසූත්‍රයි—තථා යනු නිපාතාන නිපාතයි, ද්වන්දෙ යනු සත්තමෙකවචනාන්තයි, පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ග ඛුද්දජන්තුක විවිධවිරුද්ධ විසභාගත්ථාදීනං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—තථා යනු උපමානිර්දේශයි, ද්වන්දෙ යනු විෂයනිර්දේශයි—පාණි-පෙ-විසභාගත්ථාදීනං යනු කාර්‍ය්‍යීනිර්දේශයි—පාණිනො ච තුරියානි ච යොග්ගානි ච සෙනා ච පාණිතුරියයොග්ගසෙනා, පාණිතුරියයොග්ගසෙනානං අඞ්ගානි, පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගානි, ඛුද්දා ච තෙ ජන්තුකා චාති ඛුද්දජන්තුකා, පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ගානි ච ඛුද්දජන්තුකා ච විවිධවිරුද්ධා ච විසභාගා ච-පාණි-පෙ-විසභාගා—පාණි-පෙ-විසභාගා ච තෙ අත්ථා—පාණි—පෙ-විසභාගත්ථා—පෙ-විසභාගත්ථා ආදයො යෙසන්තෙ, පාණිතුරියයොග්ගසෙනඞ්ග ඛුද්දජන්තුක විවිධ විරුද්ධ විසභාගත්ථාදයො, තෙසං පාණිතුරිය-පෙ-විසභාගත්ථාදීනං—ද්වන්ද ශබ්ද ග්‍රහණය කිසි විශේෂයක් නි එකවචනප්‍රාප්ත ලිඞ්ගනිවෘත්තිය පිණිසයි.

විභාසා-පෙ-දීනඤ්ච, යනු විධිසූත්‍රයි—විභාසා යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, රුක්ඛ-පෙ-දීනං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—විභාසා යනු විකල්පනිර්දේශයි—රුක්ඛ—පෙ-ජනපදාදීනං යනු කාර්‍ය්‍යීනිර්දේශයි-භාසනන්ති ජානාති භාසා, විවිධා භාසා විභාසා—

රුක්ඛඤ්ච තිණඤ්ච පසවො ච ධනඤ්ච ධඤ්ඤඤ්ච ජන පදඤ්ච රුක්ඛතිණපසුධනධඤ්ඤජනපදං (එත) ආදි යෙසන්තෙ රුක්ඛ-පෙ-ජනපදාදයො, තෙසං රුක්ඛ-පෙ-ජනපදාදීනං—විග්‍රහණය සමුච්චයෙහි වැටේ.

——— * ———

උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො අබ්‍යයීභාවො, යනු සංඥාසූත්‍රයි—උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො යනුද අබ්‍යයීභාවො යනුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො යනු සංඥානිර්දේශයි, අබ්‍යයීභාවො යනු සංඥානිර්දේශයි—උපෙච්චත්ථං සජ්ජන්තීති උපසග්ගා, පදානමාදිමජ්ඣාවසානෙ නිපතන්තීති නිපාතා, උපසග්ගා ච නිපාතා ච උපසග්ගනිපාතා, උපසග්ගනිපාතා පුබ්බකා යස්සසො උපසග්ගනිපාතපුබ්බකො, අබ්‍යයීභාවසමාසො—නත්ථි එතස්ස ව්‍යයන්ති අබ්‍යයං, තං කිං නෙපාතිකොපසග්ගිකපදං, අබ්‍යයානං උපසග්ගනිපාතානං අත්ථං විභාවයතීති අබ්‍යයීභාවො, අබ්‍යයත්ථපුබ්බඞ්ගමත්තා අනබ්‍යයං වා නාමිකපදං අබ්‍යයං භවති විභත්තිවචනභෙදෙසු රූපන්තරතාපත්තියා න විකාරමාපජ්ජතීති අබ්‍යයීභාවො. අබ්‍යයීභාවසමාසයි, අබ්‍යයීභාවසමාසයා කෙරෙන් පරවූ පඨමෙකවචනයහට—

න පඨමිස්සම්මභාවො භවතීති අධිකාරතො
තතියාසත්තමීනන්තු හොති විකප්පතො යි

කීහෙයින්, අං විභත්තීනමකාරන්තාබ්‍යයීභාවා, යන සූත්‍රයෙන් වන අමාදෙසය අනුවෘත්ත බවින් ග්‍රහණයෙන් වැලකීහෙයින් සමාසට ආකාරාදෙසකොට රූපය සිද්ධකටයුතු.

අඤ්ඤස්මා ලොපොච, යනු විධිසූත්‍රයි—අඤ්ඤස්මා යනු පඤ්චම්‍යෙකවචනාන්තයි, ලොපො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—අඤ්ඤස්මා යනු අවධිනිර්දේශයි, ලොපො යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—ලුප්පතීති ලොපො—ච යනු අං විභත්තීනමකාරන්තාබ්‍යයීභාවා, යන සූත්‍රයෙන් විභත්ති ග්‍රහණානුකර්ෂණය පිණිසයි.

උපසර්ගනිපාතයන් පූර්වකොට ඇතිබවම අබ්‍යයීභාවසමාසයට ලක්ෂණවීනම් අධිමෙත්ත අනුසොසා යනාදිද උ

පසර්ගනිපාත පූර්වපදයෙන්ම අව්‍යයීභාවසමාසවුවමනාද
යත්, උපසර්ග නිපාතයන්ගේ පූර්වපදයම අව්‍යයීභාවස
මාසයට ලක්ෂණබව ආශ්‍රිතනොවෙයි, උපසර්ග නිපා
තාර්ථය ප්‍රධානකොට ඇතිබැවින් පූර්වාර්ථ ප්‍රධානබවම
අව්‍යයීභාවයට ලක්ෂණය අභිධම්මො අනගෙසා යනාදි
යෙහි පරපදාර්ථ ප්‍රධානහෙයින් උපසර්ග නිපාතයන්ගේ
අර්ථමුඛ්‍යනොවේනුයි, උපසර්ගනිපාතයන්ගේ පූර්වපද
යක් ඇතද අව්‍යයීභාවසමාස නොවෙයි, කර්මධාරය
තත්පුරුෂ සමාසනම්වෙයි දතයුතු.

සමාසො.

—— oo ——

වාණපපච්චෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—වා යනු නිපාතපදයි,
ණෙ යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්ත නාමිකපදයි, අපච්චෙ ය
නු සප්තම්‍යෙක වචනාන්ත නාමිකපදයි—වා යනු වික
ල්පනිර්දේශයි, ණෙ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, අපච්චෙ යනු
විෂයනිර්දේශයි—න පතන්ති අනෙනාති අපච්චං, තස්මිං
අපච්චෙ—අනෙන, මේ පුත්‍ර කරණකොටගෙණ, නප
තන්ති, කුලවංශය නොපිරිහේනුයි අපච්චනම්—වාති වා
ක්‍යර්ථො යනෙනාති වසිට්ඨස්ස අපච්චං යනාදින් ණ ප්‍රත්‍ය
ය නොකොට කිසිතෙනෙක්හි වාක්‍යයාගේ ප්‍රයොග පි
ණිසයි.

අයුවණ්ණානං චායො වුද්ධි, යනු නියමවිධි සූත්‍රයි—අයු
වණ්ණානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි,
ආයො යනුද වුද්ධි යනුද ප්‍රථමෙක වචනාන්තයි—අයුව
ණ්ණානං යනු කාරී නිර්දේශයි, ආයො යනුද වුද්ධි යනුද
කාර්‍ය්‍ය නිර්දේශයි—වණ්ණියති කථීයති අනෙනාති
ති වණ්ණො, ඉ එව වණ්ණො ඉවණ්ණො, උ එව වණ්ණො
උවණ්ණො, ඉවණ්ණොච උවණ්ණොච ඉයුවණ්ණා, එක
සෙසරූපෙ කතෙ සෙසෙන පුබ්බවණ්ණසද්දස්සාපප
යොගො අච යුවණ්ණාච අයුවණ්ණා; තෙසං අයුව
ණ්ණානං, ආච එච ඔච ආයො, වඩ්ඪන්ති වුද්ධි.

ණායනණාන වච්ඡාදිතො, යනු විධිසූත්‍රයි—ණායන
ණාන යනු සබ්බාසමාවුසොපසග්ග නිපාතාදිහිච යන සූත්‍ර
යෙන් ආදි ශබ්දයෙන් ලුප්ත ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, ච

වච්ඡාදිතො යනු පචම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි—ණ
යන ණාන යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, වච්ඡාදිතො යනු අවධි
නිර්දේශයි, ආදි ශබ්දයෙන් කච්චමොග්ගල්ල සක්‍යාදීන්
ගේ ග්‍රහණයි—ණායනොච ණානොච ණායනණානා-
වච්ඡා ආදි යෙසන්තෙ වච්ඡාදයො, තතො වච්ඡා
දිතො.

අතො ණිවා, යනු විධිසූත්‍රයි—අතො යනු පචම්‍යර්ථ
යෙහි නිෂ්පන්නනිපාතයි, ණි යනු ප්‍රථමෛක වචනා
න්තයි, වා යනු නිපාතයි—අතො යනුද ණි යනුද කාර්‍ය්‍ය
නිර්දේශයි, වා යනු කාර්‍ය්‍යානන්තර සමුච්චයෙහි වැටේ—එ
හෙයින්ම කිහ වාසෙට්ඨන ණිකප්පච්චයොපියි—මෙහි අ
තොයි අකාරමාත්‍රයාගේ නිර්දේශය නොවෙයි, අභෙදො
පචාරයෙන් අකාරාන්ත ශබ්දයාගේම ග්‍රහණයයි දතයුතු.

තම්ධීතෙ-පෙ-ජීවිකත්ථෙසුච, යනු විධිසූත්‍රයි—තං ය
නු ද්විතීයෛක වචනාන්තයි, අධීතෙ යනු ආඛ්‍යාත පද
යි, තෙන යනු ත්‍රිතීයෛක වචනාන්තයි-කතාදිසන්නි
ධානනියොගසිප්පභණ්ඩ ජීවිකත්ථෙසු යනු සප්තමී බහුව
චනාන්තයි—තම්ධීතෙ-පෙ-ජීවිකත්ථෙසු යනු විෂයනි
ර්දේශයි, අධිපුබ්බ ඉ අජ්ඣයනෙ යන ධාතුයි—කතං
ආදි යෙසන්තෙ කතාදී, සම්මා නිධානං සන්නිධානං,
සම්මානිධීයතෙතිවා සන්නිධානං, නියුඤ්ජනං නියොගො,
ජීවනං ජීවිකා, කතාදිච සන්නිධානඤ්ච නියොගොච සිප්ප
ඤ්ච භණ්ඩඤ්ච ජීවිකාච, කතාදි සන්නිධාන නියොග සිප්පභණ්ඩ
ජීවිකා—කතාදි-පෙ-ජීවිකාච තෙ අත්ථාචාති කතාදි-
පෙ-ජීවිකත්ථා—තෙසු කතාදි-පෙ-ජීවිකත්ථෙසු—සිප්පං
යනුද භණ්ඩං යනුද අනිෂ්පන්න ශබ්දයි, එහෙයින් වාක්‍ය
නැති-ච යනු සමුච්චයයි.

ණ රාගා තෙන රත්තං තස්සෙදමඤ්ඤත්ථෙසු ච, යනු විධි
සූත්‍රයි—ණ යනු සබ්බාසමාවුසොපසග්ගනිපාතාදීහිච
යන සූත්‍රයෙහි ආදි ග්‍රහණයෙන් ලුප්ත ප්‍රථමෛකවචනා
න්තයි, රාගා යනු පචම්‍යෙක වචනාන්තයි, තෙන යනු
ත්‍රිතීයෛක වචනාන්තයි, රත්තං යනු ප්‍රථමෛක වචනා

න්තයි, තස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙක වචනාන්තයි, ඉදං යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, අඤ්ඤජ්ජෙසු, යනු සප්තමී බහුවචනාන්තයි. ච යනු නිපාතයි—ණ යනු කාර්ය්‍යනිර්දේශයි, රාගා යනු අවධි නිර්දේශයි, තෙන රත්තං තසෙද ම අඤ්ඤජ්ජෙසු යනු විෂයනිර්දේශයි, ච යනු සමුච්චයෙහි වැටේ—රජ්ජන්ති එතෙනාති රාගො, හලිද්දාදි රජන විශෙෂො, ඉධ අභෙදොපචාරෙන වාච්චවාචකානං තං වාචකො සද්දො අධිප්පෙතො, තතො වා රාගා රාගත්ථවාචක සද්දා, රාගානාම හලිද්දාදි රජන විශෙෂ, වාච්‍ය වාචක දෙදෙනාගේ අභෙදොපචාරයෙන් හරිද්‍රාද්‍යර්ථ වාචීවූ ශබ්දයතෙම රාගයයි ගන්නාලද, එහෙයින් රාගායි අවධිනිර්දේශයෙන් රාගාර්ථ වාචීවූ ශබ්දය කෙරෙන් පරකොට තෙන රත්තං යන අර්ථයෙහි ණ ප්‍රත්‍යය විහිතය යනු භාවයි—අරජ්ජ් රජ්ජති රජ්ජිස්සතීති රත්තං—අඤ්ඤ ච තෙ අජ්ජාවාති අඤ්ඤජ්ජා, තෙසු අඤ්ඤජ්ජෙසු.

ජනාදීනමිමියාච, යනු විධිසූත්‍රයි—ජනාදීනං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ඉමියා යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—ජනාදීනං යනු සම්බන්ධ නිර්දේශයි, ඉමියා යනු කාර්ය්‍යනිර්දේශයි, ච යනු ප්‍රත්‍යයාන්තර සමුච්චයෙහි වැටේ—එහෙයින් ච ශබ්දයෙන් ඉක ප්‍රත්‍යයවේ—අජායීති ජනො, ජනො ආදි යෙසං තෙ ජනාදයො, තෙසං ජනාදීනං—මෙහිදු ජනාදීනං යනු වාච්චවාචක සම්බන්ධයෙහි ෂෂ්ඨීතුයි ජනාදි ශබ්දයන්ගේ අර්ථයෙහි ඉම ඉය ප්‍රත්‍යයෝ වෙත්—ඉමොච ඉයොච ඉමිඉයා.

විසෙසෙ තරතමිස්සිකිස්සිට්ඨා, යනු විධිසූත්‍රයි—විසෙසෙ යනු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, තරතමිස්සිකියිට්ඨා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—විසෙසෙ යනු විෂයනිර්දේශයි, තරතමිස්සිකිස්සිට්ඨා යනු කාර්ය්‍යනිර්දේශයි—සෙසීයතීති විසෙසො, සිස අසබ්බප්පයොගෙ යන ධාතුයි—විසිට්ඨොව සො සෙසොචාති විසෙසො, තස්මිං විසෙසෙ—තරොච තමොච ඉස්සිකොච ඉයොච ඉට්ඨොච තරතමිස්සිකියිට්ඨා.

එතොසමොලොපෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—එතෙසං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ඔ යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි,

ලොපෙ යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි—එතෙසං යනු කාරී නිර්දේශයි, ඔ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, ලොපෙ යනු නිමිත්ත නිර්දේශයි—ලුත්ති ලොපො, තස්මිං ලොපෙ—එතෙසං කියා අනන්තාපෙක්‍ෂා ෂෂ්ඨීහුයි, ඔනාදිනමන්තස්‍ය කියා විවරණකරණලදැයි දතයුතු.

තෙසමඩ්ඪූපපදෙනඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪාඩ්ඪතියා, යනු විධිසූත්‍රයි—තෙසං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, අඩ්ඪූපපදෙන යනු සහාර්ථයෙහි තෘතීයෛක වචනාන්තයි, අඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪාඩ්ඪතියා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—තෙසමඩ්ඪූපපදෙන යනු කාරී නිර්දේශයි, අඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪාඩ්ඪතියා යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—උපසමීපෙ උච්චාරිතං පදං උපපදං, අඩ්ඪො එව උපපදං අඩ්ඪූපපදං, තෙන අඩ්ඪූපපදෙන සහ-අඩ්ඪුඩ්ඪො ච දිවඩ්ඪො ච දියඩ්ඪො ච අඩ්ඪතියො ච අඩ්ඪුඩ්ඪදිවඩ්ඪදියඩ්ඪාඩ්ඪතියා—අඩ්ඪුඩ්ඪාදීනු රූඪී ශබ්දයෝයි, එහෙයින් වාක්‍ය නැති.

වෙකඨානමාකාරො වා, යනු විධිසූත්‍රයි—වෙකඨානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ආකාරො යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, වා යනු නිපාතයි—වෙකඨානං යනු කාරී නිර්දේශයි, ආකාරො යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, වා යනු විකල්ප නිර්දේශයි—වෙ ච එකො ච අඨ ච, වෙකඨා, තෙසං වෙකඨානං—ආ එව කාරො ආකාරො—මෙහි වෙකඨානං යි විශබ්දාදීන් ප්‍රකාශකරනනාවූ අනුකරණ ශබ්දයෝයි ගනනාලදහුනුයි සංඛ්‍ය ශබ්ද විෂයෙහි විහිතවූ අනනකාරාගම නොවනහෙයින් වෙකඨානං යි වෙයි, සුනංහිසු ච යන සූත්‍රයෙන්ම දීර්ඝවෙයි—මෙහිද ෂෂ්ඨී අනන්තාපෙක්‍ෂාහුයි, විඑකඅෂ්ට වචන සමන්තස්සයි විවරණ කළහයි දතයුතු.

ණ්‍යත්තතා භාවෙ තු, යනු විධිසූත්‍රයි—ණ්‍යත්තතා යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, භාවෙ යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, තු යනු නිපාතයි—ණ්‍යත්තතා යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, භාවෙ යනු විෂය නිර්දේශයි, තු යනු කාර්‍ය්‍යාන්තර විෂයාන්තර නිර්දේශයි—මෙහි කාර්‍ය්‍යාන්තර නිර්දේශය

කාර්‍යානානු, තුසංයෝගාන්තතනොව යි කිහ, විභක්ත්‍යන්තර නිර්දේශය කාරණානු සකාර්‍යාදිසුපි යෙණිත සකපෙජි තා වයි කිහු—ඉණතව තතනොව තාව ණ්‍යන්තතා—භවන්ති එතස්මා සද්ද ඤාණානීති භාවො, කො සො, සද්දප්පවත්ති නිමිත්ත භූතං ජානනාදි, තස්මිං භාවෙ.

අවණ්ණො යෙ ලොපඤ්ච, යනු විධිසූත්‍රයි—අවණ්ණො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තය, යෙ යනු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, ලොපං යනු විතීයෛකවචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—අවණ්ණො යනු කාර්‍ය්‍යි නිර්දේශයි, යෙ යනු නිමිත්ත නිර්දේශයි, ලොපං යනු කාර්‍ය්‍ය නිර්දේශයි, ච යනු කාර්‍ය්‍යාන්තර සමුච්චයාර්‍ථ වැටේ. එහෙයින් චකාරෙන ඉකාරොපියි කිහු— අ එව වණ්ණො අවණ්ණො, ලුත්ති ලොපො, තං ලොපං—ලොපං යනු ප්‍රාප්තිකර්ම්මයි, අවණ්ණො යනු කත්තෘකාරකය මෙනි කත්තෘකාරක ක්‍රියාවෙක් නැත්තුයි, පප්පොති යන ක්‍රියාව අධ්‍යාහාර කරණුඇබේ—යෙ පරෙ අවණ්ණො ලොපං පප්පොතියි විවරණ නොකොට අවණ්ණො ලුප්‍යතෙයි වච්‍යන යෙනි ආදර නොකොට දුසිප්‍රායාර්‍ථය ගෙණ විවරණ කළහයි දතයුතු.

ආත්තඤ්ච, යනු විධිසූත්‍රයි—ආත්තං යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, ච යනු නිපාතයි—ආත්තං යනු කාර්‍ය්‍ය නිර්දේශයි, ච යනු ඊකාරානුවිය සමුච්චයාර්‍ථ කෙරේ—ආස්ස භාවො ආත්තං.

ත ඕ තං.

——— XX ———

භූවාදයො ධාතවො, යනු සංඥාසූත්‍රයි—භූවාදයො යනුද ධාතවො යනුද ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—භූවාදයො යනු සංඥීනිර්දේශයි, ධාතවො යනු සංඥානිර්දේශයි.

භූව ච ව භූවා—භූසත්තායං වාගති ගන්ධනෙසු යන ධාතූනුයි, භූසත්තායං යනු අකර්ම්මකධාතුයි, වාගති ගන්ධනෙ යනු සකර්ම්මකධාතුයි. භූවා ආදි යෙසංතෙත භූවාදයො මෙයින් සියලු අකර්ම්මක සකර්ම්මක ධාතු ප්‍රකෘතීන්

ගේ ග්‍රහණය නොහොත් භූ ආදී යෙසනෙත භූවාදයෝ යි වකාරාගමයි—කිරියං ධාරෙන්තීති ධාතවො.

භූවාදිසු වකාරො යං ඤෙය්‍යො ආගමසන්ධිජො
භූවාප්පකාරා වා ධාතූ සකම්මාකම්මකත්ථතො.

භූවාදීසු, භූවාදී යන මෙහි, අයං වකාරො, මේ වකාරතෙම; ආගමසන්ධිජො, පූර්වපක්ෂයෙහි භූ යනාදීන් ආදී කිවායෙහි ආගමසන්ධියෙන් ජනිතයි; ඤෙය්‍යො, දතයුත්තේය, වකාරයාගේ අර්ථ නැතැයි සේයි—වා, නොහොත් දෙවන පක්ෂයෙහි භූව වාවයි වාක්‍යගත පක්ෂයෙහි; සකම්මාකම්මකත්ථතො සකර්මක අකර්මකාර්ථ හෙයින්; භූවාප්පකාරා ධාතු, භූසත්තායං වානති ගන්ධනෙ යන මේ ධාතූන් දෙදෙනා වැනි ධාතූහු; ඤෙය්‍යා, දතයුත්තාහ.

භූසත්තායං යන ධාතුව අකර්මක බව අර්ථකොට ඇති හෙයින්ද වාගන්ති ගන්ධනෙ යන ධාතුව සකර්මකබව අර්ථකොට ඇතිහෙයින්ද අප්‍රත්‍යනතවූ සෙසු ධාතූහුද අකර්මක සකර්මකාර්ථයෙන් ඔවුන් වැනිවූවෝ නම් වෙත්.

වත්තමානා පච්චුප්පන්නෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—වත්තමානා යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, පච්චුප්පන්නෙ යනු සප්තමෙකවචනාන්තයි—වත්තමානා යනු කාර්‍ය්‍ය නිර්දේශයි, පච්චුප්පන්නෙ යනු විෂය නිර්දේශයි—වත්තන්තීති වත්තමානා, කිං තං යං වත්තමානෙ භවා වත්තමානවිභත්ති, පුබ්බන්තතො උද්ධං උප්පන්නො පවිච්ඡෙදසරූපො තං තං කාරණං පටිච්ච උප්පන්නොති කාලො පච්චුප්පන්නො තස්මිං පච්චුප්පන්නෙ.

පච්චුප්පන්නසමීපෙපි තබ්බොහාරූපචාරතො
වත්තමානා අතීතෙපි තං කාලවචනිච්ඡයා.

පච්චුප්පන්නසමීපෙපි, වර්තමානකාලයට සමීපවූ අනාගත කාලයෙහිද; තබ්බොහාරූපචාරතො, ඒ වර්තමාන කාලව්‍යවහාරයාගේ සිතාගැන්මෙන්; වත්තමානා, වර්තමාන විභක්තිවෙයි; අතීතෙපි, අතීත කාලයෙහිද; තං කාලවචනිච්ඡයා, ඒ වර්තමාන කාලවිවක්ෂාවශයෙන් වර්තමාන විභක්තිවේ.

අථ පුබ්බානි විභත්තීනං ඡ පරස්සපදානි, යනු සංඥාසූත්‍රයි—අථ යනු අනිෂ්පන්න නිපාතයි, පුබ්බානි යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, විභත්තීනං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, ඡ යනුද පරස්සපදානි යනුද ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—අථ යනු මඞ්ගලාදියෙහි වැටෙයි, නොහොත් උක්තාපෙක්ෂාවෙහිද වක්ෂ්‍යමාණ පෙක්ෂාවෙහිද වැටේ-මඞ්ගලාදියෙහි වැටෙන අථ ශබ්දෙනහි ඉතොපට්ඨාය යනු අර්ථයි, උක්තාපෙක්ෂාවෙහි වැටෙන අථ ශබ්දෙනහි තදනන්තරං යනු අර්ථයි, වක්ෂ්‍යමාණ පෙක්ෂාවෙහි වැටෙන අථ ශබ්දෙනන් උක්තානං උච්චමානං යනු අර්ථයි—පුබ්බානි යනු සංඥිනිර්දේශයි, විභත්තීනං යනු සම්බන්ධ නිර්දේශයි, ඡ යනු සංඛ්‍යානිර්දේශයි, පරස්සපදානි යනු සංඥානිර්දේශයි—පරස්සත්ථානි පදානි පරස්සපදානි ලුප්තත සමාසයි—මෙහි උත්තම පුරුෂ විභත්තීන් ආත්මාර්ථවූවද පරාර්ථවූවද ප්‍රථම පුරුෂ විභත්තීන්ගේ බාහුල්‍යයෙන් පරස්සපදනම් වෙත්, බාහුල්‍යයෙහි තත් ව්‍යවහාරය බ්‍රාහ්මණගාමො බදිරවනං යනාදි සෙයින් දත යුතු-නොහොත් පරස්මෛපදය යනු පූර්වාචාරීන්ගේ රූඪි සංඥාවයි.

වෙවෙ පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා, යනු සංඥාසූත්‍රයි—වෙවෙ යනුද පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා යනුද ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි— වෙවෙ යනු සංඛ්‍යානිර්දේශයි, පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා යනු සංඥානිර්දේශයි—මජ්ඣෙ භවො මජ්ඣිමො—අන්තාදිනමිමියාවාති ඉප්පච්චයො—උත්තම සඳහස අත්තානො පච්පනබෙර්ථා පඨමමජ්ඣිමෙති, පඨමමජ්ඣිමුත්තමපුරිසා සාපෙක්ෂසයි—නොහොත් ප්‍රථම පුරුෂාදි සංඥාවෙ! පූර්වාචාර්යයන්ගේ රූඪි සංඥයි.

නාමම්හි පයුජ්ජමානෙපි තුල්‍යාධිකරණෙ පඨමො, යනු විධිසූත්‍රයි—නාමම්හි යනුද පයුජ්ජමානෙ යනුද තුල්‍යාධිකරණෙ යනුද සප්තමෙකවචනාන්තයි, අපි යනු උපසර්ගපදයි, පඨමො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—නාමම්හි යනු භාවසප්තමීය, යම්සේ ගාමිනු ද්‍රව්‍යහමානානු ගතො ද්‍රව්‍යාකාංගතො යනුයෙන් දෙනුන්ගේ දෙහන ක්‍රියා-

අනික්හුගේ ගමන ක්‍රියාවට නිමිත්තාවිද එසේම සමානාධිකරණවූ නාමයන්ගේ ප්‍රයොගක්‍රියාව හෝ අප්‍රයෙගක්‍රියාව හෝ ප්‍රථම පුරුෂයාගේ භවනක්‍රියාවට විභනවන හෙයින් භාවයෙන් භාවලක්ෂණ සත්තමියයියේයි—පයුජ්ජමානෙ යනුද තුල්‍යාධිකරණෙ යනුද නාමම්හි යනනට විශෙෂණ නිර්දේශයි, පඨමො යනු කාර්‍ය්‍ය නිර්දේශයි—මඤ්ඤනති තුම්හෙ මජ්ඣිමො අම්හෙ උත්තමො යනෙනාහි ක්‍රියායෙන් ක්‍රියාලක්ෂණ සත්තමි (දමෙදේමෙ) ද—අත්ථාභිමුඛං නමතීති අත්තනි අත්ථං නාමෙතීති නාමං, තස්මිං නාමම්හි පයුජ්ජමානෙ—තුල්‍යං සමානං අධිකරණං අත්ථො යස්ස තං තුල්‍යාධිකරණං තස්මිං තුල්‍යාධිකරණෙ—මෙහි නාමම්හියි සාමාන්‍යයෙන් කීවද තුම්හෙ මජ්ඣිමො අම්හෙ උත්තමොයි මතු කියනහෙයින් තුම්හ අම්හ ශබ්දයන් කෙරෙන් පිටත් කාරකවාචීවූ ශබ්දයි නාමයම ගනනාලැබේ-එහෙයින් සො ඔදනං පචති යනාදීන් ප්‍රයොගකරණුලැබෙයි දතයුතු.

භූවාදිතො අ, යනු විධිසූත්‍රයි—භූවාදිතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, අ යනු ලුප්ත ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි—භූවාදිතො යනු අවධිනිර්දේශයි, අ යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි.

තුම්හෙ මජ්ඣිමො, යනු විධිසූත්‍රයි—තුම්හෙ යනු භාව සත්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, මජ්ඣිමො යනු ප්‍රථමෙක වචනාන්තයි, හෙද කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—මෙහි තුම්හ ශබ්දය සර්වනාම තුම්හ ශබ්දයහට වන අනුකරණ ශබ්දයි- එහෙයින් තයි මයි යනාදීන් සර්වනාම කාර්‍ය්‍ය නොවේනුයි, තුම්හෙයි සත්තම්‍යෙකවචනාන්ත රූප දක්වනලදී- අම්හෙ යනුද මෙසේමැයි.

අම්හෙ උත්තමො, යනු විධිසූත්‍රයි—අම්හෙ යනු භාව සත්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, උත්තමො යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, හෙද කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි.

අකාරෙ දීඝං හිමිමෙසු, යනු විධිසූත්‍රයි—අකාරෙ යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, දීඝං යනු ද්විතීයෙකවචනාන්තයි, හිමිමෙසු යනු සත්තමී බහුවචනාන්තයි—අකාරෙ

යනු කාරි නිර්දෙශයි, දීඝං යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි, හිමිමෙසු යනු නිමිත්ත නිර්දෙශයි—හිච මිච මොච හිමිමා, තෙසු හිමිමෙසු—මෙහි දීඝං යනු අධ්‍යාහාර කටයුතුවූ පපොති යන ක්‍රියාවෙන් ග්‍රාහ්‍ය කර්මයයි දතයුතු.

පරණ්‍ය්‍යත්තනොපදානි, යනු සංඥාසූත්‍රයි—පරණි යනුද අත්තනොපදානි යනුද ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි—පරණි යනු සංඥානිර්දෙශයි, අත්තනොපදානි යනු සංඥිනිර්දෙශයි—පරණි යන තන්ති යොහටවූ නිකාරාදෙශයාහට රකාරයා කෙරෙන් පරහෙයින් රහාදිතො ණ යන සූත්‍රයෙන් ණකාරාදෙශයි—අත්තනො අර්ථානි පදානි අත්තනොපදානි අලුත්තසමාසයි-මෙහි කිසිසේත් ප්‍රථම මධ්‍යම පුරුෂ වසයෙන් පරාර්ථ පදයන්ගේ බාහුල්‍යය ඇතද ප්‍රථම මධ්‍යම පුරුෂ වසයෙන් පූර්වපදයන් සදෙනහට පරස්සපද සංඥා කළහෙයින් පාරිශෙෂන්‍යායෙන් අර්ථමාත්‍රවූ උත්තම පුරුෂයාගේ වසයෙන් පරපද සදෙනහට අත්තනොපදසංඥා කරණලදී, නොහොත් අත්තනොපද යනු පූර්වාචාර්‍ය්‍යවරයන්ගේ රූඪී සංඥායි.

අත්තනොපදානි භාවෙච කම්මණි, යනු විධිසූත්‍රයි—අත්තනොපදානි යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි, භාවෙ යනුද කම්මණි යනුද සත්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, විෂයනිර්දෙශයි, ච යනු නිපාතයි, සමුච්චයාර්ථයෙහි වැටේ-භවනං භාවො ක්‍රියා තස්මිං භාවෙ, කරියතෙති කම්මං, තස්මිං කම්මණි-මෙහි නිහට, දෙධසයච, යන සූත්‍රයෙහි ච ග්‍රහණයෙන් ණීකාරාදෙශයි.

තස්ස චවග්ගයකාරවකාරත්තං සධාත්වන්තස්ස, යනු විධිසූත්‍රයි—තස්ස යනුද සධාත්වන්තස්ස යනුද ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, කාරි නිර්දෙශයි, චවග්ග යකාරවකාරත්තං යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි—වජ්ජීයති අනෙනෙති යරලවාදිනිති වග්ගො, වග්ගොති වා රූළ්හියා සමූහො වුච්චති, චාදිවග්ගො චවග්ගො, යඑව කාරො යකාරො එවං වකාරො, චවග්ගොච යකාරොච වකාරොච චවග්ගයකාරවකාරා, චවග්ගයකාරවකාරානං

භාවො වචනගය කාරවකාරන්තං—ක්‍රියං ධාරෙතීති ධාතු, ධාතුස්ස අන්තො ධාත්වන්තො, තෙන ධාත්වන්තෙන ස හ වත්තතීති සධාත්වන්තො, තස්ස සධාත්වන්තස්ස—මෙ තද්ගුණ සංවිඥාන බහුව්‍රීහි සමාසය, එහෙයින් ධාත්ව න්තාඤ් මකා වචගහාදීනු වෙතියි දතයුතු.

අත්තනොපදානි පරස්සපදත්තං, යනු විධිසූත්‍රයි—අත්තනොපදානි යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාරි නිර්දෙශයි, පරස්සපදත්තං යනු විභක්ත්‍යෙකවචනාන්තයි, කාර්‍ය නිර්දෙශයි—පරස්සපදානං භාවො පරස්සපදත්තං.

ආණත්තාසිට්ඨෙ'නුත්තකාලෙ පඤ්චමී, යනු විධිසූත්‍රයි—ආණත්‍යාසිට්ඨෙ යනුද අනුත්තකාලෙ යනුද සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, විෂයනිර්දෙශයි, පඤ්චමී යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය නිර්දෙශයි—ආණාපනං ආණත්ති, ආසිංසනමාසිට්ඨො, ආණත්ති ච ආසිට්ඨො ච ආණත්‍යාසිට්ඨං තස්මිං ආණත්‍යාසිට්ඨෙ, අනු සමීපෙ උත්තො අනුත්තො, පච්චුප්පන්නාදී භාවෙන නවුත්තොවා අනුත්තො, කරණං කාරො ක්‍රියාති අත්ථො, කාරොයෙව කාලො, අනුත්තොච සො කාලොචාති අනුත්තකාලො, තස්මිං අනුත්තකාලෙ, පඤ්චන්නං පූරණී පඤ්චමී; ඉධ පන පඤ්චමීති පුබ්බාචරියානං රූළ්හී සඤ්ඤා—සතිපි කාලාධිකාරෙ පුන කාලග්ගහණෙන විධිනිමන්තනාජ්ඣෙසනානුමතිපත්ථනපත්තකාලාදිසුච පඤ්චමී—විධිම්හි ඉධ පබ්බතො හොතු, අයං පාසාදො සුවණ්ණමයො හොතූති ආදි—නිමන්තනෙ, අධිවාසෙතු මෙ භන්තෙ භගවා භොජනං, ඉධ නිසීදතු භවං—අජ්ඣෙසනෙ, දෙසෙතු මෙ භන්තෙ භගවා ධම්මන්ති ආදි—අනුමතියං—පුච්ඡ වාසව මං පඤ්හං, පවිසතු භවං, එවං නිසීදතූති ආදි—පත්ථනායං—පත්ථනා යාචනා, දදාහි මෙ ගාමවරානි පඤ්ච, එකංමෙ නයනං දෙහීති ආදි—පත්තකාලෙ—සම්පත්තො තෙ කාලො කටකරණෙ, කටං කරොතු භව මිච්චාදි.

අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු සත්තමී, යනු විධිසූත්‍රයි—අනුමතිපරිකප්පත්ථෙසු යනු සප්තමී බහුවචනාන්තයි, විෂය නිර්දෙශයි, සත්තමී යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය

නිද්දේශයි- කත්තු මිච්ඡතො පරස්ස අනුඥානනං අනුමති, පරිකප්පනං පරිකප්පො, යදිනාම භවෙය්‍යාති සල්ලක්ඛණං හෙතු කිරියාය සම්භාවො, අනුමතිච පරිකප්පොච අනුමතිපරිකප්පං අනුමති පරිකප්පමෙව අත්‍ථො අනුමති පරිකප්පත්‍ථො, තස්මිං අනුමති පරිකප්පත්‍ථෙ, සත්තන්නං පූරණී සත්තමී-ඉධපි සත්තමීති පොරාණකානං රූළ්හී සඤ්ඤා—මෙති අනුමතිපරිකප්පෙ සත්තමී යි කී පචණකින් අනුවත්‍යර්ථ පරිකල්පාර්ථයෙහි සත්තමී වෙයි අර්ථග්‍රහණ නැතද හැගේනුයි, ගම්‍යමානාර්ථ පිණිස අර්ථග්‍රහණයාගේ කථනය අධිකහු, අධික වචන මධිකාර්ථං ගමයති යි න්‍යාය හෙයින් අර්ථග්‍රහණ සාමර්ථ්‍යයෙන් විධිනිමන්තනාදීයෙහිද සත්තමී වේ, මෙහිද උදාහරණ ප්‍රයොගානුසාරයෙන් දතයුතු.

අපච්චක්ඛෙ පාරොක්ඛාතීතෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—අපච්චක්ඛ යනුද අතීතෙ යනුද සත්තමෙ‍්‍යකවචනාන්තයි, විෂය නිද්දේශයි, පරොක්ඛා යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, කාය්‍යීනිද්දේශයි—අතික්කමම ඉතො ගතො අතීතො—පච්චක්ඛං අතික්කන්තොති අත්‍ථො—අති පූර්වවූ ඉගතිමති යන ධාතුයි.

හීයොපභුති පච්චක්ඛෙ හීයත්තනී, යනු විධිසූත්‍රයි—හ්‍යොපභුති යනු ලුප්ත සත්තමෙ‍්‍යකවචනාන්තයි, නිපාත පදයි, පච්චක්ඛෙ යනු සත්තමෙ‍්‍යකවචනාන්තයි—මේ දෙකම විෂය නිද්දේශයි, හීයත්තනී යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, කාය්‍යීනිද්දේශයි—හියොපභුති හ්‍යො යන නිපාතය හා පභුති ශබ්දය අව්‍යයීභාව සමාසකොට සත්තමී විභක්තිකොට අඤ්ඤස්මා ලොපොචයි, විභක්තිහට ලොප්කොට හීයොපභුති යනු නිපාත පදය නිෂ්පන්න කටයුතු—අක්ඛමින්ද්‍රියං තන්නිස්සිතං පච්චක්ඛං තස්මිං පච්චක්ඛෙ, හීයො භවා හීයත්තනී පච්චයාදනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති යි, හීයෙත ශබ්දයාකෙරෙන් පරවතන ප්‍රත්‍යයව හීයත්තනීයි සිඩවෙයි—මෙම සූත්‍රයෙන් ය කාරයාගේ ඔකාරයභාව අසාව ඊව හීයත්තනී යනු වේ

සමීපේ'ජ්ජතනී, යනු විධිසූත්‍රයි—සමීපෙ යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, විෂයනිර්දේශයි, අජ්ජතනී යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—ඉමස්මිං කාලෙති අජ්ජ, අජ්ජ භවා අජ්ජතනී, සමීප ශබ්දයා නිෂ්පන්නයි.

සබ්බතො උං ඉංසු, යනු විධිසූත්‍රයි—සබ්බතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, අවධිනිර්දේශයි, උං යනුද ඉංසු යනුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—උං යනු කාරිනිර්දේශයි, ඉංසු යනු කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි- උං යන ප්‍රථමාන්තපදයට, උං විභක්තියා යි} ෂෂ්ඨී විවරණකාරණය ආදෙසාපෙක්ෂාවෙනැයි දතයුතු.

අනාගතෙ භවිස්සන්ති, යනු විධිසූත්‍රයි—අනාගතෙ යනු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, විෂය නිර්දේශයි, භවිස්සන්ති යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—න ආගතොති අනාගතො, පච්චය සාමග්ගියං සති ආයතිං උප්පජ්ජනාරහොති අත්ථො තස්මිං අනාගතෙ—භවිස්සතීති භවිස්සන්ති, භූ යන ධාතුහුකෙරෙන් සෙසෙස්සන්තුමානා යන සූත්‍රයෙන් අනාගතකාලයෙහි ස්සන්තු ප්‍රත්‍යයව අඤ්ඤෙසුච යි වෘද්ධිව, යථාගමමිකාරෙයි, ඉකාරාගමව ඔ අව සරෙයි, අවාදෙසව ස්සන්තු ප්‍රත්‍යයාගේ උකාරයහට ඇදදී සූත්‍රයෙන් ඉකාරාදෙසව කිතක හෙයින් නාම්වත් සිලොපව භවිස්සන්තියි සිඩවේ—සමහර කෙනෙක් ආඛ්‍යාතයෙහි මෙම අනාගතෙ භවිස්සන්ති යන සූත්‍රයෙන් ස්සන්ති විභක්තිකොට භවිස්සන්ති යන රූපය සිඩකෙරෙති——එසේ නොමැනව "හොතිස්සරෙහොහෙ භවිස්සන්තිම්හි ස්සස්සච" යන මෙහි භවිස්සන්ති යන ශබ්දයාකෙරෙන් නාමික විභක්තීන් පෙණෙන හෙයින් භවිස්සන්ති යි ආඛ්‍යාත පදයෙක් නොවෙයි, ප්‍රථමෛක වචනාන්ත නාමික පදයි දතයුතු-නොහොත් පච්චයාදිනිට්ඨා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති යි, භූ යන ධාතුහුකෙරෙන් පරව ස්සන්තු ප්‍රත්‍යයව ඉකාරාගමාදී කාර්‍ය්‍යව භවිස්සන්ති යි සිඩවේ.

අතීතෙපි භවිස්සන්ති තං කාලවචනිච්ඡයා
අනෙකජාතිසංසාරං සන්ධාවිස්සන්ති ආදිසු.

ක්‍රියාතිපත්තෙන ’තීතෙ කාලාතිපත්ති, යනු විධිසූත්‍රය—ක්‍රියාතිපත්තෙන යනුද අතීතෙ යනුද සප්තමෙ‍්‍යකවචනාන්තයි, විෂය නිර්ද්දෙශයි, කාලාතිපත්ති යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාය්‍යීනිර්ද්දෙශයි—කරණං ක්‍රියා, අතිපතනං අතිපත්තනං, ක්‍රියාය අතිපත්තනං ක්‍රියාතිපත්තනං තම්පන සාධකසත්තිවිරහෙන ක්‍රියාය අච්චන්තානුප්පත්ති යනුයෙන් මෙහි ක්‍රියාතොමෝ සිද්ධනොවූ හෙයින් අතීත ශබ්දයෙන් කියයුතු නොවනනීය, එතකුදුලුවත් ක්‍රියාවගේ උත්පත්තිය බාධකවූ දුරු භාජනාදිවූ උපකරණයන්ගේ අලාභයය මෙකාදින්ගේ සම්ප්‍රාප්තිය යනාදි ක්‍රියාවන්ගේ කාලභෙදයෙන් අතීත ව්‍යවහාරය සිද්ධනුයි පාකාදි ක්‍රියාතොමෝ ලැබේ යි දතයුතු—කාලස්ස අතිපතනං කාලාතිපත්ති, තබ්භාවතත්තා අයම්පි විභත්ති කාලාතිපත්තීති වුච්චති.

ධාතූහි ණෙණයණාපෙණාපයා කාරිතානි හෙතුත්ථෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—ධාතූහි යනු පඤ්චමී බහුවචනාන්තයි, අවධිනිර්ද්දෙශයි, ණෙණයණාපෙණාපයා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාය්‍යීනිර්ද්දෙශයි, සංඥානිර්ද්දෙශද වේ—කාරිතානි යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, සංඥානිර්ද්දෙශයි, හෙතුත්ථෙ යනු සප්තමෙ‍්‍යකවචනාන්තයි, විෂයනිර්ද්දෙශයි. කිරියං දධාතීති ධාතවො තෙහි ධාතූහි—ණෙච ණයෙච ණාපෙච ණාපයෙච ණෙණයණාපෙණාපයා, කාරීයන්තීති කාරිතානි, හිනොති අත්තනො අත්තනො ඵලං නිප්ඵාදෙතීති හෙතු, අරීයති ඤායතීති අත්ථො, හෙතුච සො අත්ථොචාති හෙතුත්ථො තස්මිං හෙතුත්ථෙ—මේ සූත්‍රයෙන් ණාදි ප්‍රත්‍යය විධානයද ඔවුන්ට කාරිත සංඥාවද කළහෙයින් විධියද සංඥාවද කියනලද, එතකුදුලුවත් විධිය ප්‍රධාන හෙයින් විධිසූත්‍රයයි කියනලදී—යම්සේ සමාසයෙහි විපදෙ යනාදි සූත්‍රයෙන් සංඥාචාරයෙන් සමාස විධිය කළද සංඥාව ප්‍රධානකොට දක්වූ හෙයින් සංඥාසූත්‍රයයි නම්විද එසේම මෙහි කාරිත සංඥාවිධානය ඇතද ප්‍රත්‍යය විධානය ප්‍රධානහෙයින් විධිසූත්‍රනම් වේ—සංඥාවගේ අප්‍රධානත්වයද, දපෙති ඤාපෙති යනාදියෙ

ගි කාරිත සංඥා නිමිත්තවූ වෘද්ධ්‍යාදි කාර්‍ය්‍යයක් නැත්ත
මුත් භාවෙති පාචෙති යනාදී කිසි විෂයෙක්හි ප්‍රයෝජන
වන හෙයින් ප්‍රත්‍යය විධිවනාහි හැමතැන්හිම ප්‍රයෝජන
වෙනුයි ක්‍රියා ප්‍රධානයයි දතයුතු—මෙහි හෙතුනම් යෝ
කාරෙති සහෙතුයි—ප්‍රතිලබ්ධ හෙතු සංඥා ඇති ශුද්ධක
ර්තෘහට ප්‍රයෝජකවූ හෙතු කර්තෘයි, හෙද හෙදජව හෙ
යින් ප්‍රෙෂණාධ්‍යෙෂණාදිවූ ප්‍රයෝජක ව්‍යාපාරය හෙතු
නම්වෙයි දතයුතු.

ණෙ ණයා ච උවණ්ණන්තා ආතො වෙ පච්ඡිමා සියුං
සෙසතො චතුරෙ වෙවා වාසද්දස්සානුවත්තිතො
අකම්මා ධාතවො හොන්ති කාරිතෙ තු සකම්මකා
සකම්මකා විකම්මාසුං විකම්මාච තිකම්මකා.

තස්මා කත්තරි කම්මෙව කාරිතාඛ්‍යාතසම්භවො
න භාවෙ සුද්ධකත්තාව කාරිතෙ කම්මසඤ්ඤිතො.

කියාදීනං පධානඤ්ච අප්පධානං දුහාදිනං
කාරිතෙ සුද්ධ කත්තාව කම්මමාඛ්‍යාතගොචරං.

ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියො, යනු විධිසූත්‍රයි—ධාතුප්පච්චයෙහි යනු පඤ්චමී බහුවචනාන්තයි, අවධි නිර්දෙශයි, විභත්තියො යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි—කිරියං ධාරෙතීති ධාතු, පතීයති අනෙන එතෙනාති පච්චයො, පකතිතො පරං හුත්වා අත්ථං පච්චෙන්තීති වා පච්චයා, ධාතුතො අනන්තරෙ නිද්දිට්ඨා පච්චයා, තෙහි ධාතුප්පච්චයෙහි ~~ අඨ විභත්තීහු, අඨ විභත්තීන් වන්නෙහි, ශෙඩ්ඩාත්‍යං, රූපභෙදය දතයුතු—හේ කෙසේදයත්—ණෙ ප්පච්චයෙ, පාචෙති, පාචෙන්ති, පාචෙසි, පාචෙථ, පාචෙමි, පාචෙම ~~ ණය ප්පච්චයෙ, පාචයති, පාචයන්ති, පාචයසි, පාචයථ, පාචයාමි, පාචයාම ~~ ණාපෙ ණාපය සු—පාචාපෙති, පාචාපෙන්ති, පාචාපෙසි, පාචාපෙථ, පාචාපෙමි, පාචාපෙම—පාචාපයති, පාචාපයන්ති, පාචාපයසි, පාචාපයථ, පාචාපයාමි, පාචාපයාම—කම්මෙ, ඔදනො පාචියති, එතෙන පාචයීයති, පාචාපීයති, පාචාපයීයති, පාචාපයීයන්ති, ඉච්චාදි-පඤ්චමියං-පාචෙතු, පාචයතු, පාචාපෙතු, පාචාපයතු-

කම්මෙ, පාවියතු, පාවයීයතු, පාවාපියතු, පාවාපයීයතු—සත්තමීයං, පාවෙය්‍ය පාවෙය්‍යුං—කම්මණි, පාවියෙය්‍ය පාවියෙය්‍යුං ඉච්චාදි-අජ්ජතනියං, පාවෙසි, අපාවෙසි, අපාවෙසුං, අපාවාපෙසි, අපාවාපයි, අපාවාපෙසුං, අපාවයාමි ඉච්චාදි-භවිස්සන්තිමහි-පාවෙස්සති, පාවාපයිස්සති, පාවාපෙස්සති ඉච්චාදී—කාලාතිපත්තියං-අපාවිස්සා, අපාවයිස්සා, අපාවාපයිස්සා, ඉච්චාදි—හීයත්තනී පරොක්ඛාසු යථා යොගං යොජ්‍යං—පවත්තං පයොජයතීති පවිතුංච, පයොජෙතීති වාක්‍ය, ධාතුහි ඉච්චාදිනා ණෙණ කාරිත සඤ්ඤාච, කාරිතානං ණෙලොපනති ණ ලොපො, අසංයොගන්තස්ස වුඩ්ඪි කාරිතෙති වුඩ්ඪි, තතො පරනයනං-පාවෙ ඉති ඨිතෙ—ධාතුප්පච්චයෙහි විභත්තියොති තත්‍ථ විභත්තියො, තතො භූවාදිතො අ ඉති අපච්චයො, තස්ස ලොපං චෙත්‍ථ මකාරෙති ලොපෙ කතෙ, පාවෙතිච්චාදිකං රූපං සිජ්ඣති——භූවාදි.

රුධාදිතො නිග්ගහීත පුබ්බංච, යනු විධිසූත්‍රයි—රුධාදිතො යනු පචම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, අවධිනිර්දෙශයි, නිග්ගහීතං යනු ද්‍රව්‍යෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දෙශයි, පුබ්බං යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි—ක්‍රියාවිශෙෂණ හෙයින් පුබ්බං හුජවායි යොදනු, මෙහිට ධාතුනතා පුබ්බයි විවරණ කෙළේ ව්‍යඤ්ජනයෙහි ආදරනො කොට අභිප්‍රායවසයෙනැයි දතයුතු—රුධි ආදි යෙස ගෙනත රුධාදයො, තතො රුධාදිතො—කරණං නිග්ගහෙත්වාන අම්වටෙන මුඛෙන ගයහති උච්චාරියතීති නිග්ගහීතං චානු අප්‍රත්‍යය සමුච්චය කෙරේ-රුධාදි.

දිවුකීලාදිමහි යනු ආදි ශබ්දයෙන් විජිගිංසාවොහාරජුති ථුති ගතිසු යනු සඞ්ග්‍රහවෙ, දිවු යන ධාතු, කීළා, කෙළියෙහිද; විජිගිංසා, දිනීමෙහිද; වොහාර, අර්ථබොධානුශාසනායෙහිද නොහොත් ක්‍රයවික්‍රයෙහිද; ජුති, දීප්තියෙහිද; ථුති, ස්තොත්‍රයෙහිද, ගතිසු, ගමන්හිද යන මෙතෙක් අර්ථයෙහි වැවේ.

යථා කත්තරිච, යනු විධිසූත්‍රයි—යථා යනු ප්‍රකාරාර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, උපමා නිර්දෙශයි, කත්තරි ය

නු සත්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, විෂයනිර්දේශයි, ච යනු ස
මුච්චයෙහියි—යෙන ප්‍රකාරෙන යථා, කරොතීති කත්තා
තස්මිං කත්තරි-දිවාදි කියාදි ගණාදි.

තනාදිතො ඔයිරා, යනු විධිසූත්‍රයි—තනාදිතො යනු
පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, අවධිනිර්දේශයි, ඔ
යිරා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—තනු
ආදි යෙසංතෙ තනාදයො තතො තනාදිතො-ඔච
යිරාච ඔයිරා.

කරස්ස කාසත්තමජ්ජතනිම්හි, යනු විධිසූත්‍රයි—කරස්ස
යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, කාරී නිර්දේශයි, කාසත්තං ය
නු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, කර යනු
ධාතු හඟවන අනුකරණ ශබ්දයෙකි, කාස යනු අනි
ෂ්පන්න අතිදෙසයෙකි—කාසස්ස භාවො කාසත්තං, අ
ජ්ජභවො අජ්ජතනො, තංදීපකත්තා අජ්ජතනී, තස්මිං
අජ්ජතනිම්හි විභත්තිම්හි-කාසත්තං යන භාවනිර්දේශ
යෙන් අන්‍ය ධාතුන්කෙරෙන්ද පරව සකාරාගම වේ-
තනාදි.

චුරාදිතො ණෙණයා, යනු විධිසූත්‍රයි—චුරාදිතො ය
නු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, අවධිනිර්දේශයි,
ණෙණයා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශ
යි-චුර ආදි යෙසංතෙ චුරාදයො, තතො චුරාදිතො—
චුර යනු ධාතු ප්‍රකෘති හඟවන අනුකරණ ශබ්දයි—
ණෙච ණයොච ණෙණයා-චුරාදි.

භුජඝසහරසුපාදීහි තුමිච්ඡත්ථෙසු ච, යනු විධිසූත්‍රයි—
භුජඝසහරසුපාදීහි යනු පඤ්චමී බහුවචනාන්ත නාමිකපදයි,
අවධිනිර්දේශයි, තුමිච්ඡත්ථෙසු යනු සත්තමී බහුවචනා
න්තයි, විෂයනිර්දේශයි, ච යනු නිපාතයි, සමුච්චයාර්ථයි-
භුජොච ඝසොච හරොච සුපොච භුජඝසහරසුපා, භුජඝ
සහරසුපා ආදි යෙසංතෙ භුජඝසහරසුපාදයො, තෙහි
භුජඝසහරසුපාදීහි-තුංච ඉච්ඡාච තුමිච්ඡා, තුමිච්ඡාය අ
ත්ථා තුමිච්ඡත්ථා තෙසු තුමිච්ඡත්ථෙසු-මෙහි තුමන්ත රූපි
තවූව ඝාකරණමිච්ඡති භූජනමිච්ඡති යනාදියෙහි ඉච්ඡ

ර්ථය තුමන්ත රහිතහෙයින් ඛජස ප්‍රත්‍යයෝ නොවෙතියි දක්වූහු.

ආය නාමතො කත්තූපමානාදාචාරෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—ආය යනු ලුප්ත ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, නාමතො යනු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, අවධිනිර්දේශයි, කත්තූපමානා යනු පඤ්චම්‍යෙකවචනාන්තයි, නාමතො යනු ඔහට විශෙෂණයි, ආචාරෙ යනු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, විෂයනිර්දේශයි—උපමීයතෙ 'නෙනෙත්‍යුපමානං, කත්තුස්ස උපමානං කත්තූපමානං තස්මා කත්තූපමානා, ආචරණං ආචාරො.

ඊයූපමානා ච, යනු විධිසූත්‍රයි—ඊයො යනු ප්‍රථමෙක වචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි; උපමානා යනු පඤ්චම්‍යෙක වචනාන්තයි, අවධි නිර්දේශයි. ච යනු සමුච්චයාර්ථයෙහි අනිෂ්පන්නයි.

නාමම්හාත්තිච්ඡත්ථෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—නාමම්හා යනු පඤ්චම්‍යෙක වචනාන්තයි, අවධිනිර්දේශයි, අත්තිච්ඡත්ථෙ යනු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, විෂයනිර්දේශයි—ඉච්ඡනං ඉච්ඡා, අත්තනො ඉච්ඡා අත්තිච්ඡා, සාඑව අත්ථො අත්තිච්ඡත්ථො, තස්මිං අත්තිච්ඡත්ථෙ.

ධාතුරූපෙ නාමස්මා ණයො ච, යනු විධිසූත්‍රයි—ධාතුරූපෙ යනු සප්තම්‍යෙකවචනාන්තයි, විෂයනිර්දේශයි, නාමස්මා යනු පඤ්චම්‍යෙකවචනාන්තයි, අවධිනිර්දේශයි-ණයො යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, ච යනු සමුච්චයාර්ථයෙහි නිපාතයි—රූපීයති අව බුජ්ඣියතීති රූපො, ධාතුස්ස රූපො ධාතුරූපො, ධාතුරූපො ච සො අත්ථොචාති ධාත්වත්ථො තස්මිං ධාත්වත්ථෙ.

ආඛ්‍යාතං.

—**—

ණාදයො තෙකාලිකා, යනු පරිභාසා සූත්‍රයි—ණාදයො යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, තෙකාලිකා යනු පඨමා බහුවචනාන්තයි, ණාදයො යනාට විශෙෂණ වාරණයෙන් විෂයනිර්දේශයි—ණ ආද [illegible] ණාදයො-තිකාලෙ භවා තෙකාලිකා.

අඤ්ඤෙ කිත්, යනු සංඥා සූත්‍රයි—අඤ්ඤෙ යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, සංඥී නිර්දේශයි, කිත් යනු ලුප්ත ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, සංඥා නිර්දේශයි.

කත්තරි කිත්, යනු නියම සූත්‍රයි—කත්තරි යනු සප්තමෙයකවචනාන්තයි, විෂය නිර්දේශයි, කිත් යනු ලුප්ත ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යී නිර්දේශයි—කරොතීති කත්තා තස්මිං කත්තරි.

ධාතුයා කම්මාදිම්හි ණො, යනු විධිසූත්‍රයි—ධාතුයා යනු පංචමෙයකවචනාන්තයි, අවධි නිර්දේශයි, කම්මාදිම්හි යනු සප්තමෙයකවචනාන්තයි, විෂය නිර්දේශයි, ණො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි. කාර්‍ය්‍යී නිර්දේශයි—කිරියං ධාරෙතීති ධාතු, තාය ධාතුයා—ධාතු ශබ්දය විලිඟු හෙයින් භූවාදයො ධාතවො යනෙනානි පුල්ලිඟුයෙන් දක්වූහ, මෙහි ස්ත්‍රීලිඟුයෙන් දක්වූහු—කරීයතීති කම්මං, කම්මඤ්ච තං ආදි චාති කම්මාදි, තස්මිං කම්මාදිම්හි—මෙහි ආදි ශබ්දය සම්බන්ධ හෙයින් ශ්‍රවණතුම්තයොසෂත් සම්බන්ධ එව බලියාන්, යනු න්‍යායහෙයින් සූත්‍රයෙහි ශ්‍රැතවූ ධාතුහුගේ ආදියෙහි කර්මකාරකයක් ඇතිකල්හි යනු මෙහි භාවයි.

සබ්බතො ණ්වුත්වාවී වා, යනු විධිසූත්‍රයි—සබ්බතො යනු පංචම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, අවධි නිර්දේශයි, ණ්වුත්වාවී යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යී නිර්දේශයි, වා යනු විකල්ප නිර්දේශයි-ණ්වුච තුච ආවීච, ණ්වුත්වාවී.

ආකාරන්තානමායො, යනු විධිසූත්‍රයි—ආකාරන්තානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යී නිර්දේශයි. නොහොත් අන්‍යාපෙක්ෂාකරණ හෙයින් සම්බන්ධ නිර්දේශයි, ආයො යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යී නිර්දේශයි—ආකාරො අන්තො යෙසන්තෙ ආකාරන්තා ධාතවො තෙසං ආකාරන්තානං.

තස්සීලාදිසු ණීත්වාවී ච, යනු විධිසූත්‍රයි—තස්සීලාදිසු යනු සප්තමී බහුවචනාන්තයි, විෂයනිර්දේශයි, ණීත්වාවී යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යී නිර්දේශයි, ච යනු ස

මුච්චයාර්ථයෙහි නිපාතයි—තස්ස සීලං තස්සීලං, තස්සීලං ආදි යෙසන්තෙ තස්සීලාදයො, තෙසු තස්සීලාදිසු—ණී ච තුච ආවීච ණීත්වාවී.

පාරාදිගම්මිහා රූ, යනු විධිසූත්‍රයි—පාරාදිගම්මිහා යනු පඤ්චම්‍යෙක වචනාන්තයි, අවධිනිර්දේශයි, රූ යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—පාරං ආදි යස්ස සො පාරාදි, ගමු ඉච්චයං ධාතු එව ගමි, පාරාදිච සො ගමි චාති පාරාදිගමි, තම්හා පාරාදිගම්මිහා.

රමතිරතෙන්තො රාදි නො, යනු විධිසූත්‍රයි—රමති යනු සප්තම්‍යෙක වචනාන්තයි, නිමිත්ත නිර්දේශයි, අන්තො යනුද රාදි යනුද ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, නො යනු නිපාතපදයි, ප්‍රතිෂෙධාර්ථයෙහි වැටෙන හෙයින් අභාවය ප්‍රකාශ කෙරේනුයි ලොප කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—රො ආදි යස්ස සො රාදි, නො සො ධාත්වන්තො පච්චයරකාර විශේෂ්‍යදදී අපෙථ—මෙහි ආදි ශබ්දය මර්‍ය්‍යාදයෙහි වැටෙන හෙයින් ත්‍යජ්ජ මානා සීමා මරියාද යනු හෙයින් ප්‍රත්‍යයාදිරකාර වර්ජිතවූ ධාත්වන්තයාට ලොප් වේදයත්-එසේනොවෙයි රකාරය ආදි යස්ස සො රාදි යනු බහුව්‍රීහි සමාසය තද්ගුණ සංවිඥාන හෙයින් ප්‍රත්‍යයාදි රකාර සහිතවූම ධාත්වන්තයාහට ලොප්වෙයි දත යුතු.

තුනතූනතබ්බෙසුවා, යනු විධිසූත්‍රයි—තුනතූනතබ්බෙසු යනු සප්තමී බහුවචනාන්තයි, නිමිත්ත නිර්දේශයි, වා යනු නිපාතයි, විකල්පනිර්දේශයි—තුංච තූනොච තබ්බොච තුනතූන තබ්බා, තෙසු තුනතූන තබ්බෙසු.

වදමදගමුයුජගරහාකාරාදීහි ජ්ජම්මග්ගය්හෙය්‍යා ගාරො වා, යනු විධිසූත්‍රයි—වදමදගමුයුජගරහාකාරාදීහි, යනු පඤ්චමී බහුවචනාන්තයි, අවධිනිර්දේශයි, ජ්ජම්මග්ගය්හෙය්‍යා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, ගාරො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, වා යනු නිපාතයි, විකල්පනිර්දේශයි—වදොච මදොච ගමොච යුජොච ගරහොච ආකාරොච වදමදගමුයුජගරහාකාරා, වදමදගමුයුජගරහාකාරා ආදි යෙසන්තෙ වදමදගමුයුජ

ගරහාකාරාදයො, තෙහි වදමදගමයුජගරහාකාරාදීහි, වජ්ජාච මජ්ජාච ගග්ගාච යොග්ගාච ගාරය්හාච වජ්ජම්ගගෙයහ යන—මෙහි වජාදි කාය්‍යී ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයාටය, ගරහාදෙසය ගරහ නින්දායං යන ධාතුහටය, එහෙයින් ගාරාදෙසය වජාදීන් හා සමනොකොටහැකිහෙයින් ව්‍යවස්ථාකොට දක්වනලදනුයි, කාය්‍යීනිර්දෙශ පද දෙකකි.

ජසදුස්සුහි බ, යනු විධිසූත්‍රයි—ජසදුස්සුහි යනු පචමි බහුවචනාන්තයි, අවධි නිර්දෙශයි, බ යනු ලුප්ත ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, කාය්‍යීනිර්දෙශයි—ජසච දුච සුච ජසදුසසු, තෙහි ජසදුස්සුහි—ජස යනු නිපාතානුකරණය, දු යනුද සු යනුද උපසගානුකරණය එහෙයින් මෙතැන්හි විභක්ති ලොපයි.

ඉයතමකිඑසානමන්තස්සරො දීඝං ක්වචි දුසස්ස ගුණං දොරං සක්ඛීච, යනු විධිසූත්‍රයි—ඉයතමකිඑසානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, කාය්‍යී නිර්දෙශයි, අන්තස්සරො යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, කාරී නිර්දෙශයි, දීඝං යනු විතියෙකවචනාන්තයි, කාය්‍යීනිර්දෙශයි, ක්වචි යනු සප්තම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාත සමුදාය නොහොත් අනිෂ්පන්නවූ කෙවල නිපාතපදයි, විකල්පනිර්දෙශයි, දුසස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, සම්බන්ධ නිර්දෙශයි, ගුණං යනු විතියෙක වචනාන්තයි, කාය්‍යීනිර්දෙශයි, දොය රංය සය ක්ඛය ඊය යනු ප්‍රථමෙකවචනාන්තයි, කාය්‍යී නිර්දෙශයි, ච යනු නිපාතයි, තුම්හාදි ශබ්දයන් සමුච්චයකෙරේ—එහෙයින් තුම්හෙ විය දිස්සන්තීති තුම්හාදිසො තුම්හාදිසී ආදියහා බන්ධා විය දිස්සන්තීති බන්ධාදිසා යනාදියද වෙයි, මෙසේම ච ශබ්දයෙන් එතාදිසො යන තන්හි එත ශබ්දයහට මෙම නිපාතනයෙන් එකාරාදෙසයද ප්‍රතිෂෙධකෙරෙයි—ඉමොච යොච තොච අමොච කිච එතොච සමානොච ඉයතමකිඑසා, තෙසං ඉයතමකිඑසානං—මෙහි ඉමශබ්දයාහට මෙම සූත්‍රයෙන් ඉ යන නිපාතනයෙන් ඉකාරාදෙසවේ—අමු ශබ්දයහට ම යන නිපාතනයෙන් මකාරාදෙසය එත ශබ්දය

හට එ යන නිපාතනයෙන් එකාරාදෙසය යමාන ශබ්දයෙහට ස යන නිපාතනයෙන් සකාරාදෙසය මේ සූත්‍රයෙහි ඉයතමකිඑසානං යන නිපාතනයෙන් ශබ්දකළාසේම උදාහරණයෙහිදු ඉම ශබ්දාදීන්ට ඉකාරාදිව වජාදිහි පබ්බජ්ජාදයො නිපච්චන්තෙ, යන සූත්‍රයෙන් නිපච්චන්තෙ යනු මේ සූත්‍රයට වැටෙන හෙයින් නිපාතනයෙන් ආදෙස කටයුතු-න්‍යාසාදියෙහි ඉව යොව තොව මොම කිව එව සොව ඉයතමකිඑසා යි මෙසේ සමාසය කියති, එසේකල්හි ය ශබ්ද ත ශබ්දයන්ගේ අනුකරණත්‍වය මිස කෙවල ඉකාරාදීන්ගේ ඉම ශබ්දාදීන් අනුකරණීව නොහැහෙන හෙයින් අනුකාඞ්ක්‍ෂිත්‍වයෙන් අප්‍රවෘත්ත්බව නැත්තුයි, කෙවල ඉකාරාදීන් කෙරෙන් ගතදීන් නොවනහෙයින් ඒ යුක්තව නොපැණේ-අනෙනාව යො සරෙවාති අනනාසයරෝ, දීඝකාල යොගතො දීඝො කාලො අසස අත්‍රීතිවා දීඝො තං දීඝං-සොව ණොබාව ඊව තකකිං

කසයින් සූත්‍රෙනිද න්‍යාසයෙහිද මේ බාලාවතාරයෙහි දක්වූ දිසසස ගුණං දෙ රං යී සූත්‍රපාඨ පැණෙයි කියා නැමයෙත්ම මෙම පාඨයට විවරණකළහ, සිඛද දිසපෙක්ඛනෙ යන ධාතුනු තබා කළහ, මහාරූපසිද්ධියෙහි කච් දිසසස ගුණං යි සූත්‍රපාඨ දක්වා ගුණං යන විභත්‍යෙකවචනාන්ත පදය විභත්ති විපරිනාමයෙන් ගුණනං යි ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තකොට ඉයතමකිඑසානං යනනට විශෙෂණත්‍වයෙන් විවරණකළහ, සිඛද දිසපෙක්ඛනෙ යන ධාතුනු තබාගෙණ දැක්වූහ, දිස අපපිතිමහි යන ධාතුනු මිස දිසපෙක්ඛනෙ යන ධාතුවක් ධාතුපාඨයෙහි නැතිහෙයින්ද ඉමම්ව සං පසසති යනාදීන් දක්වනලද වාක්‍යයෙහි දිසසස පසස දිසස දණබාවා, යන සූත්‍රයෙන් පසස යන ආදෙසය න්‍යාසාදියෙහි දක්වනලද දිය පෙක්ඛනෙ යන ධාතුවට නැතිහෙයින්ද වාක්‍යයෙහි පැණෙන දිස යන ධාතුහටම මෙකී සිබය යෙදේනුයි, මහාරූපසිද්ධියෙහි කී නියා යුක්තව පැණේ-ගුණංයි දිස යන ධාතුහට උපමා භාවයෙන් විශෙෂණ

හෙයින් ඉම ශබ්දාදීනුම් සිඬහෙයින් කියනලදහ - න්‍යාස යෙහි එකාරාදීනං වුඞ්ඪි ගණිතත්තා ගුණාතති ඉකාරාදීනි සංගණ්හාතියි කී හෙයින් දුස යන ධාතුහුගේ උකාරය හට ආදෙසවන ඉකාරයතෙම මෙහි ගුණයයි ගන්නාලදී.

භුජාදීනමන්තො නො ච්ච, යනු විධිසූත්‍රයි—භුජාදීනං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, සම්බන්ධ නිර්දේශයි, අන්තො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාරී නිර්දේශයි, නො යනු නිපාතයි, ලොප භාගවනහෙයින් කාය්‍යීනිර්දේශයි, ච්ච යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාය්‍යීනිර්දේශයි, ච යනු සමුච්චයාර්ථයෙහි නිපාතයි—භුජො ආදි යෙසං තෙ භුජාදයො තෙසං භුජාදීනං—මෙහි ච්චත්තං යි කිවමනාතත්ති කච්ච ධාතු විභත්තිප්පච්චයාදීනං යනාදි සූත්‍රයෙන් භාව ප්‍රත්‍යයහට ලොප්කොට ච්ච කියනලදී—ච්චානං භාවො ච්චත්තං.

ජනාදීනමාතිමහිච, යනු විධිසූත්‍රයි—ජනාදීනං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, සම්බන්ධනිර්දේශයි, ආ යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාය්‍යී නිර්දේශයි, තිමහි යනු සප්තමෛකවචනාන්තයි, නිමිත්ත නිර්දේශයි, ච යනු සමුච්චයාර්ථයෙහි නිපාතයි—ජනො ආදි යෙසං තෙ ජනාදයො තෙසං ජනාදීනං.

හාණෙනතානි හො හසස ලොපො අදහනහානං, යනු විධිසූත්‍රයි—හාණෙනතාන් යනු පඤ්චමී බහුවචනාන්තයි, අවධිනිර්දේශයි, හො යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, කාය්‍යීනිර්දේශයි, හසස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙකවචනාන්තයි, කාරී නිර්දේශයි, ලො යනු ප්‍රථමෛක වචනාන්තයි, කාය්‍යීනිර්දේශයි, වා යනු නිපාතයි, විකල්පනිර්දේශයි, අදහනහානං යනු ෂෂ්ඨී බහුවචනාන්තයි, සම්බන්ධ නිර්දේශයි—හො අන්තො යෙසන්ත හාණතා, යෙ තෙ ධාතවො තෙහි හාණෙනහි, දහොච නහොච දහනහා, න දහනහා අදහනහා තෙසං අදහනහානං—මෙහි අදහනහානං යි පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි ෂෂ්ඨීය, එහෙයින් අදහනහෙහි හාණෙනතානි යි සම්බන්ධ කටයුතු—ධක්හහෙති ධක්ච යන්නොහු හකාරාන්ත ධාතූන් කෙරෙන් පරවූ ත ප්‍රත්‍යයහට ඪකාරාදෙස විහිතය

මේ සූත්‍රය තදපවාදයයි දතයුතු-අදහනහානං යි න නිපාත පරියුදාස ප්‍රතිෂෙධයෙහි වැටෙන හෙයින් දහ හසම්කාරණෙ නහසොමෙ යන ධාතූන් දෙදෙනා කෙරෙන් පිටත් සෙසු භතාරගනන ධාතූන්ගේ ග්‍රහණයි.

ධඪභහෙහි ධඪා ච, යනු විධිසූත්‍රයි—ධඪභහෙහි යනු පංචමී බහුවචනාන්තයි, අවධිනිර්දේශයි, ධඪා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, ච යනු සමුච්චයාර්ථයෙහි නිපාතයි— ධොච ඪොච හොච භොච ධඪභහා තෙහි ධඪභහෙහි—ධොච ඪොච ධඪා.

ඩො ඪකාරෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—ඩො යනු ප්‍රථමෛකවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, ඪකාරෙ යනු සප්තමෛකවචනාන්තයි, නිමිත්ත නිර්දේශයි—ඪො එව කාරො ඪකාරො තස්මිං ඪකාරෙ.

බුධගමාද්‍යර්ථෙ * කත්තරි, යනු විධිසූත්‍රයි—බුධගමාද්‍යර්ථෙ යනුද කත්තරි යනුද සප්තමෛකවචනාන්තයි, විෂයනිර්දේශයි—බුධොච ගමොච බුධගමා, බුධගමා ආදී යෙසං තෙ බුධගමාදයො, බුධගමාදීනං අර්ථො බුධගමාද්‍යර්ථො තස්මිං බුධගමාද්‍යර්ථෙ—බුධගමාදීන්ගේ බොධනගමනාද්‍යර්ථයෙහි අනන්‍ය ධාතූන් කෙරෙන් පරව තප්‍රත්‍යය යුක්තනොවන හෙයින් බුධගමාදිතො යි අවධි නිර්දේශයක් නැතද බුධගමාද්‍යර්ථෙ යන වචන සාමර්ථ්‍යයෙන් බුධගමාදීන් කෙරෙන් පරව ත ප්‍රත්‍යය කර්ත්‍රර්ථයෙහි වෙයි යනු හැගේ-එහෙයින් බුධගමාදීහි තදර්ථෙ ගම්‍යමානෙයි විවරණකළෝ.

වත්තමානෙ මානන්තා, යනු විධිසූත්‍රයි—වත්තමානෙ යනු සප්තමෛකවචනාන්තයි, විෂය නිර්දේශයි, මානන්තා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—වත්තතීති වත්තමානො තස්මිං වත්තමානෙ, මානොච අන්තොච මානන්තා.

සෙසෙ ස්සන්තු මානානා, යනු විධිසූත්‍රයි—සෙසෙ යනු සප්තමෛකවචනාන්තයි, විෂය නිර්දේශයි, ස්සන්තුමානානා යනු ප්‍රථමා බහුවචනාන්තයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—සෙසීයතීති සෙසො තස්මිං සෙසෙ—සිය අසබ්බප්‍ර

* බුධගමාදිත්ථෙ-බොහෝ පොත්වල.

යොගෙ යන ධාතුයි—සසච නතුච මානොච අනොච ඥානතුමානානා—එකසෙසනතයෙන් එක් සසනතු ශබ්දයකුගේ අප්‍රයොගයයි මෙහි සසනතු ශබ්දයාගේ, භවිස්සති ගමාදීනි ණ්හිණ් යන සූත්‍රයෙහි භවිස්සති යන රූපය සසනතු ප්‍රත්‍යයකොට සිඩකටයුතු හෙයින් භවිස්සාදී රූපද ති යනාදී රූපද මෙම සිඩයි.

අඝබරෙහි කාරං, යන විධිසූත්‍රයි—අඝබරෙහි යනු පචමී බහුවචනානතයි, අවධි නිර්දේශයි, කාරං යනු ප්‍රථමෙක වචනානතයි, කාර්‍ය්‍ය නිර්දේශයි—නඝබරනතීති අඝබරා, ඝනසසනති අපුං වත්‍යපෙනතීති අඝබරා, ඛර සෙවනෙ යන ධාතුයි, අපනති අපෙත්ති වත්‍යපියනතීතිවා අඝබරා, අපුවත්‍යපනෙ යන ධාතුයි-වජාදීහි යන සූත්‍රයෙන් ඛර ප්‍රත්‍යයද ධාතුවනත ලොපද වේ.

ඉච්ජත්ථෙසු සමානකත්තුකෙසු තවෙතුං වා, යනු විධිසූත්‍රයි—ඉච්ජත්ථෙසු යනුද සමානකත්තෘකෙසු යනුද සත්තමී බහුවචනානතයි, විෂය නිර්දේශයි, තවෙතුං යනු ලුප්ත ප්‍රථමා බහුවචනානතයි, කාර්‍ය නිර්දේශයි, වා යනු නිපාතයි, විකල්ප නිර්දේශයි—ඉච්ජා එව අත්ථො ඉච්ජත්ථා තෙසු ඉච්ජත්ථෙසු—සමානො කත්තා යෙසනෙත සමානකත්තුකා තෙ තෙ ඉච්ජත්ථා තෙසු සමානකත්තුකෙසු—තවෙච තුංච තවෙතුං-යො කරොති සො එව ඉච්ජති ත්‍යත කත්තුකතා යන තත්හි තවෙ හෙයින් ක්‍රියා නිෂ්පාදන ශක්තිය කර්තෘකාර්‍යකනම් වේ—තුමනතයා විසින් ප්‍රකාශකටයුතුවූ කාරණ ශක්තිය අනිත්‍යකත්මය ඉච්ජා ශක්තිය අනිකෙක්නුයි ශක්ති භෙදයෙන් භින්නකර්තෘකවුවද ශක්තින් දෙදෙනා එකම දෙවදත්තාදී වස්තවාශ්‍රය වශයෙන් අභින්නතුයි, උපචාරවශයෙන් එකකර්තෘකත්වය කියනලදයි දතයුතු—පුබ්බකාලෙ යනාදී සූත්‍රයෙහි එකකර්තෘකත්වයද මෙසේමැයි.

පුබ්බකාලෙකකත්තුකානං තූනත්වානත්වාවා, යනු විධිසූත්‍රයි—පුබ්බකාලෙ යනු සත්තමේ‍යක වචනානතයි, විෂය නිර්දේශයි, එකකත්තුකානං යනු නිර්ධාරණයෙහි ෂෂ්ඨී

බහුවචනානතයි, තුනත්වානත්වා යනු ලුප්ත ප්‍රථමා බහුවචනානතයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි, චා යනු නිපාතයි, ව්‍යවස්ථිත විභාෂාර්ථයි, එහෙයින් තුන ප්‍රත්‍යය තිතෙනෙක්හිම ලව්-කරණා කාරෙ ක්‍රියා කාරෙයෙව කාලො, පුබ්බාව සො කාලොචාති පුබ්බකාලො, තස්මිං පුබ්බකාලෙ, එකො කත්තා යෙසංතෙ එකකත්තුකා, තෙසං එකකත්තුකානං මජ්ඣෙ-තූනොව ත්වානොව ත්වාව තුනත්වානත්වා.

එකාදිතො සකිස්ස ක්ඛත්තුං, යන්‍ා විධිසූත්‍රයි—එකාදිතො යනු පචම්‍යර්ථයෙහි නිෂ්පන්න නිපාතයි, අවධිනිර්දේශයි, සකිස්ස යනු ෂෂ්ඨ්‍යෙක වචනානතයි, ක්ඛත්තුං යනු ලුප්ත ප්‍රථමෙකවචනානතයි, කාර්‍ය්‍යනිර්දේශයි—

සකිස්සයි සකිං යන නිපාතයා හඟවන අනුකරණ ශබ්දයෙකි—එකො ආදි යෙසංතෙ එකාදයො තතො එකාදිතො.

කිතකො.

මෙසේ නාමාඛ්‍යාතොපසර්ග නිපාතපදයන්ගේ නිෂ්පත්ති දක්වා තදනන්තරයෙහි ඔවුන්ගේම අර්ථභෙද දක්වීයම්ව ඡකාරකානි යනාදීන් ප්‍රාරම්භ කළෝ.

ඡකාරකානි—පෙ—විභත්ති නාව වුච්චතෙ.

අථ, ඉක්ඛිතෙතත්; ඡකාරකානි, ෂට්කාරකයෝද හෙවත් කර්ම කර්තෘ කරණ සම්ප්‍රදානාපාදාන අධිකරණ නම්වූ කාරකයෝ සදෙනද; සාමිච, සාමාර්ථයද සම්බන්ධයයි සේයි; වුත්තානුත්තභෙදතො, උක්තානුක්තාර්ථ භෙදහෙයින්; විධා, දෙපරිදෙකින්; වුච්චරෙ, කියනු ලබති; විභත්තිනව, විභක්තීන්ගේද; භෙදෙ, අර්ථ සම්බන්ධ වසයෙන් භෙදයෙ; වුච්චතෙ, කියනු ලැබේ—මෙසේ උක්ත කර්මය අනුක්තකර්මය, උක්තකර්තෘය අනුක්තකර්තෘය උක්තකරණය අනුක්තකරණය උක්තසම්ප්‍රදානය අනුක්තසම්ප්‍රදානය උක්තාපාදානය අනුක්තාපාදානය උක්තාධිකරණය අනුක්තාධිකරණය උක්තසම්බන්ධය අනුක්ත සම්බන්ධයයි මෙසේ උක්තානුක්ත ප්‍රභෙදයෙන් ප්‍රත්‍යෙකයෙන් ද්විප්‍රකාරතොව ඇති ෂට්කාරකයෝද සම්බන්ධයද

යන මොහු කියනුලැබෙත්—කර්මයෙහි ද්විතීයාය කර්තෘයෙහි තෘතීයාය යනාදිවූ පෙර කියනලද ද්විතීයාදීන් තමන්ගේ කර්ම කර්තෘ ආදීන්ද ඉන් පිටත් ෂෂ්ඨීයෙහිද සප්තම්‍යර්ථයෙහිද එමෙන් විභක්තීන්ගේ අර්ථවශයෙන් භේදයද කියනුලැබෙයි යනු භාවයි.

සමාස—පෙ—තදපරෙ භවෙ.

සමාස තද්ධිතාඛ්‍යාත කිතකා, සමාසය තද්ධිත ප්‍රත්‍යයෝය ආඛ්‍යාත විභක්තිය කිතක ප්‍රත්‍යය යන මොහු; යත්ථ, ෂට් කාරක සම්බන්ධයන් අතුරෙන් යම් අර්ථයක් කියමනා කල්හි; ජායරෙ, වෙද්ද; සො අත්ථො, ඒ කර්මාදි අර්ථය තෙමේ; තෙහි, ඒ සමාසාදීන් විසින්; කථිතො, උක්ත නම් වෙයි; තදපරෙ, එයින් අන්‍යවූ අර්ථය; අවුත්තොභවෙ, සමාසාදීන් විසින් අනුක්ත නම් වේ—මෙහි සමාසයත්හා තද්ධිතාඛ්‍යාත කිතක ප්‍රත්‍යයෝ ෂට්කාරකය සම්බන්ධය යන මොවුන් අතුරෙන් යම් කර්ත්‍රාදි අර්ථයෙක්හි නොවූද ඒ අර්ථය සමාසාදීන් විසින් නොකියනුලැබෙයි යනු භාවයි—එයින් කිම.

යත්ථෙතෙ පච්චයො ජාතො සමාසො යත්ථ වා භවෙ
තං වදන්තීති වුත්තත්ථං තඤ්ච ලිඞ්ගෙන සංඛියා.

ලිඞ්ග සංඛ්‍ය විභාගො ච සියා භවති දස්සිතො
වෙදනා පමාණ මාදිප්පයොගෙනාභි සම්මතො.

වුත්තෙන—පෙ—යථාරහං.

කම්මාදීසාමිස්මිං, කර්ම කර්තෘ ආදි ෂට්කාරකයද සම්බන්ධයද; වුත්තෙ, සමාසාදීන් විසින් උක්ත කල්හි; ලිඞ්ගත්ථෙ, ඒ සමාසාදීන් විසින් නොකියනලද්දාවූ ලිඞ්ගාර්ථ මාත්‍රයෙහි; පඨමාසියා, ප්‍රථමා විභක්තිවන්නීය; අවුත්තෙතු, සමාසාදීන් විසින් නොකියනලද්දාවූ කර්මාදි ෂට්කාරකයහා සම්බන්ධයෙහි වනාහි; අඤ්ඤා දුතියාදි, ප්‍රථමාව කෙරෙන් අන්‍යවූ ද්විතීයා විභක්තිආදීහු; යථාරහං, කර්මාදියට සුදුසුපරිද්දෙන්; භවන්ති, වෙත්—මෙහි සමාස තද්ධිතාඛ්‍යාත කිතකයන් විසින් කර්මකාරකය උක්තකල්හි ඔවුන් විසින් අනුක්තවූ ලිඞ්ගාර්ථමාත්‍රයෙහි ප්‍රථමාවෙයි—

මෙසේම කර්තෘකාරකය උක්ත කල්හි අනුක්තවූ ලිඞ්ගාර්ථමාත්‍රයෙහි ප්‍රථමා වෙයි, මෙසේම කරණ කාරකය උක්ත කල්හි අනුක්තවූ ලිඞ්ගාර්ථමාත්‍රයෙහි ප්‍රථමා වෙයි, මෙසේම සම්ප්‍රදානකාරකය උක්ත කල්හි අනුක්තවූ ලිඞ්ගාර්ථමාත්‍රයෙහි ප්‍රථමාවෙයි, මෙසේම අපාදානකාරකය උක්ත කල්හි අනුක්තවූ ලිඞ්ගාර්ථමාත්‍රයෙහි ප්‍රථමා වෙයි; මෙසේම අධිකරණකාරකය උක්තකල්හි අනුක්තවූ ලිඞ්ගාර්ථමාත්‍රයෙහි ප්‍රථමා වෙයි, එසේම සමාසාදීන් විසින් සම්බන්ධය උක්ත කල්හි ඔවුන් විසින් අනුක්තවූ ලිඞ්ගාර්ථමාත්‍රයෙහි ප්‍රථමා වෙයි, මෙසේ ෂට්කාරකයන් හා සම්බන්ධය සමාසාදීන් විසින් උක්ත කල්හි කර්මාදියෙහි විභක්ත්‍යාදීහු නොවෙති, කර්මාදියෙන් පිටත්වූ සමාසාදීන් විසින් අනුක්තවූ ලිඞ්ගාර්ථමාත්‍රයෙහි ප්‍රථමාවෙයි, කාරකයන් හා සම්බන්ධයෙන් මිශ්‍රවූ සමාසාදීන් විසින් කර්මාදිය අනුක්තකල්හි ලිඞ්ගාර්ථය අප්‍රධානවේනුයි කර්මාදිහුම ප්‍රධානවෙත්නුයි, පධානප්පධානානං පධානෙ එව කාරියසම්පච්චයො යනු න්‍යායහෙයින් සමාසාදීන් විසින් අනුක්ත කර්මකාරකයෙහි ද්විතීයාවෙයි, සමාසාදීන් විසින් අනුක්ත කර්තෘ කරණවලයෙහි තෘතීයාවෙයි, මෙසේම අනුක්ත සම්ප්‍රදාන කාරකයෙහි චතුර්ථී වෙයි, අනුක්තාපාදානයෙහි පඤ්චමී වෙයි, අනුක්ත සම්බන්ධයෙහි ෂෂ්ඨී වෙයි, එසේම අනුක්ත අධිකරණයෙහි සප්තමී වෙයි, ලිඞ්ගාර්ථය අප්‍රධාන හෙයින් ඇතුළත්වූ ඒ ලිඞ්ගාර්ථයෙහි ප්‍රථමා නොවෙයි යනු භාවයි.

කරොන්ති, කෙරෙත්නුයි; කිරියං, ගමන පචනාදි ක්‍රියාව; නිප්ඵාදෙන්ති, නිපදවත්නුයි; කාරකං, කාරකනම්—කිරියා නිප්ඵත්ති නිමිත්තභාවතො, ක්‍රියා නිෂ්පත්තියට කාරණය යන අර්ථයි—මෙම කිහ.

ක්‍රියානිමිත්ත භාවෙන යං කිඤ්චිදභිධීයතෙ
කාරකන්නාම කම්මාදි භෙදතො තං ඡබ්බිධං.

විවිත්තසත්තිසම්බන්ධා එකො'ව භෙදොපපජ්ජතෙ
කත්තාදී භෙදතො භෙදං නානත්තභෙදං තතො යථා.

අඤ්ඤොකාරකමඤ්ඤෙනති මනුස්සත්තිනම්වජ්ජතො
තථාපිච සමත්ථොපි සත්තියො නත්ථු කාරකං.

මුඛ්‍යකාරක මෙත්ථාව කථංවා සත්තිකාරකං
එකස්සාපිනෙකත්තං කථං යුජ්ජෙථ වත්තුනො.

සත්තිභෙදාදි සිතෙනාපි යත්ථ සබ්බවත්ථුනො
කාරකබ්‍යවහාරොයං විනාපි නවිරුජ්ඣතෙ.

නිට්ඨිතං.

යානි සිප්පානි ලොකස්මිං අනුත්තරානි විජ්ජරෙ.
තානි සබ්බානි සිප්පානි සයං සිද්ධා භවන්තුමෙ.

මේ බාලාවතාර සූත්‍රනිර්දේශ සම්පාදක ආචාර්‍යයෝ කාරක කාණ්ඩයෙහි සූත්‍රාර්ථ නොදක්වූහ-ශිෂ්‍යජනයා සඳහා එහි සංක්ෂේපාර්ථ මාත්‍රයක් දක්වනු ලැබේ.

මෙහිදී කාත්‍යායන පටිපාටි ආශ්‍රිතයි.

1. යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං,, යනු සංඥාසූත්‍රයි—යස්මා, අපෙතිය, භයංය, ආදත්තෙය, වා, තං, අපාදානං, යනුපදයි—මෙහි වායනු සමුච්චයාර්ථයි—යමකින් තොරවේද, භයවේද, ගණීද, කර්තෘහුගේ තොරවීම් ආදියට සීමාවූ ඒ කාරකය අපාදාන නම්වේ—ගාමා අපෙන්ති, යනාදිය උදාහරණයි.

අපායෙ යදුදාසීනං චලං වා යදිවාචලම්
ධ්‍රුවමෙව තදාවෙශාත් තදපාදාන මුච්‍යතෙ.

පතතො ධ්‍රුවඃ වාශ්වො යස්මාදශ්වාත් පතත්‍යසෞ
තස්‍යාප්‍යශ්වස්‍ය පතනෙ කුඩ්‍යාදි ධ්‍රුව මිෂ්‍යතෙ.

මෙෂාන්තරක්‍රියාපෙක්ෂමවධිත්වං පෘථක් පෘථක්
මෙෂයොඃ ස්වක්‍රියාපෙක්ෂං කර්තෘත්වඤ්ච පෘථක්පෘථක්.

නිර්දිෂ්ටවිෂයං කිඤ්චිදුපාත්තවිෂයං තථා
අපෙක්ෂිතක්‍රියංචෙති ත්‍රිධාපාදානමිෂ්‍යතෙ.

අපායෙ, අපගමයෙහි තොරවීමෙහි; චලංවා, ජංගමහෝ වේවයි; යදිවාඅචලං, ඉදින් ස්ථිරහෝ වේවයි යත්, යමක්; උදාසීනං, පැවතිපරිද්දි වෙන්නොකරේද (නොපෙරළේද); තත්ආවෙශාත්, එහි පිහිටීමෙන්; ධ්‍රැවංඑව, (ඒ) ස්ථාවරමැයි; තදපාදානම්උච්‍යතෙ, ඒ අපාදානයයි කියනුලැබේ.

පතතඃ, අසුපිටින් හෙනාහට, අශ්වඃ, අශ්වයා; ධ්‍රැවඃඑව, ස්ථිරමැයි; යස්මාත්, යම්හෙයකින්; අශ්වාත්, අසුපිටින්; අසෞ, මේ පුරුෂයා; පතති, වැටේද එහෙයිනි; තස්‍යාපි අශ්වස්‍ය, ඒ අසුහුගේද; පතනෙ, හීමෙහි; කුඩ්‍යාදි, භිත්ති ප්‍රාකාරාදිය; ධ්‍රැවම්ඉෂ්‍යතෙ, ස්ථාවරයයි සලකනුලැබේ.

මේෂාන්තරක්‍රියාපෙක්ෂා, එළුවන් දෙදෙනාගේ අන්‍යොන්‍ය ක්‍රියා බලා පැවති; අවධිකං, සීමාභාවය; පාඨික්පාඨික්, උනුන්කෙරෙන් වෙයි; මෙෂයොඃ, එළු දෙදෙනාගේ; කත්තෘත්වඩ, කත්තෘබවද; පාඨික්පාඨික්, වෙන්වෙන්ව; ස්වක්‍රියාපෙක්ෂං, තමතමාගේ ක්‍රියාසම්බන්ධයෙන් වැටෙයි——ධාවතොඃශ්වාත් පුරුෂඃ පතති, කුම්භාත් පතතොඃශ්වාත් පුරුෂඃ පතති, චලාපාදනයි——වෘක්ෂාත් පත්‍රං පතති, කූපාදුදකං උද්ධෙන යනාදිය-සචලාපාදනයි-මෙහි "පරස්පරස්මාත් අපසරතඃ" මෙහි ලා අපසරණ ක්‍රියාසම්බන්ධයෙන් උක්තාහෙයින් මෙහෙ කියා පුළුම්වාවෙයි; පෙරලා ඉවත්ව යනහෙයින් "පරස්පරස්මාත්" යි අපාදානයද විශ්ලෙෂාශ්‍රයෙන්මැයි.

නිර්දිෂ්ටවිෂයං, වාක්‍යයෙන් දක්වනලද පතනාදි ශ්‍රවණෙන්ද්‍රිය ගොචරශබ්දවත්වූද; කිංචිත් උපාත්තවිෂයං, කිසිවක් අධ්‍යාහාරයෙන් ගතහා ගෝචර ඇත්තාවූද; තථා, එසේම; අපෙක්ෂිතක්‍රියම්වෘත්ති, බලනලද ක්‍රියාඇත්තාවූදැයි; අපාදානං, අපාදාන කාරකය: ත්‍රිධා, තුන් පරිච්ඡේදකින්; ඉෂ්‍යතෙ, වෛයාකරණයන් විසින් අභිප්‍රෙතයි—නිර්දිෂ්ටො විෂයොයස්මින්යිද, උපාත්තො විෂයොයස්මින්යිද, අපෙක්ෂිතා ක්‍රියා යෙන යස්මින්වායිද, බහුව්‍රීහිවාක්‍යයි——වෘක්ෂාත් පර්ණං පතති, වෘක්ෂාත් පර්ණං භූමිං පතතිවා—වලාහකාත් විද්‍යොතතෙ විද්‍යුත් යනෙනාති අපක්‍රම්‍ය නිඃසෘත්‍ය ආදී කිසිවක් අධ්‍යාහාර්‍යයි-කුතොනු භවං වච්ඡායනො දිවාදිවසස-ඉතො හො සමනස්ස ගොතමස්ස ඝනතිකා යනාදි ප්‍රශ්නානන්තර දෙක්හිම ක්‍රියාපෙක්ෂායි.

2. ධාතුනාමානම් පසග්ග යොගාදීස්වපිච, යනු සංඥසූත්‍රයි—ධාතුනාමානංය, උපසග්ගයොගාදීසුය, අපිය, චඃ, යනු පදයි—මෙහි කිසි ධාතු කෙනෙකුන්ගේ වේවයි, නාමයක්නුගේ වේවයි, උපසර්ගාදීන්හා සම්බන්ධ ඇතිකල අපාදානවෙයි යනුභාවයි—ආදී ශබ්දයෙන් නිපාත හැහෙයි, අපි යනුද, ච යනුද, අන්‍ය ව්‍යාකරණෝක්ත කිසිවක් සමුච්චය කෙරේ.

ධාතු නාම උපසර්ග නිපාත නොවන කිසිවක් නැතිබැ
වින් මෙහි සංක්ෂෙපයි, පාණිනීයාදී අන්‍යව්‍යාකරණ මා
ර්ගයෙහි දර්ශිතක්‍රම ගතයුතුයි—ඊහතෙ, ත්‍රාපාලනෙ, ආ
දීය ධාතුයි—අන්‍ය ප්‍රභෘති ආදිය නාමයි—පරි-ප්‍රති-අප-
අධි-අනු උපසර්ගයි-ආදි ශබ්දයෙන් ආරාත්-ඍතෙ ආදි
යද, අපි ශනෙනාන් ප්‍රභෘති යනාදීයද ගනෙත්ය.

ච ශබ්දයෙන් ආරභ්‍ය යනාදිය ගතයුතුයි-චෞරාත් ත්‍රා
යතෙ, කාෂ්ණාදනාඃ, පරිත්‍රිනගෙතීගෙත චෘෂෙටාදෙවිඃ
තිලෙභ්‍යඃ ප්‍රතියච්ඡති මාෂාන්, වනාදූරාත්, නගෙත්‍රා ගෙද
හඃ කම්පාදසති—මෙහි දක්වූයේ උදාහරණ දිග්මාත්‍රයි.

3. රක්ඛණත්ථානමිච්ඡිතං, යනු සංඥාසූත්‍රයි-රක්ඛණ
ත්ථානංය, ඉච්ඡිතංය, යනුපදයි—රක්ෂණාර්ථ ධාතු යොග
යෙහි ඊප්සිතය අපාදාන සංඥාවෙයි.

ඊප්සිතව රක්ෂාර්ථානාං, යන කාතන්ත්‍රසූත්‍රයට වත
ක්ඛ්‍යාන කරනොත!—රක්ෂාර්ථානාං ධාතූනාං ප්‍රයොගෙ
යදීප්සිතමනීප්සිතංච තත් කාරකමපාදානසංඥං භවතියි
ලියා—යවෙභ්‍යෝගාං රක්ෂති, යවෙභ්‍යෝගාං නිෂෙධති,
ශාලිභ්‍යඃ ශුකාන් වාරයති——අග්නිභ්‍යඃආනමාණං රක්ෂ
ති, කූපාදන්ධං වාරයත්‍යපි, ඊප්සිතෙ කර්ම (අපාදාන)
සංඥං බාධතෙයි කීයති-අග්නිභ්‍යඃ, කූපාත්යි අනීප්සිතය
ද අපාදානබැව් මෙහි පෙණේ.

4. යෙනාදස්සනං, යනු සංඥාසූත්‍රයි, යෙනය, වාය,
දස්සනංය, යනු පදයි—යමෙකු විසින් නොදක්ම කැමති
වනලදනම් ඒ දක්නා තැනැත්තෙත් අපාදාන සංඥාවෙයි-
උපජ්ඣායා අන්තරධායති ආදිය පෙළකී පරිද්දෙන් දත
යුතු—අන්තර්ධෞ යෙනාදර්ශන මිච්ඡති; සැඟවීමෙහිදී ය
මෙකු විසින් නොදක්ම කැමැත්තෙත් නම් එය අපාදානයි,
මෙසේ අර්ථැති පාණිනීය සූත්‍රය සුගමයි—

5. දූරන්තිකද්ධකාලනිම්මාන ත්වාලොප දිසායොගවිභ
ත්තාරප්පයොග සුද්ධප්පමොචන හෙතු විවිත්තප්පමාන
පුබ්බයොග බන්ධන ගුණවචන පඤ්හකථන ථොකාක
ත්තුසුච—යනු සංඥාසූත්‍රයි—දූරන්තික—පෙ—කත්තුසුය
ච; යනු පදයි—දූරාර්ථ, අධ්වනිර්මාණ; එනම්, ක්‍රොශ
යොජනාදියයි; කාලනිර්මාණ, එනම්-කල්ප වර්ෂ ආදියයි;

ජ්ඣාලොප, එනම්-පූර්වක්‍රියා අධ්‍යාහාරකටයුතු තැනි-දිසායොගනම්-දිශාවාචක ශබ්දහා දිශා අර්ථශබ්ද සම්බන්ධතැනි; විභත්තනම්, විභාග හෝ වෙන්කිරීමයි; ආරප්‍රයොගනම්, තොරවීම් අර්ථඇති පදයන්ගේ යොගයි; එනම්-ආරති-වෙරමණී යනාදියයි, සුද්ධනම් කෙවල, නොකිලිටි ආදියයි, ලොභනීයෙහි ධම්මෙහි සුද්ධො යනාදිය උදාහරණයි; පමොචනනම්—මුත්තො මාරබන්ධනා යනාදි මිදීම් අර්ථයි; හෙත්වර්ථනම්-කස්මානු තුම්හං දහරා න මීයථ යනාදී යවර්ථනාම සම්බන්ධතැනි, විවිත්තනම් පෘථක්භාවයි, විවිච්චෙව කාමෙහි යනාදියයි—ප්‍රමාණාර්ථනම්-මිනීම් අර්ථයි-ආයාමතොච විත්ථාරතොච යනාදිය උදාහරණයි; පුබ්බයොගනම්, ඉතො පුබ්බෙ නාහොසි යනාදි පුබ්බශබ්දයොගයි; මෙහි ආදිශබ්දය හෙළා අර්ථගෙණ තතො උත්තරිම්පි යනාදියද මෙහි සංග්‍රහ කරණු-බන්ධනනම්, ඉණාදී හෙතුයි; සතස්මා බද්ධො යනාදියයි; ගුණවචන නම්, ගුණකීමයි; ඉස්සරියා ජනං රක්ඛති රාජා යනාදිය උදාහරණයි; මෙහි ප්‍රශ්න කථනදෙක නම්, විචාරීම් විසඳීම් දෙකයි; ස්තොකාර්ථනම්, මඳකින් යනාදී අද්‍රව්‍ය වචනයි; ථොකා මුච්චති යනාදිය උදාහරණයි, අකර්තෘනම්, කර්තෘ නොකියවෙන තැනි; එනම්, කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා යනාදියයි.

6. යස්සදාතු කාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං, සත්‍යසංඥ සූත්‍රයි; යස්සය, දාතුකාමොය, රොචතෙය, ධාරයතෙය, වාය, තංය, සම්පදානංය, යනු පදයි— යමෙකුට දෙනුකැමැත්තේද රුස්සේද, නයඇත්තේද; එකාරකය සම්ප්‍රදානනම්වේ.

අනිරාකරණාත් කර්තුස්ත්‍යාගාඞ්ගකර්මණෙප්සිතම්
ප්‍රේරණානුමතිභ්‍යාංච ලභතෙ සම්ප්‍රදානතාම්.

ත්‍යාගාඞ්ගකර්මණ, පරිත්‍යාගාඞ්ගප්‍රාප්තක්‍රියායෙන්; ඊප්සිතම්, කැමතිවනලද්දක්; කර්තුඃ, කර්තෲනුගෙන්; අනිරාකරණාත්, ප්‍රතික්ෂෙපනොකිරීමෙන්ද; ප්‍රේරණානුමතිභ්‍යාංච, (බත් පිළි ආදී කිසිවක් දෙවයි කර්තෲනු) මෙහෙයීමෙන් හා (මැනවැයි) පිළිගැන්මෙන්ද; සම්ප්‍රදානතාම්, සම්ප්‍රදානබව; ලභතෙ, ලබයි.

දදාති දණ්ඩං පුරුෂොමහීපතෙඃ
නචාපි භක්ත්‍යා නච දානකාම්‍යයා
යද්දීයතෙ දානතයා සුපාත්‍රෙ
තත් සම්ප්‍රදානං කථිතං මුනීන්ද්‍රෛඃ. *

පුරුෂඃ, මනුෂ්‍යතෙමේ; මහීපතෙඃ, රජුට; දණ්ඩං දදාති, දඩදෙයි ගෙවයි; භක්ත්‍යාපිනච, භක්තියෙනුත් නොවෙයි; දානකාම්‍යයානච, දානාධ්‍යාසයෙනුත් නොවෙයි-එහෙයින් "මහීපතෙඃ"යි සම්බන්ධයෙහි ෂෂ්ඨීයි-එසේම "රජකස්‍ය වස්ත්‍රං දදාති" යනුදු ෂෂ්ඨීමැයි-දානතයා, දානභාවයෙන්; යත්, යමක්; සුපාත්‍රෙ, සුදුසුසන් විෂයෙහි; දීයතෙ, දෙනුලැබේනම්; තත්, ඒ; සම්ප්‍රදානම්, සම්‍යක් ප්‍රදානාර්ථයෙන් සම්ප්‍රදානනමැයි; මුනීන්ද්‍රෛඃ, මුනිශ්‍රෙෂ්ඨයන් විසින්; කථිතම්, කියනලදී-ගෞණත්වෙපි සම්ප්‍රදානං භවත්‍යෙව, ඛඩිතොපාධ්‍යායඃ ශිෂ්‍යාය චපෙටාං දදාති-ඛඩිතොපාධ්‍යායතෙමේ අතවැස්සාට අතුල්පහරදෙයි. මෙද ශිෂ්ටප්‍රයොගමැයි.

7 සිලාඝ හනු ඨා සප ධාර පිහ කුධ දුහිස්සාසූය රාධික්ඛ පච්චාසුණ අනුපතිගිණ පුබ්බකත්තාරොචනත්ථ තදත්ථ තුමත්ථාලමත්ථ මඤ්ඤතානාදරප්පාණිනි ගත්‍යත්ථකම්මනි සංසට්ඨ සම්මුති භිය්‍යසත්තම්‍යත්ථෙසුච, යනු සංඥාසූත්‍රයි-සිලාඝහනුඨා-පෙ-මඤ්ඤතානාදරප්පාණිනිය, ගත්‍යත්ථකම්මනිය, සංසට්ඨ සම්මුති භිය්‍යසත්තම්‍යත්ථෙසුය, ච, යනුපදයි~~~සිලාඝධාතු, ප්‍රශංසායෙහි-හනු-වැලහීමෙහි, ඨා, ගමන්වැළකුම්හි, සප, දිවිරීමෙහි, ධර, ඉසිලීමෙහි, මෙකී ධාතූන්ගේ සම්බන්ධයෙහිද; කුධ, කිපීමෙහි; දුහ, ද්‍රොහයෙහි, ඉස්ස, ඊර්ෂ්‍යායෙහි; උසූය, ගුණයෙහිදු දොෂාරොපයෙහි; යන ධාතූහා මෙකී අර්ථඇත්තන්ගේ යොගයෙහිද-රාධ, හිංසාය සිදුකිරීමය යන දෙඅර්ථයෙහි; ඉක්ඛ, දර්ශනයෙහි ලකුණුකිරීමෙහි යන රාධ ඉක්ඛ දෙදෙනාගේ යොගයෙහිද-පති පූර්වවූද ආඞ්පූර්වවූද, සු ශ්‍රවණයෙහි; අනු ආදිවූය පති ආදිවූය ගිසද්දෙ යන ධාතුය යන

* කවීන්ද්‍රෛඃ-සමහර.

ප්‍රයොග සතරෙහි පූර්වකර්තෘයෙහිය—ආරොචනාර්ථ, එනම් අතිකෙකුට කිමයි-තදර්ථනම්, යූපාය දාරු යනාදිය මෙන් එම පිණිස යනාර්ථයි-තුමර්ථනම්, තුං ප්‍රත්‍යයාන්තපදයෙන් කියවෙන අර්ථ සදෘශයි—අලමර්ථනම්, අලං යන නිපාතයෙහි සැහෙයි ප්‍රතික්ෂෙපකෙරෙයි යන අර්ථ දෙකයි—මඤ්ඤතානාදරප්පාණිනි යි යනු යවිකරණහා දක්වන බැවින් මනුබොධෙ යන දිවාදි ධාතුව ගතයුතුයි; හෙද-කර්මාර්ථය හෙලාදක්නාවූ අප්‍රාණි දෙයෙක්වී නම්, එහිද-ගමනාර්ථ ධාතුන්ගේ කර්මයෙහිද, සංසඨ, පැසසීමෙහිද-සම්මුතියොග ගීසොෂයොග දෙක්හිද, සත්‍යාම් අර්ථයෙහිද-ච ශබ්දයෙන් ප්‍රෙෂණ ආදියෙහිද සම්ප්‍රදානසඥාවෙයි සේයි.

8. යො'ධාරො තමොකාසං, යනු සංඥසූත්‍රයි—යොය ආධාරොය තංය ඔකාසංය යනු පදයි, යමෙක්තෙමේ පචනාදි ක්‍රියාවන්ට ආධාරනම් ක්‍රියා උපුලානම් ඒ ආධාර නම්.

කිරියා කත්තු කම්මිඨා ආධාරීයන්ති යෙන සො
ආධාරො චතුධා වුත්තො බ්‍යාපකාදිප්පභෙදතො.
බ්‍යාපකො තිල ඛීරාදි කටො ඔපසිලෙසිකො
සාමීපිකොතු ගඞ්ගාදි ආකාසො විසයො මතො.

සාරස්වතකාදදී කිසිවෙක් පවැදෑරුම්යයි කියති—ඖපශ්ලෙෂිකං සාමීප්‍යකං අභිව්‍යාපිකං වෛෂයිකං නෛමිත්තිකං ඖපචාරිකං කියායි-එහි උදාහරණ.

කටෙ ශෙතෙ කුමාරො'සෞ වටෙ ගාවඃ ශිසෙරතෙ
තිලෙෂු විද්‍යතෙ තෛලං හෘදි බ්‍රාහ්මාමෘතං පරම්.
යුධෙ සන්නාහ්‍යතෙ වීරො'ඞ්ගුල්‍යග්‍රෙ කරිණාං ශතම්.

මේ කුමර කලාලෙහි නිදයි, ගෙරි නුගරුක වෙත හෝ සිසාරා ඇවිදිති, තෛලය තලඇටෙහි ඇතෙත්යි, උතුම් බ්‍රහ්ම අමෘතය ලෙහි වෙයි, වීරතෙම යුධයෙහි සැරසෙයි, ඇඟිලි අග ඇතුන් සියයකි.

9. යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං, යනු සංඥසූත්‍රයි—යෙනය වාය කයිරතෙය තංය කරණංය යනු පදයි; කර්තෘතෙමේ අත්‍යන්තොපකාර කිසිවකින් කර්තෘව්‍ය

මුදුන්පත් කෙරේනම් ක්‍රියාසිද්ධියෙහි අතිසයින් පිවිවහල් ඒය කරණනම්-හේ අභ්‍යන්තර බාහිරයයි විවිධවේ, හත්ථේන කම්මං කරොති, අග්ගිනා කුම්භං ඨාපෙති යනු උදාහරණයි.

10. යං කරොති තං කම්මං, යනු සංඥාසූත්‍රයි—යංය කරොතිය තංය කම්මංය යනු පදයි, කර්තෘතෙමේ යමක් කෙරේනම් ඒ කර්මනම් වේ-හේ දස වැදෑරුම්යයි සමහරු කියති-එනම්, නිර්වර්ත්‍යති විකෘති ප්‍රාප්ති යන තුනත් සමග බාලප්පබොධනයෙහි දක්වනලද "ඉච්ඡිතකම්මං අනිච්ඡිතකම්මං නෙවිච්ඡිතානාච්ඡිතකම්මං අකථිතකම්මං කත්තුකම්මං අභිහිතකම්මං අනභිහිතකම්මං යන සතයි-යත් ක්‍රියතෙ තත් කර්ම යි, ශාබ්දිවණ්ණ සූත්‍රය අස්ඛලිතයි, යමක් කරණුලැබේනම් ඒ කර්මය යනු අර්ථයි.

මෙයින් අකථිතකර්මය විකර්මක ධාතුයොගයෙහි යෙදේ; විකර්මක ධාතුනම්, යාං දුහ්ගඩි පඃ යනාදීයයි, මෙහි සොළොස් ධාතුකෙනෙක් දතයුතු-එනම්-දුහ, යාච, පච, දණ්ඩ, රුධි, පුච්ඡ, චි, බ්‍රෑ, සාසු, ජි, මන්ථ, මුස, යන දොළස හා; නී, හර, කඩ්ඪ, වහ යන මේ සතරත් සමග සොළොස්ධාතු දතයුතුයි-අප්පධානං දුහාදීනං යනාදි කිපරිච්ඡෙදන් විශෙෂ දතයුතු.

11. යො කරොති ස කත්තා, යනු සංඥාසූත්‍රයි—යොය කරොතිය සොය කත්තාය යනු පදයි; යමෙක් ගමන පචනාදී ක්‍රියාව කෙරේනම් හේතෙමේ කර්තෘනම් වේ.

12. යො කාරෙති ස හෙතු, යනු සංඥාසූත්‍රයි—යොය කාරෙතිය සොය හෙතුය යනු පදයි; යමෙක්තෙමේ කරවානම් ඒ හෙතුකර්තෘනම්.

13. යස්ස වා පරිග්ගහො තං සාමි, යනු සංඥාසූත්‍රයි—යස්සය වාය පරිග්ගහොය තංය සාමිය යනු පදයි, යමෙකුගේ ස්වීකෘතද-එනම්, යමෙකුගේ ස්වාමි ආදියයි, ස්වාමි ආදිය, පර්යායෙන් සම්බන්ධනම් වේ, ඉමස්ස ජනස්ස දෙවදත්තො සාමි, දෙවදත්තස්ස ආයත්තං ඉදං ජනං, මෙසේ පර්යායෙන් විශෙෂණය සාමිනම් වේ, පරිග්ගහ ශබ්දයාගේ අර්ථ මෙසේ දතයුතු.

පරිග්‍රහඃ කලත්‍රෙච මූලසච්කාරයොරපි
ශපථෙ පරිවාරෙච රාජුවකත්‍රසථ හාසකාරෙ.

14. ලිඞ්ගත්ථෙ පඨමා, යනු විධිසූත්‍රයි—ලිඞ්ගත්ථෙය පඨමාය යනු පදයි; ලිඞ්ගාර්ථ මාත්‍රය හෝ ශබ්දාර්ථමාත්‍රය කිවමනාකල ප්‍රථමාවේ.

15. ආලපනෙ ච, යනු විධිසූත්‍රයි—ආලපනෙය චය යනු පදයි; අභිමුඛීකරණ හෝ කැඳවීම කිවමනාකලද ප්‍රථමාවෙයි, ච ශබ්දය උක්තසමුච්චයයි.

16. කරණෙ තතියා, යනු විධිසූත්‍රයි—කරණෙය තතියාය යනු පදයි; කරණයෙහි තෘතීයා වේ.

17. සහාදියොගෙ ච, යනු විධිසූත්‍රයි—සහාදියොගෙය චය යනු පදයි; තතියායි අනුවර්තනයකරණු; මෙහි ආදි ශබ්දයෙන්, සහ, සද්ධිං, අලං, කිං ආදිය අන්‍ය ව්‍යාකරණකතනයින් දනෙත්‍ය.

18. කත්තරි ච, යනු විධිසූත්‍රයි—කත්තරිය චය යනු පදයි; අනුක්ත කර්තෘයෙහිද තෘතීයාවේ; චකාරය පූර්වාපෙක්ෂාකත පරිදිමැයි.

19. හෙතුත්ථෙ ච, යනු විධිසූත්‍රයි—හෙතුත්ථෙය චය යනු පදයි; හෙත්වර්ථයෙහිද තෘතීයාවෙයි; කරණයනම් ව්‍යාපාරයි—හෙතුනම්, ඵල පුෂ්ප උත්පත්තියට කාරණවූ ඍතු ආදියසේ හෙතුමාත්‍ර දතයුතු; එසේම පුණ්‍යෙන ලබ්බානිධිඃ යනාදියද දතයුතු.

20. සත්තම්‍යත්ථෙ ච, යනු විධිසූත්‍රයි—සත්තම්‍යත්ථෙය චය යනු පදයි; සප්තමි අර්ථයෙහිද තෘතීයාවෙයි; කාල, යොජන ක්‍රොෂ ආදීන් හා දිසා හා දෙසාදියෙහි මේ සප්තමිය යෙදෙයි—කාලෙන ධම්ම සවනං යනාදිය උදාහරණයි.

21. යෙනඞ්ගවිකාරෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—යෙනය අඞ්ගවිකාරෙය යනු පදයි; අක්ෂි ආදි යම් විකාර අවයවයකින් ඒ විකාර අවයවී පුරුෂාදිය හැඟේනම් එසේ තැන තෘතීයා වෙයි සේයි.

22. විසෙසනෙ ච, යනු විධිසූත්‍රයි—විසෙසනෙය චය යනු පදයි; ගොත්තෙන ගොතමො යනාදී පෙළ දක්වූ පරිදිමැයි.

23. සම්පදානෙ චතුත්ථී, යනු විධිසූත්‍රයි—සම්පදානෙය චතුත්ථිය යනු පදයි-සම්ප්‍රදානය කිවමනාකල චතුර්ථී වේ; දාන ක්‍රියා සම්බන්ධය විනා ඉතිරි රොචනධාරණාදී සෑම තන්හිම ෂෂ්ඨිය යනු මුගලන් මතයි-එහෙත් පාණිනීය කාතන්ත්‍ර මුග්ධබොධාදී අන්‍ය ව්‍යාකරණ මාර්ග මෙම කාත්‍යායන මතමැයි.

24. නමොයොගාදීස්වපි ච, යනු විධිසූත්‍රයි—නමොයොගාදීසු අපිය චය යනු පදයි; මෙහි ආදි ශබ්දයෙන් සොත්ථි, අලං යනාදී අන්‍ය ව්‍යාකරණ නයින් දනෙන්යි.

25. අපාදානෙ පඤ්චමී, යනු විධිසූත්‍රයි—අපාදානෙය පඤ්චමීය යනු පදයි, පූර්වෝක්ත පරිදෙන් අපාදාන සංඥා ඇතුවුත් විෂයෙහි පඤ්චමී සංඥා ඇති ස්මා හි යන දෙදෙන වෙති.

26. කාරණත්ථෙ ච, යනු විධිසූත්‍රයි—කාරණත්ථෙය චය යනු පදයි, හෙත්වර්ථයෙහිද පඤ්චමීවෙයි සේයි.

27. කම්මත්ථෙ දුතියා, යනු විධිසූත්‍රයි—කම්මත්ථෙය දුතියාය යනු පදයි, කර්තෘහු විසින් යමක් කරණුලැබේ නම් ඒ කර්මනම් වේ; එය අනුක්ත කල හෙවත් කර්තෘ කාරක ක්‍රියාව ව්‍යාප්ත වනකල ද්විතියා වේ.

යදසජ්ජායතෙ සද්වා ජන්මනා යත් ප්‍රකාශතෙ
තන්නිර්වර්ත්‍යං විකාර්‍ය්‍යංච* කර්ම්ම වෙධා ව්‍යවස්ථිතම්.
ප්‍රකෘත්‍යුච්ඡෙදසම්භූතං කිඤ්චිත් කාෂ්ඨාදිභස්මවත්
කිඤ්චිද් ගුණාන්තරොත්පත්ත්‍යා සුවර්ණාදිවිකාරවත්.
ක්‍රියාකෘතවිශෙෂාණාං සිද්ධිර්‍යත්‍ර න විද්‍යතෙ †
දර්ශනාදනුමානාද්වා තත් ප්‍රාප්‍යමිහ ‡ කථ්‍යතෙ.

අසත්, අවිද්‍යමානවූ; යත්, යමක්; ජායතෙ, උපදීද; සද්වායත්, විද්‍යමානවූ හෝ යමක්; ජන්මනා, උත්පත්තියෙන්; ප්‍රකාශතෙ, ප්‍රකාශවේද පෙණේද; තත්, ඒ; නිර්වර්ත්‍යං, නිර්වර්ත්‍ය කර්මනම්-විකාර්‍ය්‍යංච කර්ම, විකාරකට යුතුකර්මයද; වෙධාව්‍යවස්ථිතම්, දෙපරිදෙකින් ව්‍යව

* විකාර්‍ය්‍යන්තු- † ගම්‍යතෙ- ‡ මිති-පච්කාඥදීප-එක ල තිබුනුහැම්යි.

ස්ථිතයි වෙන්ව සිටියි; කිඤ්චිත්, කිසිවක්; කාෂ්ඨාදිභස්මවත්, දඬු ආදිය හළුකිරීමක් සෙයින්; ප්‍රකෘත්‍යුච්ඡෙද සම්භූතං, ප්‍රකෘතිහානියෙන් වූයේනම; කිඤ්චිත්, වැලි කිසිවක්; සුවර්ණාදිවිකාරවත්, සුවර්ණං කෙයූරං කරොති යනාදී සුවර්ණ විකාරසෙයින්; ගුණාන්තරොත්පත්තා, අන්‍යගුණ ඉපැද්මෙන් සිද්ධවූයේනම ~ පුරිසො දණ්ඩමන්ථෙන අග්ගිං ජනයති; ඉත්ථී ගබ්භං පසවති ~ කට්ඨං භස්මං කරොති; සුවණ්ණං කුණ්ඩලං කරොති ~ සතරාකාර උදාහරණ මෙසේයි.

ක්‍රියාකෘතවිශෙෂාණං, ක්‍රියායෙන්කළ වෙනසුන්ගේ; සිද්ධිඃ, සිද්ධියක්; දර්ශනාත්, දැක්මෙන් වේවයි; අනුමානාවා, අනුමානයෙන් වේවයි; යත්‍රනවිද්‍යතෙ, යම්තැනෙක විද්‍යමාන නොවේනම්; තත්, ඒ; ප්‍රාප්‍යං, ප්‍රාප්‍යකර්මයයි; ඉහකථ්‍යතෙ, මෙහි කියනුලැබෙයි ~ රූපං පස්සති ආදිය උදාහරණයි.

28. කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ, යනු විධිසූත්‍රයි— කාලද්ධානංඃ අච්චන්තසංයොගෙය යනු පදයි, කාලොච අද්ධාච යී වන්දකොට කාලද්ධානං යී ඡට්ඨී බහුවචනයි, ඒ කාල අධ්ව දෙදෙනා වෙන්වෙන්ව ද්‍රව්‍යයක් ගුණයක් ක්‍රියාවක් හා නිරන්තර සම්බන්ධ ඇතිකල කාල අධ්ව ශබ්ද දෙදෙනා කෙරෙන් ආධාරාර්ථයෙහි විභක්තියාවෙයි යනු භාවයි; කාලනම් මාස ඍතු ආදියයි, අධ්වනම් ක්‍රොශ යොජනාදියයි.

29. කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ යනු එක පදිකයි; කම්මං පවචනීයං එතෙහීති කම්මප්පවචනීයා තෙහි යුත්තං යී තෘතීයා තත්පුරුෂයි.

කර්මප්‍රවචනීයාඃ, යන පාණිනීය සූත්‍රයට ව්‍යාඛ්‍යාන ලිය තෙනා“කර්ම ක්‍රියාං ප්‍රොක්තවන්ත ඉති කර්මප්‍රවචනීයාඃ කර්තරි භූතෙවානීයර් ප්‍රත්‍යයඃ තෙන සම්ප්‍රති ක්‍රියාං න කථයන්ති” ආචාර්යශ්‍රී භර්තෘහරීන් විසින්ද

ක්‍රියායා ද්‍යොතකො නායං සම්බන්ධස්‍ය න වාචකඃ
නාපි ක්‍රියාපදාපෙක්ෂී සම්බන්ධස්‍යතු භෙදකඃ.

අයං, * මේ කර්මප්‍රවචනීය සංඥා ඇතොත්; ක්‍රියායාඃ නද්‍යොතකඃ, ක්‍රියා ප්‍රකාශකරනෙන්ද නොවේ; සම්බන්ධස්‍ය නවාචකඃ, සම්බන්ධයද නොකියයි; ක්‍රියාපද අපෙක්ෂීපින, අන්‍ය ක්‍රියාපදයක් බලනෙන්හෝ නොවේ; සම්බන්ධස්‍යතුභෙදකඃ, හුදක් සම්බන්ධය වෙශෙසයි.

රුක්ඛා අනු විජ්ජොතතෙ චන්‍දො.

චන්‍දො, සඳ; විජ්ජොතනෙ, දිලිසේ; කොහිද්‍යෙයි විචාරනාව; රුක්ඛා අනු, ගසඑල්ලෙල්ය; යනු කීකල ඒ සලකුණෙන් සඳ පෙණේ-එහෙයින් රුක්ඛ යනු, ඥාපක හෙතුයි "අනු" උපසර්ගයා එබව ප්‍රකාශකෙරේ, එහා සම්බන්ධයෙන් ද්විතීයාද වෙයි; චන්‍දො යනු, ශූන්‍යයි-පුරාතනයන් විසින් මේ කියනලදී.

ජනකො ඥාපකොචෙති ද්විධා හෙතවො සියුං

30. ගතිබුධිභුජපඨහරකරසයාදීනං කාරිතෙ වා, යනු විධිසූත්‍රයි—ගතිබුධිභුජපඨහරකරසයාදීනංය කාරිතෙය වාය යනු පදයි; ගති, ප්‍රවෙශන, ආරොහණ, තරණ, ප්‍රාපණාදි ගමනාර්ථ ධාතුය; බුධි, අවබොධාර්ථධාතුය; භුජ, භොජනාර්ථධාතුය; පඨ, පඨනාර්ථධාතුය; හර, හරහරණෙ යන ධාතුය; කර, කරකරණෙ යන ධාතුය; සය, සියෙ යන ධාතුය; මේආදි ධාතූන් සම්බන්ධයෙහි අකාරිතකල යමක් කර්තෘනම් එතෙමේ කාරිතවත්කල විකල්පයෙන් කර්මවෙයි; කර්මනොවූ තැන අනුක්ත කර්තෘයෙහි තෘතීයාවෙයි; උදහරණ පෙළ කී පරිද්දෙන් දතයුතුයි.

31. සාමිස්මිං ඡට්ඨී, යනු විධිසූත්‍රයි—සාමිස්මිංය ඡට්ඨීය යනු පදයි.

32. ඔකාසෙ සත්තමී, යනු විධිසූත්‍රයි—ඔකාසෙය සත්තමීය යනු පදයි.

33. සාමිස්සරාධිපති දායාද සක්ඛිපතිභූ පසූත කුසලෙහිච, යනු විධිසූත්‍රයි—සාමිස්සරාධිපතිදායාදසක්ඛිපතිභූපසූ

---

* පඤ්චිකාප්‍රදීපයෙහි-"මේ අභි ශබ්දය" යි යනු එකක් බලා කී අර්ථයි

තකුසලෙහිය චය යනු පදයි; සාමි, ස්වාමිහෝ හිමියායි; ඉස්සර, ප්‍රභු නායක යනාර්ථයි; දායාද, පුවෙණි උරුම නැහෝයි; සක්ඛි, සාක්ෂිහෝ ප්‍රත්‍යක්ෂකොට දක්නේයි; පතිභූ, ඇපයි; පසූත, උත්පාදයි; කුසල, තත්පරයි; ගසුද්දෙනා පඨනස්ස පඨනෙවා කුසලොයි උදහරණයි–සෙසස සුබොධයි; මේ ශබ්ද යොගයෙහි ෂෂ්ඨී හෝ සප්තමීවෙයි.

34. නිද්ධාරණෙ ච, යනු විධිසූත්‍රයි—නිද්ධාරණෙය ච ය යනු පදයි, ජාතිය ගුණය ක්‍රියාය යන මෙයින් එකක් කාරණකොටගෙණ, සමුදායෙන් එක දෙයක් වෙන්කිරීම නිද්ධාරණනම් වෙයි; පාණිනාදි ආචාර්යවරයෝ නාම ය කාරණකොටගෙණද, සමුදායෙන් වෙන්කිරීම නිද්ධාරණයයි පිළිගණිති, සෙසෝ පූර්වචීත්‍රය පමණක් පිළිගණිති; මෙහි සමුදාය තිවමනාතන්හි ෂෂ්ඨී හෝ සප්තමී වෙයි.

35. අනාදරෙ ච, යනු විධිසූත්‍රයි—අනාදරෙය ච ය යනු පදයි; නොසලකා යමක් කරණතැනද, ෂෂ්ඨී හෝ සප්තමී විභක්තිවෙයි–අකාමකානං මාතාපිතූනං රුදන්තානං පබ්බජි, අකාමකෙසු මාතාපිතූසු රුදන්තෙසු පබ්බජි කියාද වෙයි.....පශ්‍යතො වකමූර්ඛස්‍ය නකුලෙන භක්ෂිතාඃ ඛගාඃ, තොක් මෝඩයා බලාහිඳදී; (නොසලකා) මුගටින් විසින් ලිහිණියෝ කනලදහ.

36. ක්වචි දුතියා ඡට්ඨීනමත්ථෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—ක්වචිය දුතියාය ඡට්ඨීනංය අත්ථෙය යනු පදයි; ෂෂ්ඨීන්ගේ අර්ථයෙහි කිසිතැනෙක ද්විතීයා විභක්තිවෙයි, මෙද සංක්ෂෙපයි, අන්‍ය ව්‍යාකරණකාර පරිද්දෙන් අර්ථ ගතයුතුයි–අන්තරා, අභිතො, පරිතො, පටිභා මේ ආදීන්ගේ යොගයෙහි වෙයි; එනම්, අන්තරාච රාජගහං අන්තරාච නාලන්දං යනාදිය සෙයිනි; සංස්කෘතයෙහි මද වෙනසක් පෙණෙයි, අන්තරා ත්වාං මාංච කමණ්ඩලුඃ, මෙහි එක් අන්තරා ශබ්දයයි, ච ශබ්දයක්ද කිසිතැනෙක ද්විතීයාවෙන් පර ව පෙණෙයි, තවමමච මධ්‍ය යි අර්ථයි.

37. තතියාසත්තමීනඤ්ච, යනු විධිසූත්‍රයි—තතියාසත්තමීනංය ච ය යනු පදයි; තෘතීයා සප්තමීන්ගේ අර්ථයෙහිද

කිසිතැනෙක ද්විතියා විභක්තිවෙයි; සචෙ මං නාලපිස්සති, පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා යනාදිය උදාහරණයි.

38. ඡට්ඨීච, යනු විධිසූත්‍රයි—ඡට්ඨීය ච ය යනු පදයි; තෘතීයා සප්තමී අර්ථයෙහි කිසිතැනෙක ෂෂ්ඨීද * වෙයි, පුප්ඵස්ස බුද්ධං ජයති, කුසලා නච්චගීතස්ස යනාදිය උදාහරණයි-පුප්ඵෙන-නච්චගීතස්මිං යි අර්ථයි.

39. ද්විතියාපඤ්චමීනඤ්ච, යනු විධිසූත්‍රයි—ද්විතියාපඤ්චමීනංය ච ය යනු පදයි-ද්විතියා පඤ්චමී අර්ථයෙහිද කිසිතැනෙක ෂෂ්ඨී විභක්තිවෙයි; තස්ස භවන්ති වත්තාරො යනු හා අස්සවණතා ධම්මස්ස පරිහායන්ති යනාදිය උදාහරණයි.

40. කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසු සත්තමී, යනු විධිසූත්‍රයි—කම්මකරණනිමිත්තත්ථෙසුය සත්තමීය යනු පදයි; කර්මය, කරණය, නිමිත්තය යන අර්ථයන්හි සප්තමී වෙයි; භික්ඛූසු අභිවාදෙන්ති, නගගා හත්ථෙසු පිණ්ඩාය චරන්ති.

චර්මණි ද්වීපිනං හන්ති දන්තයොඃ හන්ති කුඤ්ජරම්
කෙශෙෂු චමරීං හන්ති සීම්නි පුෂ්කලකො හතඃ.

සම සඳහා දිවියා නසයි; දළදෙක සඳහා ඇතු නසයි; කෙස් හෝ වාලධිය සඳහා සෙමෙර මුවා නසයි; කස්තුරු මුවා අඬකොසය සඳහා නසනලදී යනු භාවයි.

41. සම්පදානෙ ච, යනු විධිසූත්‍රයි—සම්පදානෙය ච ය යනු පදයි; සම්ප්‍රදානාර්ථයෙහිද සත්තමී විභක්තිවෙයි.

සඞ්ඝෙ ගොතමී දෙහි යනාදිය උදාහරණයි—අනාදි වෛයාකරණයෝ දානපාත්‍රයෙහි සප්තමීද යෙදෙයි, සර්වඥාදි ශිෂ්ටයන්ට මේ අභිප්‍රේත හෙයින් සම්ප්‍රදාන අර්ථ නොවෙයි; විෂය සප්තමීයයි කියති; එසේකල සඞ්ඝයා විෂයයෙහි දෙයි යනු අභිප්‍රායි.

---

* නාග්නිස්තෘප්‍යති කාෂ්ඨානාං නාපගානාං මහොදධිඃ; නාන්තකඃ සර්වභූතානාං න පුංසාං වාමලොචනා—මේ නිදොපදෙශයි-මෙහි "කාෂ්ඨානාං" ආදී ෂෂ්ඨී සතර තෘතීයා කිවමනාතැනි.

42. පඤ්චම්‍යපෙත්ථ, යනු විධිසූත්‍රයි—පඤ්චම්‍යපෙත්ථ වය යනු පදයි; පඤ්චමී අර්ථයෙහිද ආධාරවිභක්ති වෙයි; කදලීසු ගජෙ රක්ඛන්ති යි, උදාහරණයි.

43. කාලභාවෙසු ච, යනු විධිසූත්‍රයි—කාලභාවෙසුය වය යනු පදයි; වේලා අර්ථයෙහිද, අනික් ක්‍රියාවකට නිමිත්තවන ක්‍රියාවෙහිද සප්තමී වෙයි; පුබ්බණ්හසමයෙ ගතො, ගොසු දුය්හමානාසු ගතො යනාදිය උදාහරණයි.

44. උපාධ්‍යධිකිස්සරවචනෙ, යනු විධිසූත්‍රයි—උපාධ්‍යධිකිස්සරවචනෙ යනු එක පදකි; අතිරික්තාර්ථ උපය, ඊශ්වරාර්ථ අධිය යන දෙදෙනාගේ යොගයක් ඇතිකල සප්තමීවෙයි යනු භාවයි-එනම්, උපනික්ඛෙ කහාපණං, නික්ඛ මතුයෙහි කහවණුවයි; නික්ඛද කහවණුවක්ද යන අර්ථයි—බාලාවතාර සන්නාදී බොහෝතැන නික්ඛනම් පසළොස් කලඳයයි කියත්; මේ වරදයි, නික්ඛනම් පස්විසි කලම් බර රන්වෙයි-සුවණ්ණො පඤ්චධරණං නික්ඛඤ්චනිත්ති පවතෙයි-අභිධානප්පදීපිකා නාමින් දතයුතු; අධි බ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලා, බ්‍රහ්මදත්තෙ අධි, බඹදත්නු පිරිවැරූහෝ බඹදත්නුගේ පිරිස්වූ; පඤ්චාලා, පසල්රටවැස්සෝයි; අධි පඤ්චාලෙසු බ්‍රහ්මදත්තො කියා හෝ වේ: පඤ්චාලයන් විෂයෙහි බ්‍රහ්මදත්තයා ඊශ්වරයි, යන අර්ථයි.

45. මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු තතියා ච, යනු විධිසූත්‍රයි—මණ්ඩිතුස්සුක්කෙසු තතියාය වය යනු පදයි; ප්‍රසන්නාර්ථයෙහිද, උත්සාහවත් අර්ථයෙහිද වරින්වර තෘතීයා සප්තමී වෙයි ලෙසයි.

න ම ශ් ශ්‍රී ඝ නා ය.

සර්වලිඞ්ග විභක්ති සාධාරණවූ ප්‍රාදීන්ගේ අර්ථ ව්‍යක්ති දක්වනුලැබේ.

ප ඉති, පකාරාදිකම්ම පධානන්තෝභාව වියෝග තප්පර භුසත්ථ සම්භව තිත්ති අනාවිල පත්ථනාදිසු-ප යන මේ උපසර්ගයතෙම, ප්‍රකාරයෙහිද, ආදි ක්‍රියාවෙහිද, ප්‍රධානයෙහිද, අන්තර්භාවයෙහිද, වියෝගයෙහිද, තත්පරයෙහිද, අතිසයෙහිද, ප්‍රභවයෙහිද, තෘප්තියෙහිද, ප්‍රසන්නයෙහිද, ප්‍රාර්ථනාදියෙහිද; ආදි ශබ්දයෙන් නියෝගයෙහිද, ඓශ්වර්යයෙහිද, ප්‍රීතියෙහිද, දානයෙහිද, පූජායෙහිද, අග්‍රයෙහිද, ශාන්තයෙහිද, දර්ශනයෙහිද, ආලයෙහිද, ප්‍රශංසායෙහිද, ශාමෙහිද, ශුද්ධියෙහිද, හිංසායෙහිද අවයවයෙහිද, දික්යෝගයෙහිද, ස්තුතියෙහිද යන මේ ආද්‍යර්ථයෙහි වැටේ.

මේ ප්‍රාදි විංශත්‍යුපසර්ගයෝ විද්‍යමාන ඝටාදිය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ ප්‍රදීපාදියමෙන් ධාතූන්ගේ විද්‍යමානාර්ථය ජෝතනයකරණ හෙයින් අර්ථ ප්‍රකාශයෙහි වැටෙන්නාහුවෙත් *-යේ මෙසේයි.

---

* සන්තමෙව නීලාදි වණ්ණං දීපාදයො විය;
ධාතුස්මිං සන්තමෙවත්ථං උපසග්ගා පකාසකා.

විද්‍යමානවූම, නීලපීතාදි පස් පැහැය පහන් විලක්කු ආදීන්සේ ධාතුයෙහි ඇත්තාමවූ අර්ථය උපසර්ගයෝ පහළකෙරෙත්—බාලාවතාරකාරාදීන්ගේ මතය මෙසේයි.

මහාසිද්ධාන්තකෞමුදීකාරාදීනු

උපසර්ගේණ ධාත්වර්ථෝ බලාදන්‍යත්‍ර නීයතෙ;
ප්‍රහාරාහාර සංහාර විහාර පරිහාරවත්.

ධාත්වර්ථඃ, ධාතූන්ගේ අර්ථයතෙමේ; උපසර්ගේණ, උපසර්ගයා විසින්; බලාත්, ලාහෙලා; අන්‍යත්‍ර, අන්තැන්හි; නීයතෙ, පමුණුවනුලැබේ; එනම්, ප්‍රහාර, ආහාර, සංහාර, විහාර, පරිහාරවත්, මෙසේයි—ප්‍රහාර ගැසීම; ප්‍රහරති, ගසයි; ආහාරඃ, බතයි; ආහරති, කයි ගෙණෙයි හෝයි; සංහාරඃ, හැකිලීම විනාශය; සංහරති, හකුල

පඤ්ඤ, ප්‍රකාරයෙන් දැනමයි–විප්පකතං, කරන්ට ආරම්භයි හෙවත් අඩාලකරණලදී–පණීතං, උතුම් හෙවත් ප්‍රධානබවට පමුනුවනලදී–පකඩ්ඪිතං, ඇතුල්නී බහනලදී–පවාසී, වෙන්ව විසූයේ හෙවත් විදෙසගතයි–පාචරියො, ආචාර්‍ය්‍යයාගේ ආචාර්‍ය්‍යයයි–පවඩ්ඪකායො, අතිසයින් වැඩුනාවූ ශරීර ඇතෙත්යි–පභවති, උපදී–පගුනං, පිනාය න පමනා ඇති හෙවත් පරිපූර්ණයි–පසන්නං, අපගත කාලුෂ්‍ය ඇතෙත්යි හෙවත් ප්‍රසන්නයි–පණිහිතං, ප්‍රාර්ථනාකරණලදී—මෙති ආදී ශබ්දයෙන් පදෙශො යනාදී

යි කැටිකෙරෙයි; විහාර, වාසඃ විහරති, වෙසෙයි; පරිහාරඃ, හැරීම පැවැත්මහෝයි; පරිහරති, අත්හරි පොෂණයකෙරේ හෝයි—මේ අවසානයෙහි පෙණෙන වති ප්‍රත්‍යය ප්‍රහාරාදී සියලු ශබ්දයන් හා පාඨක් සම්බන්ධයයි දතයුතුයි; මෙහි, එකම, හෘඤ්, හරණෙ යන ධාතුව ප්‍රාදී සම්බන්ධයෙන් අනෙකාර්ථ ප්‍රකාශකබැව් දතයුතුයි.

ධාත්වර්ථං බාධතෙ කශ්චිත් කශ්චිත් තමනුවර්තතෙ
තමෙව විශිනෂ්ටයන්‍ය උපසර්ගගතිස්ත්‍රිධා.

කශ්චිත්, කිසි උපසර්ගයෙක්; ධාත්වර්ථං, ධාතුහුගේ අර්ථය; බාධතෙ, වලකා; කශ්චිත්, අනික් කිසි උපසර්ගයක්; තං අනුවර්තතෙ, එම ධාත්වර්ථය සමග වැටෙයි; අන්‍යඃ, වැලි අනෙකෙක්; තමෙව, ඒ ධාත්වර්ථයම; විශිනෂ්ටි, වෙසෙසයි; උපසර්ගගතිඃ, උපසර්ගයන්ගේ ස්වභාව; ත්‍රිධා, මෙසේ තුන්වැදෑරුම්–මෙද බහුතරාචාර්‍ය්‍ය සම්මතයි,

යස්මාදුපසෘජන්‍යර්ථාන් පදස්‍යොපරි ගච්ඡති
ක්‍රියායොගවහස්තස්මාදුපසර්ගඉති සම්මතඃ.

යස්මාත්, යම්හෙයකින්; අර්ථාන්උපසෘජන්, අර්ථයන් විහුරුවමින්; ක්‍රියායොගවහඃ, ක්‍රියාසම්බන්ධ උසුලනෙන්; පදස්‍යඋපරි, පදයාගේ මතෙහි; ගච්ඡති, යේද; තස්මාත්, එහෙයින්; උපසර්ගඃඉති, උපසර්ගයයි; සම්මතඃ, දනාලදී.

නාමයන්ද, පකාසති යනාදි ක්‍රියාවන්ද ගනෙන්යි—මෙහි හැම ප්‍රාදීන්ගේ * නාම ග්‍රහණයද ක්‍රියාදී ග්‍රහණයද මෙසේ දතයුතු.

පරා ඉති, පරිහාණි පරාජයගතිවික්කමාමසනාදිසු-පරා යන මේ උපසර්ගයතෙම; පිරිහීමය, පැරදීමය, ගතිය හෙවත් පිහිටය, උත්සාහය, පරාමර්ශනය හෙවත් ස්පර්ශය-ආදී ශබ්දයෙන් අභිසජ්ජය ප්‍රතිපක්ෂභාවය යන මේ ආද්‍යර්ථයන්කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි-පරාභවො, පිරිහීමයි; පරාජිතො, පැරදියේයි; පරායණං, පිහිටයි; පරාක්කමො, උත්සාහයි; පරාමසනං, ස්පර්ශකිරීමයි—ආදී ග්‍රහණයෙන් සීලබ්බතපරාමාසො පරාමසති යනාදී ගතයුතු.

නි ඉති නිස්සෙස නිග්ගත නීහරණන්තොපවෙසනාභාව නිසෙධනික්ඛන්තපාතුභාවාවධාරණ විභජනූපමානුපධාරණාවසාන ඡෙකාදීසු—නි යන මේ උපසර්ගයතෙම; නිරවශෙෂය, නිර්ගතය, වෙන්කිරීමය, ඇතුළත්හි ප්‍රවෙශකිරීමය, නොවීමය, වැළකීමය, නිෂ්ක්‍රාන්තය හෙවත් නික්මීමය, පහළවීමය, නිශ්චය, විභාගකිරීමය, උපමාය, දැරීමය, කෙළවරය, දක්ෂය-ආදී ශබ්දයෙන් සන්නිවේශය, අත්‍යර්ථය, මොක්ෂය, රාශිග්‍රහනය, නියොගය, හීනාර්ථය, ප්‍රසාදය, විනාශය, දර්ශනය, සමීපත්වය, බන්ධනය, ප්‍රාදුර්භාවය, වියොගය, උපරතිය යන මේ ආද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි-නිරුත්ති, නිරවශෙෂයෙන් කීමයි; නික්කිලෙසො, විගත කෙලෙශයන් ඇත්තේයි; නියාති, පහවේ; නිවාරණං, වෙන්කිරීමයි; නිඛාතො, බිම හිඳුවනලදී හෙවත් භූමිගතකරණලදී; නිම්මක්ඛිකං, මැස්සන් නැතිබවයි; නිවාරෙති, වලකා; නිබ්බුතො, නිෂ්ක්‍රාන්තවූ තෘෂ්ණා ඇත්තේයි; නිබ්බාණං, නිෂ්ක්‍රාන්තවූ තෘෂ්ණාවයි නිවනි; නිම්මිතං, මවනලදී හෙවත් නිමවනලදී; නිව්ජෙසො, සනිවූහති හෙවත් නිණීනයි; නිද්දෙසො, විභාගකොට කියනලදී නොහො

* ප්‍රාදී සූත්‍රයන්ගේ.

ත් විස්තරහෙයින් දක්වීමයි; නිදස්සනං, දෘෂ්ටාන්තයි හෙවත් උදාහරණ වශයෙන් දක්වීමයි; නිස්සාමිනං, ශ්‍රොතෘවිඥානයන්ගෙණ සිතින් දරීමයි; නිසිතං, සමාපතයි; නිපුණො, දක්‍ෂයි—ආදි ශබ්දයෙන් නිරොධ නිබ්බුත නිග්ගහ නිපාත නිලය යනාදී ගතයුතුයි.

නි ඉති නීවරණ නීහරණාදිසු—නි යන මේ උපසර්ගයතෙම; දුරුකිරීමය, වැලකීමය-ආදි ශබ්දයෙන් ගැන්මය අශොභනය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි—නීහරති, ඉවත්කෙරේ හෙවත් දුරුකෙරේ; නීවරණං, වැලකීමයි-ආදි ශබ්දයෙන් නීහරණං, නීරසං යනාද්‍ය ගතයුතු.

උ ඉති උග්ගතුබ්භකම්මප්පධාන (උක්ඛෙප) විශොග සම්භව අත්තලාභ සත්ති සරූප කථනාදිසු—උ යන මේ උපසර්ගයතෙම; නැගීමය, උඩුකිරීමය හෙවත් අස්නෙන් නැගිසිටීම ආදි ඌර්ධව ක්‍රියාය, මතුබලා දැමීමය, විප්‍රවාසය, උත්පත්තිය, ආත්මලාභය, උත්සාහය, ස්වරූපයෙන් කීමය—ආදි ශබ්දයෙන් සමෘද්ධිය, ප්‍රාදුර්භාවය, වරදය, පූජාය, අභාවය, දුබලත්වය, ප්‍රකාශය, දක්‍ෂත්වය, කථනය, මොක්‍ෂය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි-උග්ගච්ඡති, නැගේ; උට්ඨිතො, යමකින් මත්තට නැගේ; උක්ඛෙපො, මතුබලා දමීවයි; උත්තමො, උතුම් හෙවත් ලොකොත්තරයි; උබ්බාසිතො, වෙන්වමවිශුයේයි; උබ්භූතො, සමභවී; උප්පන්නං ඤාණං, ඤාණයතෙම පහළවී උපනි * උස්සහති, උත්සාහකෙරේ; උද්දිසති, ස්වරූපයෙන් කීයා—ආදි ශබ්දයෙන් උක්කාස උබ්භාර උත්තාමම උබ්බට්ටෙති යනාදි ගතයුතු.

දු ඉත්‍යශොභනාභාව කුච්ඡිතාසම්ද්ධි කිච්ඡ විරූපතාදිසු—දු යන මේ උපසර්ගයතෙම; අශොභනය, අභාවය, කුත්සිතය, අසමෘද්ධිය, කෘච්ඡ්‍රය, විරූපය-ආදි ශබ්දයෙන් ඊෂදර්ථය, අසන්තොසය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේමෙසේයි-දුග්ගන්ධො, පිළිකුල් ගඳ ඇත්තේයි; දුබ්භික්ඛං, ආහාරනැත්තේයි; දුක්කතං, නපුරුකොට

* ආත්මප්‍රතිලාභය කෙළේ.

කරණුදී හෙවත් ලාමකකොට කරණලදී; දුස්ස ස්සං, අසමෘඬවූ ගොවිතැන් ඇත්තේයි; දුක්කරං, දුක්සෙන් කරණුලබනෙන්යි; දුබ්බණ්ණො, විරූපවූ පැහැ ඇත්තේ යි යන මේආදී ගතයුතු.

සං ඉති සමොධානසම්මාසමසමන්තභාව සංගත සංඛෙප භුසත්ථ [සුහත්ථොපපත්ථි] පභවාභිමුඛභාව සංගහ පිධාන පුනප්පුන කරණ සම්බාධාදීසු—සං යන මේ උපසර්ගයතෙම; එක්කිරීමය, සමයගර්ථය, සමය, හාත්පසින්වීමය, සංගතිය, සංක්ෂෙපය, භෘශාර්ථය, සහාර්ථය, අල්පාර්ථය, උත්පත්තිය, අභිමුඛවීමය, ගැන්මය, පිදහනය හෙවත් වැසීමය, නැවත නැවත කිරීමය, සම්පන්නතාය-ආදී ශබ්දයෙන් පූජාය, දුරීමය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේමෙසේයි-සන්ධි, එක්වීමයි; සමාධි, එකාග්‍ර ඛන චිත්තචෛතසිකයන් අවික්ෂෙප ලක්ෂණයෙන් පිහිටුවා-සම්පයුත්තො, සමව එකොත්පාදාදි ප්‍රකාරයෙන් යුක්තයි-සම්මාසම යන අර්ථවෙහි වෙනස මෙසේයි; සංකිණ්ණො, හාත්පසින් ගැවසීගත්තේයි; සමුප්පන්නො, හාත්පයින් උපතාරහෙයින් නිමයි—සංගමො, සංගතියි—සමාවායො, සංක්ෂෙපයි; සාරත්තො, අතිශයින් ඇළුනේයි; සංවාසො, එක්ව විසීමයි; සමග්ගො, මඳක් අගණේයි; සම්භාවො, උත්පත්තිකාරණයි නොහොත් ලැබීමයි; සම්මුඛා, හමුවීමයි නොහොත් සමීපවීමයි; සංගණ්හාති, සවිස්තාර සෙරේ හෙවත් ධර්මාමිස දානාදියෙන් සංග්‍රහකෙරේ; සංවුතං, පියනලදී; සන්ධාවති, නැවත නැවත දිවේ; සම්පන්නො, සමෘඬයි හෙවත් අනූනයි—ආදී ශබ්දයෙන් සඞ්ඛ්‍යා සඞ්ඛාත සණ්ඨාන සම්භාර සඤ්ඤා, සඞ්ගාම සංසය යනාදී ගතයුතු.

වි ඉති විසෙස විවිධ විරුද්ධ විගත වියොග විරූපතාදීසු—වි යන මේ උපසර්ගයතෙම; විශේෂාර්ථය, විවිධාර්ථය, විරුද්ධාර්ථය, විගතාර්ථය, විරූපත්වය—ආදී ශබ්දයෙන් අතිශය, අභාවය, අත්‍යර්ථය, ඓශ්වර්‍ය්‍යය, කලහය, ප්‍රාදුර්භූතය, සන්තොෂය, නිශ්චය, දූරය, දානාභිමුඛභ

වය, මෝහය, අනවස්ථිතිය, ප්‍රධානත්වය, භේදය, දක්‍ෂත්වය, සහාර්ථය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි-විමුත්ති, විශේෂයෙන් මිදීමයි; විසංයෝ, විශේෂයෙන් හරණලදී; විමති, සංසයයි හෙවත් විවිධකොට සිතීමයි; විචිත්‍රං, විසිතුරුයි; විවාදෙ, විරුඬවූ වාදයි; විමලං, නිර්මලයි; විප්පයුත්තො, වෙන්ව යෙදුනේයි; විරූපො, නපුරුවූ රූප ඇත්තේයි-ආදි ශබ්දයෙන්, විරති, විහාර, විස්සාස, විවාහ, යනාදි ගතයුතු.

අව ඉත්‍යධොභාව වියොග පරිභවාවජානන සුඩිනිච්ඡය දෙසථෙය්‍යාදිසු—අව යන මේ උපසර්ගයතෙම, යටබලා වීමය, විප්‍රයොගය, (හැරීමය), අවඥාය, අවබොධය, සුඩිය, සනිටුහන, ප්‍රදෙශය, ථෙය්‍යය-ආදි ශබ්දයෙන්, අල්පාර්ථය, අවකාශය, ව්‍යාප්තිය, හානිය, වාක්ක්‍රියාය, ඌනය, ප්‍රාප්තිය, යන මේආදි අර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ-හේ මෙසේයි-අවක්ඛිත්තචක්ඛු, යටබලා හෙලනලද ඇස් ඇත්තේයි; ඔමුක්ක උපාහණො, පයින් ගලවනලද වහන් ඇත්තේයි; අවකොකිලං වනං, කොවුලන් විසින් හරණලද වනයයි; අවජානනං, පරිභවකොට හෝ නින්දාකොට දැන්මයි; අවමඤ්ඤති, නීචකොට සිතා; අවගච්ඡති, දනී; ඔදනං වොදනංවා, පිරිසිදුයි; අවධාරණං, නිශ්චයකොට දැරීමයි; අවකාසො, ප්‍රදෙසයි; අවහාරෙ, සොරානැන්මයි-ආදි ශබ්දයෙන් අවජීයති, පරදවනු ලැබේ; අවට්ඨිති, ස්ථිතිය; ඔකාසාති, පැමිනීමයි; ඔවදති, අවවාදකෙරේ; අවසානං, පැසීනතායි යන මේ ආදි ගතයුතු.

අනු ඉති අනුගතානුපවර්තන පච්ඡත්ථ භූසත්ථ සාදිස්ස හීන තතියත්ථ ලක්ඛනිත්ථම්භූතාක්ඛාන භාග වීච්ඡාදිසු—අනු යන මේ උපසර්ගයතෙම; අනුගතාර්ථය, අනුපවර්තනාර්ථය, පශ්චාදර්ථය, අතිශයාර්ථය, සදෘශභාවය, හීනාර්ථය, තෘතීයාර්ථය, ලක්‍ෂණාර්ථය, තත්ප්‍රකාරයකට ප්‍රාප්තයහුගේ කීමය, කොඨාසය, ප්‍රතිච්ඡාය-ආදි ශබ්දයෙන් අනුවෘත්තිය, අවධානාවය, අවකාශය යන මේ

ආදෘශ්‍යීයන් කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි-අන්වේති;
අනුවයේ; අනුසයො, අප්‍රහීණ භාවයෙන් සන්තානයෙහි
නොසිඳී පවත්නේයි; අනුරථං, රථයාගේ පිටිපසයි; අ
නුරත්තො, අතිසයින් ඇලුනේයි; අනුරූපං, සදෘශයි;
අනුසාරිපුත්තං පඤ්ඤවන්තො, නුවනැත්තාහු නුවනින්
ශාරිපුත්‍රයන්හට හීනයෝයි; නදිමන්වවසිතාසෙනා, සෙනා
තොමෝ නදියහා එක්ව අනුබඩයි හෙවත් නදියහා එක්
ව පවත්නීයි; රුක්ඛමනුවිජ්ජෝතතෙ විජ්ජු, විදුලිය වෘ
ක්ෂය ලක්ෂණකොටගෙණ බබලා; සාධු දෙවදත්තො
මාතරමනු, දෙවදත්තතෙම මවකෙරෙහි සාධුත්වයට පැ
මිනියේයි; යදෙත්ථ මං අනු සියා නං දීයතු, මෙහි යමෙක්
මා නිසා තබනලදද මාගේ කොඨාසයයි සේයි ඒ කොට
ස දෙනුලැබේවා; රුක්ඛං රුක්ඛං අනුවිජ්ජෝතතෙ ච
න්‍දෝ, චන්‍ද්‍රතෙම වෘක්ෂයෙක්හි වෘක්ෂයෙක්හි බබලා හෙව
ත් වෘක්ෂයක් වෘක්ෂයක් පාසා බබලා-ආදි ශබ්දයෙන් අ
නුකම්පා, අනුග්‍රහ යන මේආදි ගතයුතු.

පරිති සමන්තතොභාව පරිච්ඡෙද වජ්ජනාලිඞ්ගන නි
වසන පූජා භොජනාවජානන දොසක්ඛාන ලක්ඛනාදි
සු—පරි යන මේ උපසර්ගයතෙම; හාත්පසින්වීමය, පිරි
සිඳීමය, දුරුකිරීමය, වැලඳගැන්මය, හැඳීමය, පිදීමය,
වැළඳීමය, අවඥය, දොෂකීමය, ලක්ෂණය—ආදි ශ
බ්දයෙන් තෘප්තිය, වනපතිය, ශොකය යනාදෘශ්‍යීයන් කෙ
රෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි—පරිවුතො, හාත්පසින් පි
රිවරණලදී; පරිච්ඡෙදය්‍යං, පිරිසිඳ දතයුතුවූයේයි; පරි
හරති, වලහා යේ හෙවත් දුරුකෙරේ; පරිසජති, වැ
ලඳගණී; වත්ථං පරිදහෙස්සති, වස්ත්‍රය හඳී; පරිචරියා,
අත්පා මෙහෙකිරීම්ආදි වශයෙන් පූජාකිරීමයි; භික්ඛුං පරි
විසති, භික්ෂූනු වළඳවා; පරිභවති, අවඥකෙරේ; පරි
භාසති, දොෂ ප්‍රකාශකෙරේ; රුක්ඛං පරිවිජ්ජෝතතෙ
විජ්ජු, විදුලියතොමෝ වෘක්ෂය ලක්ෂණකොටගෙණ බ
බලා—ආදි ශබ්දයෙන් සාධු දෙවදත්තො මාතරං පරි;
යදෙත්ථ මං පරි සියා තංදීයතු, රුක්ඛා පරිවිජ්ජෝත තෙ
චන්‍දෝ යන මේආදි ගතයුතු.

අධීති අධිකිස්සරූපරිභාවාධිභවනජ්ඣායනාධිට්ඨානනිච්ඡයපාපුණනාදිසු—අධි යන මේ උපසර්ගයතෙම; අධිකාර්ථය, ඊශ්වරාර්ථය, මත්තෙහිවීමය, මැඩපැවතීමය, හැදෑරීමය, ඉටීමය, සනිටුහන්කිරීමය, පැමිණීමය—ආදි ශබ්දයෙන් වෙසෙසීමය යන මේ අර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ-මෙසේයි-අධිසීලං, අධිකවූ සීලයයි; අධිපති, ඊශ්වරයි; අධි බ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලා, පඤ්චාල ජනපදවාසීහු බ්‍රහ්මදත්තයා ඊශ්වරකොට ඇත්තානුයි; අධිරෝහති, මත්තට නැගේ; පඨවිං අධිසෙස්සති, පෘථිවියගේ මත්තෙහි හොවී; අධිභවති, මැඩපවත්වා; අධීතෙ, හදාරා; අධිට්ඨාති ඉටා; අධිමොක්ඛො, නිශ්චයයි; අධිගච්ඡති, පැමිණේ-ආදි ශබ්දයෙන් අධිකරෝති යනාදී ගතයුතු.

අභීත්‍යභිමුඛභාව විසිට්ඨාධිකුද්ධකම්ම කුල සොරූප්ප වන්දන ලක්ඛණිත්ථම්භූතක්ඛානවිච්ඡාදීසු—අභි යන මේ උපසර්ගයතෙම; ඉදිරිය, විශිෂ්ටාර්ථය, අධිකාර්ථය, ඌර්ධ්වක්‍රියාය, කුලය, සුරූපය, වැඳීමය, ලක්ෂණය, ඉත්ථම්භූතයාගේ කීමය, ව්‍යාප්තෙච්ඡාය—ආදි ශබ්දයෙන් වෘද්ධිය, අසන්නය, පූජාය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—මෙසේයි—අභිමුඛො, ඉදිරියයි; අභික්කමති, ඉදිරිවයේ; අභිධම්මො, විශිෂ්ටවූ ධර්මයයි; අභිවස්සති, අධිකව වසී; අභිරූහති, උඩට නැගේ; අභිජාතො, මනාකුලෙහි උපන්නෙයි; අභිරූපො, සුන්දරවූ රූ ඇත්තේයි; අභිවාදෙති, වඳී—මෙහි ඉත්ථම්භූතාදීහු පෙරසේමැයි-ආදි ශබ්දයෙන් අභිධාන, අභිධෙය්‍ය යනාදීහු ගතයුතු.

පතීති පතිගත පටිලොම පටිනිධි පතිදාන නිසෙධ නිවත්තන සාදිස්ස පතිකරණාදාන පතිබොධපටිච්චලක්ඛණිත්ථම්භූතක්ඛානභාගවිච්ඡාදිසු-පති යන මේ උපසර්ගයතෙම; පතිගතය, පටිලොමය, මුඛ්‍ය සදෘශය, ප්‍රතිදානය, ප්‍රතිෂෙධය, නැවතීමය, සදෘශභාවය, ප්‍රතික්‍රියාය, ගැන්මය, අවගමනය, නිසිමය, ලක්ඛනය, ඉත්ථම්භූතයාගේ කථනය, කොට්ඨාසය, විප්සාය—ආදි ශබ්දයෙන් විරුද්ධය, ආදරකිරීමය, පිණීසය, පශ්චිමක්‍රියාය, අභිමුඛය,

ගමනය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි—පච්චක්ඛං, චක්ඛුරාදි ඉන්ද්‍රියයන් නිසා පවත්නා ඥාණයයි; පටිසොතං, ගඞාවගේ ඉහලයි; ආචරියතොපතිසිස්සො, ශිෂ්‍යතෙම ආචාර්‍ය්‍යයාහා සදෘශයි; තෙලප්පි ඛනං පතිදදති, තෙලාර්ථීපුරුෂතෙම ගිතෙල මතුබලා * දේ; පටිසෙධො, වලකා; පටික්කමති, නවත්නේයි; පතිකාරෙ, පිළියමයි; පතිගණ්හාති, පිළිගණී; පටිවෙධො, ප්‍රතිවෙධ කිරීමයි; පච්චයො, හෙතුයි, ආශ්‍රයකිරීමයි-ලක්ෂණාදිය පෙරසේමැයි-ආදි ශබ්දයෙන් පටිවිරති යන මේආදි ගත යුතු.

සු ඉති සොභන සුන්දරසම්මාසම්බුධ සුඛත්ථාදිසු—සු යන මේ උපසග්ගයතෙම; සුන්දරාර්ථය, මනාය, අවිපරීතාර්ථය, සම්පන්නාය, සුඛාර්ථය—ආදි ශබ්දයෙන් භාෂාර්ථය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි-සුගන්ධො, සොභන ගඳඇතෙත්යි; සුනතො, සුන්දරවූ කායගති ඇතෙත් නොහොත් නිර්වාණාභිමුඛව මනොගතියෙන් ගියේයි; සුභික්ඛං, සමෘධවූ භික්ෂාඇතෙත්යි; සුකරං, සුවසේ කටහැකි වනෙත්යි—ආදි ශබ්දයෙන් සුඛට්ටං යන මේආදි ගතයුතු.

ආ ඉත්‍යභිමුඛභාවුඩකම්ම මරියාදාභිවිධි පත්තිචජා පරිස්සජනාදිකම්මගහණ නිවාස සමීපවිහානාදිසු—ආ යන මේ උපසග්ගයතෙම; අභිමුඛවීමය, උද්ධකම්මය, ඉම හැර ගැන්මය, හිමහා එක්කොටගැන්මය, ප්‍රාප්තිය, කැමතිවීමය, වැලඳගැන්මය, ආරම්භය, ග්‍රහණය, ස්ථානය, ආසන්නාය, කැඳවීමය—ආදි ශබ්දයෙන් බන්ධනය, දුක්ඛය, ඊෂදර්ථය, නිවෘත්තිය, අප්‍රසාදය, ආසිංසනය, ස්මරණය, පිහිටීමය, විස්මය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි-ආගච්ඡති, අභිමුඛව ඒ; ආරොහති, උඩට නැගේ; ආපබ්බතාඛෙත්තං, පබ්බතය දක්වා ක්ෂෙත්‍රයයි; ආකුමාරං යසො කච්චායනස්ස, කාත්‍යායන ස්ථවිරයාගේ යසස කුමාර භික්ෂූන් දක්වා පවත්නේයි; ආපත්තිමාපන්නො, ආපත්තියට පැමිණියේයි; ආකඞ්ඛා, කැමති

* නැවත.

ඵමයි; අලිඛනනං, වැලඳගැන්මයි; ආරම්භො, පටන්ගැ
න්මයි; ආදියති, ගණී; ආලබති, විශෙෂයෙන් ගණී; ආවස
ථො, නිවාසස්ථානයයි; ආසන්නං, සමීපයයි; ආමන්තෙ
ති, කැඳවා-ආදි ශබ්දයෙන්, අවජරිය, ආලොක, ආවි
ල යන මේආදි ගතයුතු.

අතිත්‍යතික්කමනාතික්කන්තාතිසය භුසත්ථාදිසු—අති
යන මේ උපසර්ගයතෙම; ඉක්මීම්ය, අතික්‍රාන්තය, අ
තිසය, භෘශාර්ථය-ආදි ශබ්දයෙන් අනතික්‍රාන්තභාවය, පූජාය,
අතිතය, ප්‍රසංසාය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—යේ
මෙසේයි-අතිකුසලො, සෙසසන්ට වඩා අතිසයින් දක්ෂ
යි; අතිකොධො, දැඩිවූ ක්‍රොධයයි; අතිවුෂ්ටි, ඉතා වර්ෂා
වයි-ආදි ශබ්දයෙන් අතිහරිත්වා, අතිරිත්තං, අතිදෙවො
යනා මේ ආදීනු ගතයුතු.

අපිති සම්භාවනාපෙක්ඛා සමුච්චය ගරහ පඤ්හාදිසු-
අපි යන මේ උපසර්ගයතෙම; සම්භාවනාය, අන්‍යයක්හු
ගේ අපෙක්ෂාකිරීමය, සම්පිණ්ඩනය, නින්දාය, ප්‍රශ්නය-
ආදි ශබ්දයෙන් පිධානය, ආසංසාර්ථය යනාද්‍යර්ථයන්
කෙරෙහි වැටේ—යේ මෙසේයි-අපිදිබ්බෙසු කාමෙසු,
දිව්‍යපඤ්චකාමයෙහි පවා; රතිං සොනාධිගච්ඡති යනු හා
සම්බන්ධයි; මෙරුම්පි විනිවිජ්ඣිත්වා ගච්ඡති, මෙරුප
ර්වතය පවා විනිවිද යනෙන්යි; අයම්පි ධම්මො අනිය
තො, මේ ධර්මයද අනියතයි; ඉතිපි අරහං, මේ කාර
ණයෙනුදු අර්හත්නම් වේ; මේ ඉති ශබ්දය කාරණයෙන්
කියනලද, අපි ශබ්දය අනික් කාරණය සමුච්චයකරණු
ලදි, එහෙයින් ආරකත්තාව අරීනං, අරානං හතත්තාව,
පාපකරණෙ රහාභාවාච, පච්චයාදීනමරහත්තාව අර
හං යි යොදනු—අන්තම්පි අන්තගුණම්පි ආදාය, අතුතුද
අතුතුඹහන්ද ගෙණ; නික්ඛමති යනු හා සම්බන්ධයි; නි
න්දායෙහි, අම්හාකං අපි පණ්ඩිතක, තොද අපට පණ්ඩිත
යෙහිය; ප්‍රශ්නයෙහි, අපිභන්තෙ භික්ඛං ලභිත්ථ, වහන්
ස භික්ෂා ලද්දද-ආදි ශබ්දයෙන් අපිධානය යන මේ ආදීනු
ගතයුතු.

අප ඉත්‍යපගතගරහ වජ්ජන පූජාපද්‍දුසසනාදිසු—අප

යන මේ උපසර්ගයතෙම: අපගතාර්ථය, ගර්හාය, දුරුකිරී මය, පූජාය, අප්‍රීතිය—ආදී ශබ්දයෙන් වැලකීමය, නින්දා භය, චෞරකර්මය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි-අපගතාර්ථයෙහි-අපමානො, පහවූ මානාඇ ත්තේයි; අපෙතො, පහවී; නින්දායෙහි, අපගබ්භො, නින්දා වූ ගර්භසෙය්‍යා ඇත්තේයි හෙවත් නපුරුවූ පිළිසඳඇ ත්තේයි; නොහොත්, අපගබ්භො, ශ්‍රමණ භවත් ගෞත මතෙම විගතවූ ගර්භසෙය්‍යා ඇතිහෙයින් පුනර්භවාභි නිර්වෘත්තියක් නැත්තානුයි අපගර්භනම් වේ; වර්ජනයෙ හි, අපසාලාය ආයන්ති වාණිජා, වෙළඳනු සාලාව හැර යෙත්; පූජායෙහි, වුඩ්ඪාපචායී, මහල්ලන්ට පුදන සුලුයි නොහොත් වෘඬයන්ට වඳනා සුලුස්; අප්‍රීතියෙහි, අපර ජ්ඣති, අප්‍රීතිවේ හෙවත් අපරාධකෙරේ, සිත සැළඹව යි සේයි-ආදී ශබ්දයෙන් අපවදති, ව්‍යපදිසති මේ ආදී ගතයුතු.

උප ඉත්‍යුපගමන සමීප්‍රපත්ති සාදිස්‍යාධිකුපරිභාවා නසන දෙසක්ඛාන සඤ්ඤ දුබ්බ කම්මපූජා ගෙහාකාර භූෂණාදීසු—උප යන මේ උපසර්ගයතෙම; සමීපගමනය, ආසන්නය, ප්‍රාප්තිය නොහොත් යුක්තිය, සදෘශබව, අ ධිකය, මනොතර්ජීමය, නොකෑමය, දෙෂකීමය, සංඥාය, පූර්ව ක්‍රියාය, පිදීමය, විනාතය විසින් ගතයුතු ආකාරය, භූ ෂාර්ථය, යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ—හේ මෙසේයි- උපගමනයෙහි, නිසින්නංවා උපනිසීදෙය්‍ය, හුන් භික්ෂුනු කරා ළඟවා හිඳිනව් හෝ; සමීපයෙහි, උපනගරං, නුව ර සමීපයයි; උත්පත්තියෙහි, සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති, ස්වර්ගලොකයෙහි උපදී නොහොත් යුක්තායි—එහි උදාහ රණ මෙසේයි-උපපත්තිතො, යුක්ති හෙයින්; ඉනබත්තිනි, බලානුයි හෙවත් අරමුණු අනුභවකෙරෙණුයි; උපෙ නබා, උපෙක්ෂානමු; සදෘශයෙහි, උපමානං, සදෘශයි; අ ධිකාර්ථයෙහි, උපඛාරියං දෙණෙ, තිඛෙක්ඛාරියව අධි කයි; උපරිභාවයෙහි, උපසම්පන්නො, සාමණේර භාව යෙන් මත්තට පැමිනියේයි; නොකෑමෙහි, උපවාසො, ලඞ්ඝනායයි හෙවත් නොවැලදීමයි; දෙෂප්‍රකාශයෙහි, උ

පවදති, දෙසයන්තියා; සාඥයෙහි-උපධා, සංඥායි; උපසග්ගො, ප පරාදි උපසග්ග සංඥායි-පූර්‍වක්‍රියායෙහි; උපක්කමො, ප්‍රාණාතිපාත ව්‍යතික්‍රම නිමිත්තවූ පූර්‍ව ප්‍රයොගයයි; උපකාරෙ, පළමුකොට වැඩකිරීමයි-පූජායෙහි, බුද්ධුපට්ඨානො, බුදුන් පූජාකරනෙනැයි; මාතුපට්ඨානං, මවුන්ට පූජාකිරීමයි; චිත්තයා විසින් ගතයුතු ආකාරයෙහි, සොචෙය්‍ය පච්චුපට්ඨානං, සුචිභාවයෙන් වැටහීමයි; භාගාර්ථයෙහි, උපාදානං, දැඩිකොට ගැන්මයි; උපායාසො, බලවත් ආයාසයයි; උපනිස්සයො, බලවත් ආශ්‍රයයි—ආදි ශබ්දයෙන්, උපරමති, උපධාරෙති යන මේආදි ගතයුතු.

දැන් සචෙතන ප්‍රාදීන්ගේ සාමාන්‍ය විශෙෂාර්ථොදහරණයකොට අනන්තරයෙන් පදසිද්ධි ක්‍රම දක්වනුලැබේ—ඒ ප්‍රාදීන්ගේ නාමාඛ්‍යාතයන් දෙන්නා විශෙෂ කරණභාවය හෙතුකොටගෙණ "පරසමඤ්ඤාපයොගෙ" යන සූත්‍රයෙන් ලිඟු සංඥා කරණලද කල්හි ස්‍යාදි විභක්ති වේ-ප්‍රාපණති වත්තමානෙ-මෙහි "සෙසතො ලොපං ගසිපි" යනෙනාත් ලොපං යනු වැටෙනලද කල්හි "සබ්බා සමාවුපසාපසග්ග නිපාතාදීහිච" මේ විධිසූත්‍රයෙන් ආවුසො ශබ්දයා කෙරෙන්ද උපසග්ග නිපාතයන් කෙරෙන්ද පරවූ සියලු විභක්තීන්ට ලොප්වෙයි, මෙහිම ආදි ශබ්දයෙන් සමහර විවක්ෂිත ස්ථානයෙක්හි සූත්‍ර පදාදීන් කෙරෙන් පරවූ විභක්තීන්ටද ලොප්වේ—ආදි ශබ්දයෙන් ගැළපා පදයන් ගත්තු—භද්දන්ත භන්තෙ යනු උදහරණයි-මේ ගොලොපය සූත්‍රයෙහි ආදි ශබ්දයෙන්ම වේ-මේ සූත්‍රයෙන්ද ආවුසො යන මොහුගේ වෙනම ගැන්ම, කිං ආවුසො තුම්හෙ ආවුසො යී, මෙසේ එකත්ව බහුත්ව සංඛ්‍යාසහිතබව හැඟවීම ප්‍රයොජනකොට ඇත්තෙයි-මේ සූත්‍රයෙහි චකාර "ආහො" යනාදි සූත්‍රයෙහිමෙන් අවධාරණය පිණිසයි........ප, පරා, නි, නී, උ, දු, සං, වි, අව, අනු, පරි, අධි, අභි, පති, සු, ආ, අති, අපි, උප යනු මෙසේ සිඛව විසති ප්‍රාදිහු ප්‍රකෘතියෙන්ම සිටිතියි දතයුතු.

ච ඉති සමුච්චයාන්වාචයෙතරේතරයොග සමාහාරාවධාරණාදිසු—ච යන මේ නෛපාතික පදයතෙම; රැස්කිරීමය, අප්‍රධාන බවය, පදවයක් ඔවුනොවුන් හා යෙදීමය, එක්වූ බවය, නිශ්චය—ආදි ශබ්දයෙන් වාක්‍යොපන්‍යාසය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙති වැටේ.

වා ඉති විකප්පූපමාන සමුච්චය වවත්ථිත විභාසාසු—වා යන මේ නෛපාතික ශබ්දයතෙම; විකල්පය, උපමාය, රැස්කිරීමය, ව්‍යවස්ථිත විභාසාය, චකාරයෙන් සන්දේහය, පදපූරණය යන මේ අර්ථයන් කෙරෙති වැටේ.

න, නො, මා, අලං, හලං, නහි, ඉච්චෙතෙ පටිසෙධනත්ථෙ—න යන නිපාතය, නො යන නිපාතය, මා යන නිපාතය, අලං යන නිපාතය, හලං යන නිපාතය, නහි යන නිපාතය යන මොහු නිෂේධාර්ථයෙහි වැටෙත්.

අලං පරියත්ති භූසනෙසුච—අලං යන මේ නිපාත පදයතෙම; සාමර්ථ්‍යය, අලඞ්කාරය, ච ශබ්දයෙන් ශක්තිය, පරිපූර්ණ භාවය, වාරණය යන මෙතෙක් අර්ථයන් කෙරෙති වැටේ.

අථ ඉති පඤ්හානන්තරියාධිකාරාදිසු—අථ යන මේ නිපාත පදයතෙම; ප්‍රශ්නය, අනන්තරභාවය, ප්‍රස්ථාය, චකාරයෙන් පදපූරණය, මඞ්ගල්‍යය, පටන්ගැන්මය, සාකල්‍යය යන මෙතෙක් අර්ථයන් කෙරෙති වැටේ.

ඛලු ඉති පටිසෙධාවධාරණ පසිද්ධිසු—ඛලු යන මේ නිපාතපදයතෙම; නිෂේධය, නිශ්චය, ප්‍රසිද්ධිය, චකාරයෙන් වාක්‍යාලඞ්කාරය, නැලවීමය, අනුමතිය යන මෙතෙක් අර්ථයන් කෙරෙති වැටේ.

වත ඉත්‍යෙකංසත්ථ ඛෙදානුකම්පා (සඞ්කප්පෙ) සුච—වත යන මේ නිපාතපදයතෙම; ඒකාන්තය, විෂාදය, අනුකම්පාය, සඞ්කල්පනාය, චකාරයෙන් සන්තෝෂය, විස්මය, ආමන්ත්‍රණය යන මෙතෙක් අර්ථයන් කෙරෙති වැටේ.

අථොත්‍යන්වාදෙසානන්තර පඤ්හෙසුච—අථො යන මේ නිපාතපදයතෙම; අනුකථනය, ඉක්බිතිය, ප්‍රශ්නය, චකාරයෙන් මඞ්ගල්‍යය, පටන්ගැන්මය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙති වැටේ.

හි ඉති හෙත්වාවධාරණෙසුච—හි යන මේ නිපාත පදයතෙම, කාරණය, අවධාරණය, චකාරයෙන් විශෙෂාර්ථය, පදපූරණය යන මෙතෙක් අර්ථයන් කෙරෙහි වැටෙ.

තු ඉති විසෙස හෙතුනිවත්තනාදිසුච—තු යන මේ නිපාතපදයතෙම, විශෙෂය, හෙතුය, නිවර්තනය, ආදි ශබ්දයෙන් පදපූරණය, විකල්පය යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටෙ.

පන ඉති විසෙසෙපි—පන යන නිපාත පදයතෙම, විශෙෂය, අපි ශබ්දයෙන් පදපූරණය යන මේ අර්ථයන්කෙරෙහි වැටෙ.

හවෙ වෙ ඉච්චෙතෙ'කංසත්ථෙපි—හවෙ වෙ යන නිපාතයෝ දෙදෙන ඒකාන්තාර්ථයෙහිද වැටෙත්.

හං විසාද සම්භමෙසුපි—හං යන මේ නිපාත පදයතෙම, ඛෙදය, සම්භ්‍රමය යන මේ අර්ථයන්කෙරෙහි වැටේ.

සෙය්‍යථීදන්ති තං කතමන්තාය්‍යෙත්ථෙපි—සෙය්‍යථීදං යන මේ නිපාත පදයතෙම, ගේ කෙසේද යන මේ පෘච්ඡාර්ථයෙහි වැටේ.

අත්ථි සක්කා ලබ්භා ඉච්චෙතෙ පඨමායං—ප්‍රථමා විභක්තියෙහි වැටෙනානාවූ, අත්ථි යන මේ නිපාතය, විද්‍යමානභාවයෙහිද, කාල සාමාන්‍යයෙහිද, සක්කා යන නිපාතය, පිළිවන යන අර්ථයෙහිද; ලබ්භා යන නිපාතය ලැබෙයි යනාද්‍යර්ථයන් කෙරෙහි වැටෙත්.

ආවුසො, අම්භො, හම්භො, අරෙ, රෙ, ජෙ, ඉච්චෙතෙ ආමන්තනෙ—ආමන්ත්‍රණයෙහි වැටෙනානාවූ ආවුසො යන මේ නිපාතය සමානයන්ගේ ආලපනයෙහිය—අම්භො හම්භො අරෙ රෙ යන මේ නිපාතයෝ හීනයන්ගේ ආලපනයෙහිය—ජෙ යන නිපාතය දසීන්ගේ ආලපනයෙහිද වැටෙති.

දිවා භිය්‍යො නමො ඉච්චෙතෙ පඨමා දුතියායච—ප්‍රථමා ද්විතීයා විභක්තිවූ, දිවා යන නිපාතය දවල්හිද, භිය්‍යො යන නිපාතය, නැවතය බොහෝය යන අර්ථයෙහිද, නමො යන නිපාතය නමස්කාරයෙහිද යන මේ අර්ථයන් කෙරෙහි වැටෙත්.

සයං, සාමං, සං, සම්මා, * කිනති ඉච්චෙතෙ තතියත්ථෙ—තෘතීයාර්ථයෙහි වැටෙනානාවූ, සයංය සාමංය සංය යන මේ නිපාතයන් තුන්දෙන තමා විසින් යනාර්ථයෙහිද, සම්මා යන මේ නිපාතය, ප්‍රශංසායෙන් යන අර්ථයෙහිද, කිනති යන මේ නිපාතපදය, කිසිවකින් යන අර්ථයෙහිද යන මෙතෙක් අර්ථයන් කෙරෙහි වැටෙත්.

සො තො ධාපච්චයන්තාච—පදසො යනාදියෙහි සො ප්‍රත්‍යයාන්තයාද, දුක්ඛතො යනාදියෙහි තො ප්‍රත්‍යයාන්තයාද, එකධා යනාදියෙහි ධා ප්‍රත්‍යයාන්තයාද යන මොහු තෘතීයාර්ථයෙහිම වැටේති දතයුතු.

තවෙතුං පච්චයන්තා චතුත්ථියා—කාතවෙ යනාදියෙහි තවෙ ප්‍රත්‍යයාන්තයාද, දාතුං යනාදියෙහි තුං ප්‍රත්‍යයාන්තයාද යන මොහු චතුර්ථ්‍යර්ථයෙහි වැටෙත්.

සො තොපච්චයන්තා පඤ්චම්‍යත්ථෙ—දීඝසො යනාදියෙහි සො ප්‍රත්‍යයාන්තයාද, රාජතො යනාදියෙහි තො ප්‍රත්‍යයාන්තයාද යන මොහු පඤ්චම්‍යර්ථයෙහි වැටෙත්.

තො සත්තම්‍යත්ථෙපි ත්‍රථාදිපච්චයන්තා ච—එකතො යනාදියෙහි තො ප්‍රත්‍යයාන්තයාද, යත්‍ර යත්ථ යනාදියෙහි ත්‍ර ථ ප්‍රත්‍යයාන්තයෝද-ආදි ශබ්දයෙන් යහිං, තහිං, කහං යනාදි ප්‍රත්‍යයාන්තයෝද සප්තම්‍යර්ථයෙහි වැටෙත්.

සමන්තා, සාමන්තා, පරිතො, අභිතො, සමන්තතො, එකජ්ඣං, එකමන්තං, හෙට්ඨා, උපරි, උද්ධං, අධො, තිරියං, සම්මුඛා, පරම්මුඛා, ආවි, රහො, තිරො, උච්චං, නීචං, අන්තො, අන්තරා, අන්තරං, අජ්ඣත්තං, බහිද්ධා, බාහිරා, බාහිරං, බහි, ඔරං, පාරං, ආරා, ආරකා, පච්ඡා, පුරෙ, හුරං, පෙච්ච, ඉච්චෙතෙ සත්තමියා—සප්තම්‍යර්ථයෙහි වැටෙනානාවූ සාමන්තා යන නිපාතය හාත්පස්හි හෙවත් හැමතැන්හිද, සමන්තා යන නිපාතය ආසන්නයෙහිද හෙවත් සමීපයෙහිද, පරිතො යන නිපාතය ඇතුළත්හිද නොහොත් හාත්පස්හිද, අභිතො යන නිපාතය, සමන්තතො යන නිපාතය හැමතැන්හිම යන අර්ථයෙහිද,

* සච්ච, හැම පොත්හි.

එකජ්ඣං යන නිපාතය එක්තැනෙක්හි යන අර්ථයෙනිද, එකමන්තං යන නිපාතය අනුරූපස්ථානයෙක්හි හෙවත් එකාන්තපස්හී යන අර්ථයෙහිද, හෙට්ඨා යන නිපාතය යටි යන අර්ථයෙහිද, උපරි යන නිපාතය මත්තෙහිද, උද්ධං යන නිපාතය උඩද, අධො යන නිපාතය යටද, තිරියං යන නිපාතය සරසද, සම්මුඛා යන නිපාතය අභිමුඛයෙහිද, පරම්මුඛා යන නිපාතය නොහමුයෙහිද, ආවි යන නිපාතය ප්‍රකාශයෙහිද, රහො යන නිපාතය රහස්හිද, තිරො යන නිපාතය ප්‍රච්ඡන්නයෙහිද, උච්චං යන නිපාතය උස්තන්හිද, නීචං යන නිපාතය මිටිතන්හිද, අන්තො යන නිපාතය අබ්‍යන්තරෙහිද, අන්තරා යන නිපාතය දෙකට මැද යන අර්ථයෙහිද, අන්තරං යන නිපාතය ඇතුළත්හිද, අජ්ඣත්තං යන නිපාතය ආධ්‍යාත්මිකයෙහිද, බහිද්ධා, බාහිරා, බාහිරං, බහි යන නිපාත සතර පිටත යන අර්ථයෙහිද, ඔරං යන නිපාතය මෑත්පසෙහිද, පාරං යන නිපාතය ඈත්පසෙහිද හෙවත් පරතෙරද, ආරා, ආරකා යන නිපාතවය දුරහා සමීපයෙහිද, පච්ඡා යන නිපාතය පසුව යන අර්ථයෙහිද, පුරෙ යන නිපාතය පෙරද, හුරං යන නිපාතය අන්‍යස්ථානයෙහිද නොහොත් හුරං පෙච්ච යන නිපාතවය පරලොව්හිද යන මෙතෙක් අර්ථයන් කෙරෙහි ක්‍රමයෙන් වැටෙත්.

සම්පති, ආයති, අජ්ජ, අපරජ්ජු, පරජ්ජු, සුවෙ, සෙව, උත්තරසුවෙ, හීයො, පුරෙ, * සජ්ජු, සායං, පාතො, කාලං, කල්ලං, දිවා, නත්තං, නිච්චං, සතතං, අභිණ්හං, අභික්ඛණං, මුහුං, මුහුත්තං, භූතපුබ්බං, පුරා, යදා, තදා, ඉච්චෙතෙ කාලසත්තමියා—කාල සත්තම්‍යර්ථයෙහි වැටෙනාවූ, සම්පති යන නිපාතය, දැන් යන අර්ථයෙහිද, ආයති යන නිපාතය, අනාගතකාලයෙහිද, අජ්ජ යන නිපාතය, අද දවස්හිද, අපරජ්ජු යන නිපාතය, පෙරවි දවස්හිද, පරජ්ජු යන නිපාතය, අනිද්‍ද දවස්හිද, සුවෙ සෙව යන නිපාතවය, සෙට දවස්හිද, උත්තරසුවෙ යන නිපාත

* පරෙ, හැම.

ය, අනිද්ද දවස්හිද, පුරෙ යන නිපාතය, අතීතයෙහිද හෙවත් පෙරවිදවස්හිද, සජ්ජු යන නිපාතය, එකෙණෙහිද, සායං යන නිපාතය, සවස්හිද; පාතො යන නිපාතය, උදසන්හිද, කාලං, කල්ලං යන නිපාතවය කාලයෙහිද, දිවා යන නිපාතය, දහවල්හිද, නත්තං යන නිපාතය, රාත්‍රියෙහිද, නිච්චංය සතතංය අභිණ්හංය යන නිපාතත්‍රය, එක්වන්හිද හෙවත් නිරන්තරයෙහිද, අභික්ඛණං යන නිපාතය, නිරන්තරයෙහිද නොහොත් ක්ෂණක්ෂණයෙහිද, මුහුංය මුහුත්තංය යන නිපාතවය, ඇසිල්ලෙක්හිද; භූතපුබ්බංය පුරාය යන නිපාතවය පූර්වයෙහිද, යදා යන නිපාතය යම්කලෙක්හිද, තදා යන නිපාතය එකල්හිද යන මෙනෙක් අර්ථයන් කෙරෙහි වැටෙත්.

අප්පෙව අප්පෙවනාම නු ඉච්චෙතෙ සංසයත්ථෙ—අප්පෙව, අප්පෙවනාම, නු යන නිපාතත්‍රය මෙසේදෝහෝ එසේදෝහොයි සංසයාර්ථයෙහි වැටෙත්.

අද්ධා අඤ්ඤදත්ථු තග්ඝ ජාතු කාමං සසක්කමිච්චෙතෙ එකංසත්ථෙ—අද්ධා, අඤ්ඤදත්ථු, තග්ඝ, ජාතු, කාමං, සසක්කං යන මේ නිපාතයෝ සදෙන එකාන්තයෙන් යන අර්ථයෙහි වැටෙත්.

එව ඉත්‍යවධාරණෙ—එව යන නිපාතයතෙම අවධාරණයෙහි වැටේ.

කච්චි නු නනු කථං කිංසු කිමිච්චෙතෙ පුච්ඡනත්ථෙ—කච්චි, නු, නනු, කථං, කිංසු, කිං යන නිපාතයෝ සදෙන පුළුවුස්මෙහි වැටෙත්.

එවං ඉති ඉත්ථං ඉච්චෙතෙ නිදස්සනෙ—එවං, ඉති, ඉත්ථං යන නිපාතත්‍රය නිදර්ශනයෙහි හෙවත් මෙසේය යන අර්ථයෙහි වැටෙත්.

ඉති හෙතු වාක්‍යපරිසමාත්තිසුච—ඉති යන නිපාතය කාරණයෙහිද, වාක්‍යයාගේ නිමවීමෙහිද; චකාරයෙන් අර්ථ විපර්‍යාසයෙහිද, නිදර්ශනයෙහිද, ආද්‍යර්ථයෙහිද, ප්‍රකාරාර්ථයෙහිද, අවධාරණයෙහිද, ප්‍රත්‍යක්ෂයෙහිද, සන්නිධියෙහිද යන මෙතෙක් අර්ථයෙහි වැටේ.

යාව තාව යාවතා තාවතා කිත්තාවතා එත්තාවතා කීව

ඉච්චේතෙ පරිච්ඡෙදනත්ථේ—යාව, තාව, යාවතා, තාවතා, කිත්තාවතා, එත්තාවතා, කීව යන මේ නිපාතයෝ සත්දෙන කාලාදීන්ගේ නියමිතාර්ථයෙහි වැටෙත්; එහි යාව යාවතා යනු යම්පමණෙක් යන අර්ථයි; තාව තාවතා යනු මෙ පමණෙක් යන අර්ථයි.

එවං සාහු ලහු ඔපායිකං පතිරූපං ආම සාධු සම්පටිච්ඡනත්ථේ—එවං, සාහු, ලහු, ඔපායිකං, පතිරූපං, ආම, සාධු යන මේ සත්දෙන උක්තයාගේ වචනයෙන් ප්‍රතිග්‍රහණාර්ථයෙහි වැටෙත්-මෙහි එවං යනු එසේය යනාර්ථයි, සාහු යනු මැනව යනාර්ථයි, ලහු යනු නොබර්ය යනාඅර්ථයි, ඔපායිකං යනු තොපගේ අන්තෙවාසික සද්ධිවිහාරකත්වය උපායෙන් යුක්තය යන අර්ථයි, පතිරූපං යනු සුදුසුය යන අර්ථයි, ආම යනු එසේය යන අර්ථයි, සාධු යනු මැනව යන අර්ථයි.

යථා තථා යථෙව තථෙව එවං එවමෙව එවමෙවං එවම්පි යථාපි සෙය්‍යථාපි සෙය්‍යථාපිනාම විය ඉව යථරිව තථරිව යථානාම යථාහි යථාච ඉච්චෙතෙ පටිභාගත්ථේ- යථා යනාන ආදිවූ යථාච යනාන අන්තකොට ඇති නිපාතයෝ අටළොස්දෙන සදෘශාර්ථයෙහි වැටෙත්-මෙහි යථා යථෙව යථාපි සෙය්‍යථාපි සෙය්‍යථාපිනාම යන මොනු යම්සේ යන අර්ථයි-තථා තථෙව එවං එවමෙවං යන මොනු එසේමැයි යන අර්ථයි-විය ඉව යනු, මෙන් යන අර්ථයි-යථරිව යනු යම්සේද යනාර්ථයි-තථරිව යනු එසේය යන අර්ථයි-යථානාම යනු යම්යම්සේනම් යන අර්ථයි.

යථා ඉති යොග්‍යතා විච්ඡා පදත්ථානතිවත්ති නිදස්සනෙසුච—යථා යන නිපාතයතෙම යොග්‍යබ්වෙහිද ව්‍යාපනෙච්ඡායෙහිද පදාර්ථයාගේ නොඉක්මීමෙහිද දැක්වීමෙහිද යන මෙතෙක් අර්ථයන්හි වැටේ.

එවං ඉත්‍යුපදෙස පඤ්හාවධාරණිදමත්ථ නිදස්සනාකාර සම්පහංසනූපමාන පරිමාණ්ණේසුච—එවං යන මේ නිපාතයතෙම; උපදෙසය හෙවත් ඉගැන්වීමය, ප්‍රශ්නය, නියමය, ඉදං ශබ්දයාගේ අර්ථය, නිදර්ශනය, ආකාරය, සම්ප්‍ර,

කීර්ණය, උපමාය, ප්‍රමාණය, ආදි ශබ්දයෙන් වචන ප්‍රතිග්‍රහණය, නින්දාය යන මෙතෙක් අර්ථයෙහි වැටේ.

කිඤ්චාපීත්‍යනුග්‍රහාර්ථෙ—කිඤ්චාපි යන මේ නිපාතය තෙම; සම්භාවනාර්ථයෙහි වැටේ.

අහො ඉති ගර්හ පසංසන පත්ථනෙසුව—අහො යන මේ නිපාතයතෙම; නින්දාය, ප්‍රසංසාය, ප්‍රාර්ථනාය යන මෙතෙක් අර්ථයෙහි වැටේ.

නාමෙති ගරහ පසංසන සඤ්ඤ පඤ්හෙසු—නාම යන නිපාතයතෙම; ගර්හාය, ප්‍රශංසාය, සංඥාය, ප්‍රශ්නය යන මේ අර්ථයන් කෙරෙහි වැටේ.

සාධු පසංසනයාචනෙසුව—සාධු යන නිපාතය; ප්‍රසංසා යාච්ඤා දෙක්හි වැටේ.

ඉඞ්ඝ හන්ද ඉච්චෙතෙ චොදනත්ථෙ—ඉඞ්ඝ හන්ද යන නිපාතවය චොදනාර්ථයෙහි වැටෙත්-චොදනානම්, වචන සඤ්චාලනයයි.

සාධු සුට්ඨු එවමෙතං ඉත්‍යනුමොදනෙ—සාධු සුට්ඨු එවමෙතං යන නිපාතත්‍රය අනුමොදනයෙහි වැටෙත්-අනුමොදනනම්, සන්තොෂයෙන් පිළිගැන්මයි.

කිර ඉත්‍යනුස්සවනාසම්භාවනෙසුව—කිර යන මේ නිපාතයතෙම; අනුශ්‍රවණයෙහිද, නොහැදහිය යුතුතැනී ද වැටේ.

නූන ඉත්‍යනුමානානුස්සරණ පරිවිතක්කනත්ථෙසු—නූන යන මේ නිපාතයතෙම; අනුමානයෙහිද, අනුස්මරණයෙහිද, පරිවිතර්කයෙහිද වැටේ-මෙහි අනුමානනම් ඵල සන්දර්ශනයෙන් කාරණයාගේ අස්තිභාව සම්භාවනා වශයෙන් අනුවගොස් උපපරීක්ෂාකොට දැන්මයි.

තස්මාති කාරණ ප්‍රවචනෙ—තස්මා යන නිපාතයතෙම කාරණ පිළිවිසීමෙහි වැටේ.

යස්මා තස්මා තථාහි තෙන ඉච්චෙතෙ කාරණාවච්ඡෙදනත්ථෙ—යස්මා, තස්මා, තථාහි, තෙන යන මේ නිපාතයෝ සතරදෙන කාරණයාගේ දර්ශනයෙන් පිරිසිඳීම් අර්ථයෙහි වැටෙත්.

සහ සද්ධිං අමා ඉති සමක්‍රියායං—සහ, සද්ධිං, අමා යන නිපාතත්‍රය, සමක්‍රියාවෙහි වැටේ.

විනා රිතෙ'ති විප්පයොගෙ—විනා, රිතෙ යන නිපාත යන් දෙනාන විප්‍රයොගයෙහි වැටෙත්.

නානා පුථු බහුප්පකාරෙ—නානා පුථු යන නිපාතයෝ දෙදෙන බහුප්‍රකාරයෙහි වැටෙත්.

පුථු විසුං අසඞ්ඛාතෙව—පුථු, විසුං යන නිපාතයෝ දෙදෙන සමූහනොවීමෙහි වැටෙත්-මෙහි වකාර පුථුය ශානානුගේ බහුප්‍රකාර සමුච්චය කෙරේ.

දුශු කු කුච්ඡායං—දුශු කු යන නිපාතයෝ දෙදෙන කුත්සිතාර්ථයෙහි වැටෙත්.

පුන අප්පඨමෙ—පුන යන නිපාතය අප්‍රථමාර්ථයෙහි වැටේ.

කච්චි පුච්ඡනෙ—කච්චි යන නිපාතය පෘච්ඡාර්ථයෙහි වැටේ.

ධා ක්ඛත්තුං සකිං සඞ්ඛ්‍යා විභාගෙ—ධා, ක්ඛත්තුං, යන නිපාත ප්‍රත්‍යයාන්තයන් හා සකිං යන තුන්දෙන ගණන පරිච්ඡෙදයෙහි වැටෙත්.

ඊසකං අප්පමත්තෙසු—ඊසකං යන නිපාතය අල්පාර්ථයෙහිද මන්දාර්ථයෙහිද වැටේ.

සනිකං මන්දත්ථෙ—සනිකං යන නිපාතය මන්දාර්ථයෙහි වැටේ.

ඛිප්පං අරං ලහු ආසු තුණ්ණං අචිරං සීඝත්ථෙ—ඛිප්පං, අරං, ලහු, ආසු, තුණ්ණං, අචිරං යන නිපාතයෝ සදෙන ශීඝ්‍රාර්ථයෙහි වැටෙත්.

චිරං චිරස්සං දීඝකාලෙ—චිරං චිරස්සං යන නිපාතද්වය දීර්ඝකාලයෙහි වැටෙත්.

චෙ යදි සඞ්කාවට්ඨානෙ—චෙ යදි යන නිපාතද්වය සඞ්කා පිහිටාගැන්මෙහි වැටෙත්.

ධුවං ථිරාවධාරණෙසු—ධුවං යන නිපාතය ස්ථිරයෙහිද අවධාරණයෙහිද හෙවත් ඒකාන්තයෙන් යන අර්ථයෙහිද වැටේ.

හා විසාදෙ—හා යන නිපාතය ඛේදයෙහි වැටේ

තුණ්හී අභාසනෙ—තුණ්හී යන නිපාතය නොබිණීමෙහි වැටේ.

සච්ඡ පච්චක්ඛෙ—සච්ඡ යන නිපාතය ප්‍රත්‍යක්ෂයෙහි වැටේ.

මුසා මිච්ඡා අලිකමසච්චෙ—මුසාය මිච්ඡාය අලිකංය යන නිපාතත්‍රය අසත්‍යයෙහි වැටෙත්.

සුවත්ථි ආසිංසෙ—සුවත්ථි යන නිපාතය ආසිංසනාර්ථයෙහි වැටේ-මේආදි නිපාතපදයන් යෙදියයුතු.

තුන ත්වාන ත්වාපච්චයන්තා උස්සුක්කනත්ථ භවන්ති—තුන, ත්වාන ත්වාප්‍රත්‍යයාන්ත නිපාතයෝ උත්සාහයෙන් යුක්ත අර්ථයෙහි වැටෙත්—යම් පදයක් එක් පදයකින් නොනිමා අනික් පදයක් අපෙක්ෂාකෙරේද, ඒ පදය උස්සුක්කන නම්වේ-මෙහි පස්සිතුන යනාදි නිපාතයන් ගච්ඡති යනාදි අන්‍ය ක්‍රියාවක් අපෙක්ෂාකරණහෙයින් පස්සිතුන යනාදී නිපාතයෝ උස්සුක්කනාර්ථයෙහි වෙත්-එහි උදාහරණ මෙසේයි.

පස්සිතුන, පස්සිය, පස්සිත්වා, දිස්වා, දිස්වාන යන මේ නිපාතයෝ පස්දෙන දැක යනාර්ථයෙහි වැටෙත්.

දස්සෙත්වා, දක්වා—ඤාණං දත්වාන-දත්වා, දී; උපාදාය, ගෙණ; ඤපෙත්වා, දෙවා; විඤ්ඤාය, දැන; විචෙය්‍ය, පරීක්ෂාකොට හෙවත් තෝරා; විනෙය්‍ය, හික්මවා නොහොත් සන්සිඳුවා; නිහච්ච, නසා; සමෙච්ච, එක්ව හෙවත් එක්කොට; උපෙච්ච, එළඹ; ආරබ්භ, පටන්ගෙණ හෙවත් අරභයා; ආගම්ම, අවුත්-මේආදී නිපාතයෝද ගච්ඡති යනාදි ක්‍රියාවෙක් අපෙක්ෂාකරණ හෙයින් උස්සුක්කනයෙහි නිපාතයෝයි-මෙසේ නාමාඛ්‍යාතොපසර්ග යන මේ පදත්‍රයෙන් විනිර්මුක්තාවූ යම් පදයෙක් ඇද්ද ඒ පදය නිපාත පදයයි දතයුතු.

නිමි.

93. Balavataro. O. dn.